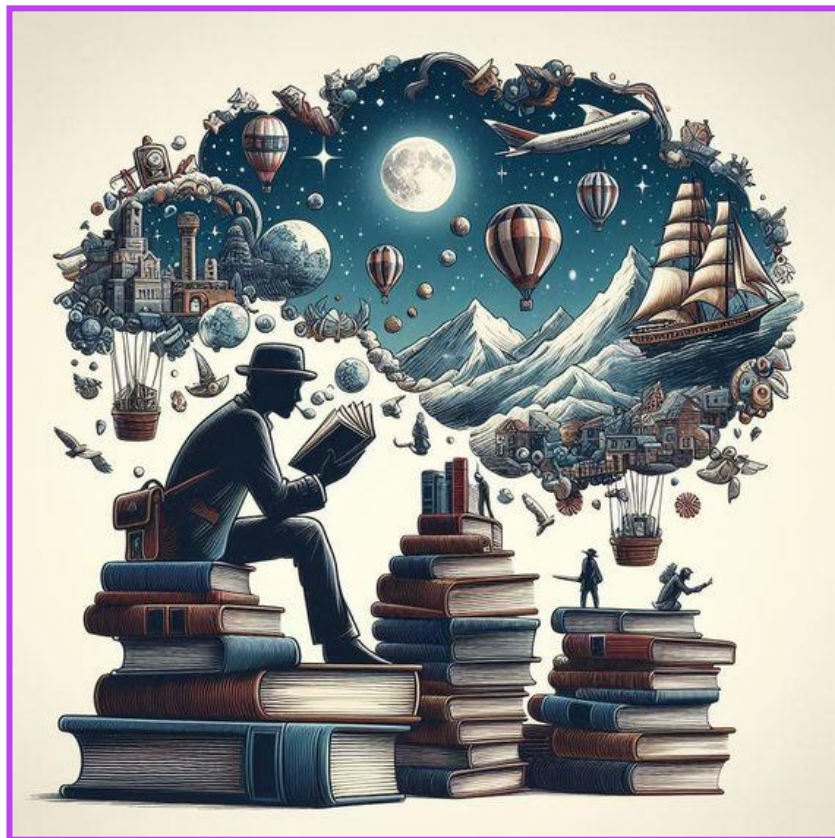

LITERATURA UNIVERSAL

1R DE **BATXILLERAT**

CURS 2025-2026

LA LITERATURA ANTIGA

1. L'Epopeia de Guilgameix
2. Els treballs i els dies
3. La Bíblia: l'Antic Testament
4. L'Odissea

► Èdip rei

5. L'Eneida

LA LITERATURA MEDIEVAL

6. Les mil i una nits
7. La Divina Comèdia
8. El Decameró
9. Els contes de Canterbury
10. Tristany i Isolda
11. La ciutat de les dames

LA LITERATURA MODERNA

12. Gargantua i Pantagruel
13. Assajos de Montaigne

► Macbeth

14. El misantrop
15. Els viatges de Gulliver
16. Càndid o l'optimisme

LA LITERATURA DEL SEGLE XIX

17. Frankenstein o el Prometeu modern
18. David Copperfield
19. Madame Bovary
20. Crim i càstig
21. Germinal
22. Contes de Txékhov

LA LITERATURA DEL SEGLE XX

23. A la recerca del temps perdut

► La metamorfosi

24. Ulisses
25. Orlando
26. Un món feliç
27. El petit príncep
28. Diari d'Anna Frank
29. La pesta
30. 1984
31. Jo, robot
32. Esperant Godot
33. Palomar + Si una nit d'hivern un viatger

ANÀLISI D'UNA OBRA

1. INTRODUCCIÓ

- a) Quin és el **nom original** de l'obra?
- b) Quin és el **nom** de l'obra en català-valencià?
- c) En quina **llengua** va ser escrita?
- d) En quin **any** va ser publicada? Fou rellevant per a l'obra?

2. AUTORIA

- a) Quina **persona** va escriure l'obra? Té cap pseudònim?
- b) Quan i on van tindre lloc el seu **naixement** i la seua **mort**?
- c) Quina era la seua **procedència** (família, classe social...)?
- d) Quina va ser la seua **formació** (estudis, interessos...)?
- e) Quina va ser la seua **professió**?
- f) Hi ha algun **fet biogràfic** que va marcar la seua obra? Quin?

3. CONTINGUT

- a) Quin és el **tema principal** de l'obra? I els **temes secundaris**?
- b) Quin és l'**argument** de l'obra? Com s'**estructura**: plantejament, nus i desenllaç?
- c) Quina és l'**estructura externa** de l'obra (parts, capítols, actes...)?

4. PERSONATGES

- a) Qui és el **protagonista** de l'obra? I l'**antagonista** (si n'hi ha)?
- b) Quins són els **personatges secundaris** i quin rol té cadascun?
- c) Qui és el **narrador** i de quin tipus és (intern, extern...)?

5. ESPAI I TEMPS

- a) En quin **espai** (general i concret) transcorren els fets de l'obra?
- b) En quin **temps històric** passen els fets?
- c) Com és el **temps narratiu** (lineal, amb salts temporals...)?
- d) Quina és la **duració** dels fets narrats?

6. GÈNERE, CORRENT I ESTIL

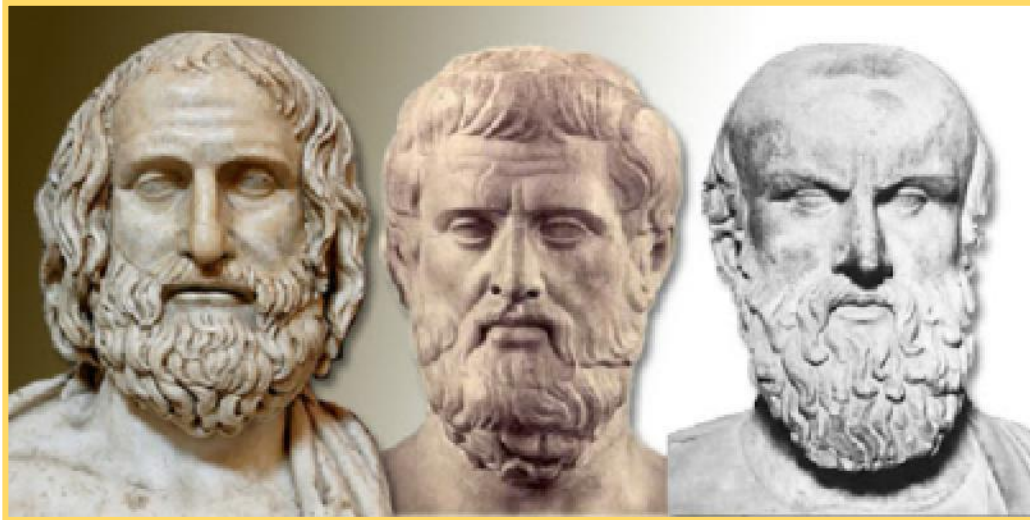
- a) A quin **gènere** literari pertany l'obra (novel·la, conte, obra de teatre...)?
- b) Quin **corrent** literari segueix (realisme, romanticisme...)? En què consistix?
- c) Quin és l'**estil** de la narració (to, llenguatge, figures...)?

7. REPERCUSSIÓ

- a) Va tindre un **èxit** immediat o pòstum? Va rebre cap **premi**?
- b) Per què l'obra ha esdevingut un **referent** literari?
- c) Va influir en **autors** posteriors? A quins?

8. BIBLIOGRAFIA

- a) Quines **altres obres** destacades va compondre l'autora o l'autor?
- b) Què té d'**especial** cadascuna?

LA LITERATURA ANTIGA

1. L'EPOPEIA DE GUILGAMEIX

Tauleta XI de XII: Denegació de la immortalitat

Guilgameix pregunta a Uta-napixtim com va aconseguir la vida eterna, i escolta com Uta-napixtim va sobreviure al Diluvi i els déus li van concedir la immortalitat.

»Fins i tot els déus s'espantaren del Diluvi;
fugiren i pujaren al cel d'Anu,
on s'arrupiren com els gossos s'ajoquen a la serena. [...]
»Durant sis dies i [set] nits,
el vent va bufar, el xàfec,
el vendaval, el Diluvi,
va arrasar la terra.
»Però quan va arribar el seté dia,
el vendaval va amainar, el Diluvi va acabar.

L'oceà es va calmar, després de retorçar-se com una dona en el part.
La tempestat es va calmar i el Diluvi va acabar.
»Vaig observar el temps: estava silenciós i en calma,
però tota la gent havia tornat a l'argila.
La plana al·luvial estava plana com el terrat d'una casa.

Vaig obrir un respirador, sobre les meues galtes va caure la llum del sol.
»Vaig seure, em vaig agenollar i vaig plorar;
per les meues galtes les llàgrimes corrien.
Vaig atalaiar els horitzons, el confí de l'oceà;
en catorze llocs s'alçava una illa.
»A la muntanya de Nimush el vaixell va encallar;
el mont Nimush va retindre el vaixell amb força: no el va deixar moure's.
Un dia i un segon, Nimush va retindre el vaixell amb força: no el va deixar moure's.
Un tercer dia i un quart, va retindre el vaixell amb força: no el va deixar moure's.
Un cinqué dia i un sisé, va retindre el vaixell amb força: no el va deixar moure's.

»Quan va arribar el seté dia,
vaig traure un colom i el vaig deixar en llibertat.
El colom va partir però al cap de poc va tornar:
No va trobar cap indret on posar-se, així que va tornar a mi.

*La epopeya de Gilgamesh, versió d'Andrew George, Penguin Clásicos
(traducció)*

2. ELS TREBALLS I ELS DIES

Els déus tenen oculta la Vida als hòmens; si no, fàcilment treballaries en un sol dia prou per a tindre hisenda durant tot l'any, sense necessitat de prosseguir la faena. Prompte penjaries el timó sota el fum, i s'acabarien treballs de bous i muls incansables.

Però Zeus va ocultar la Vida —irritat en el seu cor— ja que l'havia escarnit Prometeu, el d'enginy subtil. D'ací ve el motiu pel qual va començar a maquinari tristos pesars contra els hòmens, i els va amagar el foc. Però novament el valent fill de Jàpet li'l va robar al prudent Zeus en una fèrula profunda, per a donar-lo als hòmens, enganyant així el déu que es complau en el llamp. I, enfurit, li va dir Zeus, que amuntega núvols:

—Fill de Jàpet, que a tots superes en astúcies: t'alegres d'haver robat el foc, burlant els meus designis! Gran flagell per a tu, i per als hòmens esdevenidors! A ells, jo, en lloc del foc, els donaré un mal, amb el qual tots complaguen de cor, abraçant alhora la seua pròpia ruïna!

Així va parlar, i va esclafir a riure el pare d'hòmens i déus. En això que va ordenar a Hefest que barrejara terra i aigua, li infonguera veu i força d'un ésser humà i formara, a semblança de les deesses immortals, un bell i adorable cos de verge. Va manar després que Atena la instruïra en la faena de casa, en el teixit de les teles primoroses, i que la daurada Afrodita circumdara de gràcia el seu front, imprimint-li el desig dolorós i les ànsies que devoren els membres. A Hermes —missatger matador d'Argos— va encarregar que li infonguera esperit de gossa i cor murri.

Tots van obeir el sobirà Zeus, fill de Cronos. Al punt, el famós coix va modelar amb terra la forma d'una verge casta, segons els dictats del Cronida. Atena, la deessa d'ulls grisos, li va cenyir la cintura i va completar el seu adorn. Al voltant del seu coll, les Gràcies divines i l'augusta Persuasió li van posar collarets d'or. I entorn d'ella, les Hores de bufons bucles van disposar garlandes amb floretes primaverals. Va ser Pal·las Atena qui li va ajustar al cos tot l'adreç.

Hermes el missatger, també conegut com a Argifont, va forjar en el seu pit mentides, paraules fal·laces i un cor murri, complint el disseny de Zeus, que trona eixordadorament. Finalment, l'herald dels déus la va dotar de la paraula, i va donar a aquesta dona el nom de Pandora, perquè tots els habitants de les mansions olímpiques van obsequiar-la amb sengles regals, procurant la ruïna als hòmens, que de pa s'alimenten.

En concloure aquell cimbell fatal, irremeiable, el Pare va manar a l'il·lustre Matador d'Argos —amb el regal dels déus—, sí, al veloç missatger, que anara a cercar a Epimeteu. No va pensar Epimeteu en allò que son germà Prometeu li havia advertit: que no acceptara mai cap obsequi de Zeus Olímpic, sinó que el retornara al seu origen per a evitar així un mal als mortals. Però ja era massa tard, perquè ja l'havia acceptat i tenia el mal amb ell.

I és que en altre temps vivia en la terra el gènere humà, lluny i lliure de mals, lliure de la dura fatiga i de malalties doloroses que donen als hòmens la Mort — perquè els hòmens envelleixen prompte en la dissort. Però la dona, llevant la gran tapa del got, els va escampar, i va maquinat per als hòmens angoixes. Sola, allí dins quedava l'Esperança, en una mansió indestructible, sota les vores del got—i no va volar fora. Abans li va posar Pandora la tapa, segons designis de Zeus egidífer, el que reuneix els núvols. És per això que són in comptables les penes que vaguen entre la humanitat, perquè plena està la terra de mals i plena n'està la mar. Malalties cauen sobre els hòmens de dia, o de nit els visiten sense més, portant el dolor als mortals —en silenci, ja que els va llevar la veu el prudent Zeus. Així no hi ha manera d'esquivar el pensament del déu.

Hesíodo: *Obras y fragmentos*, Biblioteca Clásica Gredos (traducció)

3. LA BÍBLIA: L'ANTIC TESTAMENT

Gènesi 4: Caín i Abel

L'home s'uní a Eva, la seua dona, que va infantar Caín. Ella deia: —He procreat un xic, gràcies al Senyor.

Més avant va infantar Abel, germà de Caín. Abel era pastor d'ovelles i Caín treballava la terra. Acabades les collites, Caín va presentar al Senyor una ofrena dels fruits de la terra. Abel va oferir també les primeres cries del ramat amb el greix de les víctimes.

El Senyor va acollir favorablement Abel i la seua ofrena, però no acollí Caín i la seua. Caín es va irritar molt i anava amb el cap baix. El Senyor li digué:

—Per què estàs irritat i no aixeques el cap? Si obres bé, seràs acceptat; però, si no obres bé, el pecat aguaita a la porta: ell et desitja, però tu l'has de dominar.

Caín va dir al seu germà Abel:

—Sortim al camp.

Un cop van ser al camp, Caín es va llançar sobre el seu germà Abel i el va matar.

Llavors el Senyor va preguntar a Caín:

—On és el teu germà Abel?

Ell va respondre:

—No ho sé. Que potser soc el guardià del meu germà?

El Senyor li replicà:

—Què has fet? La sang del teu germà clama a mi des de la terra! Des d'ara, doncs, seràs maleït de la terra, que ha obert la boca per recollir de les teues mans la sang del teu germà. Quan treballes la terra, ja no et donarà els seus fruits. Aniràs pel món errant i fugitiu.

Caín respongué al Senyor:

—El meu crim és massa gran per a poder-lo suportar. Des d'avui em bandeges de la terra fèrtil, i m'hauré d'amagar de la teua presència. Aniré pel món errant i fugitiu, i el primer que em trobe em matarà.

El Senyor li va replicar:

—Això, no! Si algú mata Caín, Caín serà venjat set vegades. Llavors el Senyor el va marcar amb un senyal, perquè no el mataren els qui el trobarien.

Caín es retirà de la presència del Senyor i se n'anà a viure al país de Nod, a l'orient de l'Edén.

Gènesi 11: La torre de Babel

En tota la terra es parlava una sola llengua i es feien servir les mateixes paraules. Els homes van emigrar des de l'orient, trobaren una plana al país de Xinar i la van poblar. Llavors parlaren entre ells de fer maons i coure'ls al forn. Així començaren a fer servir maons en lloc de pedra, i asphalt en lloc de morter.

Després van dir:

—Vinga, edifiquem-nos una ciutat i una torre que arribe fins al cel; així ens farem un nom i no ens dispersarem per tota la terra.

El Senyor va baixar per a veure la ciutat i la torre que construïen els hòmens, i es digué: «Tots formen un sol poble i parlen una sola llengua. Si aquesta és la primera obra que emprenen, des d'ara cap dels seus projectes no estarà fora del seu abast. Baixem a posar confusió en el seu llenguatge perquè no s'entenguen entre ells».

Així el Senyor els va dispersar des d'aquella regió per tota la terra, i van abandonar la construcció de la ciutat. Per això aquella ciutat porta el nom de Babel, perquè allà el Senyor va posar la confusió en el llenguatge de tota la terra, i des d'allà el Senyor va dispersar els homes arreu de la terra.

Primer llibre de Samuel 17: David i Goliat

Els filisteus ocupaven una muntanya i els israelites l'altra, i entremig hi havia la vall.

De les files dels filisteus va sortir aleshores un desafiador, de més de dos metres i mig d'alçada. Era Goliat, de Gat. [...] Davant seu anava l'escuder.

Goliat es plantava allà al mig i cridava cap a les files d'Israel:

—Per què heu sortit a combatre? Jo soc filisteu, però vosaltres només sou esclaus de Saül. Trieu un home que baixi a lluitar amb mi! Si ell guanya i em mata, serem els vostres vassalls; però si guanyo jo i el mato, vosaltres sereu vassalls nostres i us haureu de sotmetre.

El filisteu afegia:

—Desafio les tropes d'Israel. Que vingi un dels vostres i lluitarem tots dos!

Quan Saül i tots els israelites sentiren aquestes paraules del filisteu, quedaren esbalaïts de por.

David era fill d'un efratita de Betlem de Judà que es deia Jessé i que tenia vuit fills. En temps de Saül, aquest home era un dels notables. [...] David era el més menut. Els tres més grans s'havien allistat amb Saül. David anava i venia, de prop de Saül a Betlem, on pasturava el ramat del seu pare.

El filisteu es plantava allà al mig, matí i tarda. Va fer-ho durant quaranta dies.

Jessé va dir al seu fill David:

—Pren aquest sac de blat torrat i aquests deu pans, i corre a portar-ho als teus germans, al campament. Aquests deu formatges, porta'ls al comandant. Informa't de com estan els teus germans i torna amb la seua soldada. Saül és amb ells i amb totes les tropes d'Israel, a la vall de l'Alzina, per combatre contra els filisteus.

David es va alçar de bon matí, confià el ramat a algú que el vigilés, va carregar-ho tot i se n'anà, tal com Jessé li havia manat. Quan va arribar al campament, les tropes formaven en orde de batalla i llançaven el crit de guerra.

Israelites i filisteus estaven arrengrats, un exèrcit enfront de l'altre. David va descarregar el que portava, ho confià al guardià dels bagatges i corregué al camp de batalla a saludar els seus germans. [...]

David digué a Saül:

—Que no s'acovardisca ningú per aquest filisteu. Aquest servent teu anirà a lluitar contra ell.

Però Saül respongué a David:

—Tu no pots posar-te davant d'aquest filisteu i lluitar contra ell. Tu encara ets un xic, i ell està avesat a combatre des de jove.

David li va explicar:

—El teu servent és pastor del ramat del seu pare. Si ve un lleó o un os i s'emporta una ovella del ramat, el persegueixo, l'ataco i li prenc la presa de la boca. I si s'abraona contra mi, l'agafo per davall de la barra i el mato. El teu servent ha matat lleons i ossos: aquest filisteu incircumcís serà com un d'ells, perquè ha desafiat les tropes del Déu viu!

David va dir també:

—El Senyor, que m'ha salvat d'ossos i lleons, també em salvarà d'aquest filisteu.

Aleshores Saül li digué:

—Ves, i que el Senyor siga amb tu.

Saül va vestir David amb la seua pròpia armadura i li posà un casc de bronze i una cuirassa. Sobre l'armadura, David es va cenyir l'espasa. Però quan provà de moure's, no podia, perquè no hi estava avesat. Digué, doncs, a Saül:

—Amb tota aquesta ferramenta damunt, no podria caminar. No hi estic acostumat.

I es va llevar l'armadura. Prengué el seu bastó, va triar cinc palets ben llisos del torrent, se'ls ficà al sarró i, amb la fona a la mà, va avançar cap al filisteu.

El filisteu, precedit del seu escuder, anava acostant-se a David. Llavors, fixant-se en David, el va menysprear: no era més que un xicot de cabell roig i de bona presència. I li va dir:

—¿Et penses que soc un gos, que vens amb aquest bastó?

El filisteu es posà a maleir David en nom dels seus déus. Després li digué:

—Vine, que donaré la teua carn als ocellots i als animals feréstecs.

David li va respondre:

—Tu vens contra mi amb l'espasa, la llança i la javelina, però jo vinc contra tu en nom del Senyor de l'univers, el Déu de les tropes d'Israel, que tu has insultat. Avui mateix el Senyor et farà caure a les meues mans, et mataré i et tallaré el cap. Avui donaré les despulles de l'exèrcit filisteu als ocellots i als animals feréstecs, i tot el país sabrà que Israel té un Déu. Tots els qui són aquí veuran que el Senyor no dona la victòria amb l'espasa o amb la llança. El Senyor és l'amo de la guerra i avui us farà caure a les nostres mans.

Quan el filisteu s'avançà per enfrontar-se amb David, aquest va sortir dels rengles de l'exèrcit i corregué a plantar-li cara. David va ficar la mà al sarró, en tragué una pedra, brandà la fona i va encertar el filisteu al mig del front. La pedra se li va clavar al front i ell caigué de cara a terra. David havia vençut el filisteu i l'havia mort només amb la fona i una pedra, sense empunyar l'espasa.

Després va anar d'una correguda fins al filisteu, li tragué l'espasa de la baina i el va rematar tallant-li el cap. En veure mort el més valent dels seus guerrers, els filisteus van emprendre la fugida.

Càntic dels càntics 2

ELLA

Jo soc un narcís de la plana de Saron,
un lliri de les valls.

ELL

Com un lliri entre els cards
és la meua estimada entre les donzelles.

ELLA

Com una pomera entre els arbres del bosc
és el meu estimat entre els donzells.

Glateixo per seure a la seua ombra;
el seu fruit m'és dolç al paladar.

M'ha fet entrar al celler
i enarbora sobre mi la senyera de l'amor.

Retorneu-me amb panses,
sosteniu-me amb pomes:
estic malalta d'amor.

Té l'esquerra sota el meu cap
i amb la dreta m'abraça.

4. L'ODISSEA

Cant XII: Les sirenes

»Jo vaig tornar llavors a la nau, i manava als meus homes que s'embarcaren també i amollaren els cables de popa. Ells, al moment, van pujar i van seure al costat dels escàlems: ben ordenats, anaven batent amb els remes l'aigua grisa. Un poc més tard, el vaixell de proa blavosa va rebre un bon company que inflava les veles: un vent favorable, do de Circe la ben arrissada, deessa que parla com els mortals. I després d'endregar els ormeigs que calia, tots vàrem seure en la nau, i entre el vent i el pilot la guiaven. Jo llavors, amb el cor angoixat, vaig parlar als meus homes: "No han de saber, amics meus, només un o dos de nosaltres les prediccions que Circe va fer-me, deessa gloriosa. Jo us les diré, i o bé morirem a pesar de saber-ho, o ens salvarem de la mort escapant-nos potser de la parca. En primer lloc ens exhorta a evitar les sirenes, que embruixen amb les cançons i la veu, i amb les prades d'herbeta florida. Només a mi em permet escoltar-les, i haureu d'amarrar-me fort amb cordes i nucs perquè jo em quede allí sense moure'm, dret en la base del pal, amb les cordes lligades a l'arbre. I si llavors us dic d'amollar-me, per molt que ho suplique m'heu d'estrényer encara més fort i amb més cordes encara". Punt per punt, vaig anar explicant cada cosa als meus homes, mentre la sòlida nau s'acostava corrent cap a l'illa de les sirenes, perquè l'empenyia un vent favorable. Però de sobte el vent va cessar i va vindre la calma, sense ni un pèl de brisa: algun déu adormia les ones. Van aixecar-se llavors els companys, arriaren les veles i les desaren al fons de la nau, i després varen seure, i amb els remes de fusta polida emblanquien les aigües. Jo amb el bronze esmolat vaig tallar un gran rotllo de cera, fent-ne trossets, i després els pastava amb les mans poderoses. Ben aviat, amb la força del sol, la cera cedia i s'ablania amb els rajos del senyor de l'altura, Hiperión. Vaig taponar-los a tots les orelles, un rere l'altre, i ells m'amarraren enmig de la nau les cames i els braços, dret en la base del pal i amb les cordes lligades a l'arbre. Ben asseguts, anaven batent amb els remes l'aigua grisa. Quan ens trobàvem ja a la distància d'un crit de persona, ràpids, volant, no se'ls va escapar que la nostra nau àgil se'ls acostava, i em varen cantar amb veu melodiosa:

“Vine, Ulisses, honor dels aqueus i home digne de glòria,
fes aturar el vaixell, i acosta’t i escolta les nostres
veus. Ningú no ha passat per ací amb la seua nau negra
sense escoltar la veu dolça com mel que ens ix de la boca;
i després de gaudir-ne se’n va, sabent més que sabia.
Ja coneixem tot allò que a les planes extenses de Troia
han suportat els argius i els troians per volença divina;
i sabem tot el que passa damunt de la terra fecunda”.
Van dir això amb bellíssima veu, i el meu cor desitjava
tant escoltar-les que vaig ordenar als companys que em soltaren
fent-los senyals amb les celles; i ells, amb l’esquena corbada,
no van deixar de remar. Perimedes i Euríloc s’alçaren
i em van lligar més estret i més fort i amb més cordes encara.
I després que passàrem de llarg i ja no se sentia
ni la cançó ni la veu amb què aquelles sirenes cantaven,
ràpidament els meus homes lleials es llevaren la cera
amb què els havia tapat les orelles, i em van deixar lliure.

»Més endavant, poc després d’haver deixat l’illa, de sobte
vam veure fum i grans ones, sentint el retruny quan trencaven.
Als meus companys els volaren els remes de les mans, plens de pànic,
i amb un colp sord les pales xocaren amb l’aigua. Deixaren
caure els remes allargats de les mans, i la nau s’aturava.
Jo, amunt i avall pel vaixell, animava els meus camarades
i un a un, acostant-me, els parlava amb paraules amables:
“Vinga, amics meus, que no som inexperts en mals i en desgràcies!
No ens trobem ara pitjor que quan el ciclop ens tenia
dins de la cova profunda tancats amb cruel violència.
I d’allí dins, amb el meu valor i consell i recursos,
vam escapar. També açò ho podrem recordar algun dia.
Ara, doncs, feu-me cas i obeïu-me en tot el que us diga.
Va, colpegeu ben fort amb els remes el rompent de les ones
fondes, ben asseguts als escàlems. Que Zeus ens atorgue
que ens escapem d’aquesta amenaça mortal, i salvar-nos”.

Homer: *Odissea* (versió de Joan F. Mira), Edicions Proa

5. L'ENEIDA

Llibre II: La caiguda de Troia

[...] «És impossible expressar amb paraules, reina,
la història dolorosa que em manes reviure:
com derrocaren els grecs l'opulència de Troia i aquell regne desgraciat,
la major dissort que vaig arribar a contemplar
i en la qual jo mateix vaig participar activament. [...]

Els capitosts dels grecs, esgotats al final de la guerra,
pel rebuig evident dels fets —són ja tants els anys transcorreguts—,
construeixen amb l'art diví d'Atena un cavall de la mida d'una muntanya
i entrellacen el seu costat amb planxes d'abet.
Fan veure que és una ofrena votiva pel seu retorn. I es va escampant eixe rumor.
D'amagat tanquen dins dels seus flancs tenebrosos
la flor i nata dels seus guerrers intrèpids i omplin fins al fons
les cavernes enormes del seu ventre de soldats armats.
A la vista de Troia està l'illa de Tènedos, sobradament coneguda per la seua fama.
Abundava en riqueses mentre estava en peu el regne de Príam;
avui només hi ha una cala, un ancoratge traïdor per a les naus.
Fins allí s'avancen els grecs i s'amaguen a la platja deserta.
Nosaltres ens creguérem que se n'havien anat i que, a favor del vent,
havien pres rumb cap a Micenes. I en això que tota la Tròade s'allibera
de la seua llarga aflicció. Es descorren de bat a bat les portes.
Xalen de poder sortir i examinar el campament grec
i de veure les posicions desertes i la platja abandonada.
«Ací acampaven les tropes dels grecs, amb el feroç Aquil·les,
en aquest espai emplaçaven l'armada. Allí solien combatre
en línia de batalla amb nosaltres». Estaven bocabadats
davant del do funest a la verge Minerva: aquella mola del cavall.
En primer lloc, Timetes incità que l'acolliren dins de les muralles
i que estiguera instal·lat a l'alcàsser, ja fora per traïció
o ja fora perquè la sort de Troia ja estava així fixada. Però Capis i aquells
que eren més previnguts manaren que s'havia de tirar a la mar
el giny dels grecs, aquell do tan sospitós,
que se li havia de prendre foc per baix i es cremara en les seues flames
o que calia barrinar-lo i escodrinyar els amagatalls del seu ventre.
La gent, voluble, es dividí delerosa entre ambdós opinions.

Llibre VI: Descens al regne de les ombres

«[...] Veig guerres, guerres horribles,
i el Tíber arrossegant ones de sang espumosa; no et faltaran
ni un Simun ni un Xantos ni els campaments grecs. Ja ha sorgit un altre Aquil·les
al Laci¹, fill també d'una deessa; ni tampoc et faltará Juno,
sempre enemiga dels troians. I en la teua angoixa, mentrestant,
¿a quins pobles d'Itàlia, a quines ciutats no demanaràs ajuda suplicant?
Tornarà a ser la causa de totes les desgràcies dels teucre
una esposa estrangera², ¡altra vegada el tàlem d'una dona forana!
Però tu no cedisques; planta cara als riscos; avança amb més ímpetu
per on et permet la fortuna. El primer camí cap a la salvació
se t'obrirà allà on més poc t'ho esperes, en una ciutat grega».
Aquestes foren les paraules amb què li vaticinà des del fons del recinte
la Sibil·la de Cumes els seus misteris horribles. I rebramà la seua veu a la caverna
encobrint amb ombres la veritat.
D'aquesta manera regeix Apol·lo els seus arravataments
i esperona el seu alé.

Tan bon punt cessà el seu furor i descansà la seua boca rabiosa,
l'heroi Enees digué: «Cap traça de sofriments, verge, em resulta
nova i inesperada. Tots els he previst i sospesat abans en la meua ànima.
Ja que, segons diuen, aquesta és la porta
que condueix al rei de les regions inferiors
i al llac tenebrós que forma el riu Aqueront, només demano una gràcia:
poder arribar a veure en persona el meu pare estimat,
que m'ensenyes el camí i que em vages obrint les portes sagrades.
Jo, a través de les flames, entre milers de dards que em llançaven
el vaig rescatar carregant-lo en aquests muscles i vaig aconseguir salvar-lo
d'entre les hosts enemigues.
Ell em feu companyia per un mar i un altre,
xaruc com estava, suportant amb mi l'amenaça de les onades i el cel
més del que permeten les forces i la condició d'un ancià.
A més, era ell qui em persuadia i em demanava que acudira a buscar-te
i arribara suplicant al teu llinar.
Compadeix-te del fill, compadeix-te del pare, ànima verge!
T'ho prego, tu que tot ho pots. No debades t'encarregà
Hècate la custòdia dels boscos de l'Avern. Si Orfeu aconseguí rescatar l'ombra
de la seua esposa confiant en el so melodiós de la seua cítara tràcia.
Si Pòl·lux rescatà son germà, morint per ell, i fa i desfà
tantes voltes aquest camí. ¿Per a què recordar a Teseu? ¿I al gran Alcides?
També jo soc del llinatge del suprem Júpiter».[...]

Virgilio: *Eneida*, Biblioteca Clásica Gredos (traducció)

¹ Regió de la Itàlia central al voltant de la ciutat de Roma.

² Els grecs van declarar la guerra a Troia perquè Paris va raptar a Helena, esposa de Menelau. Ara Enees, després d'enviudar, es casarà a Itàlia amb Lavínia, filla del rei dels Ilatins; aquesta unió fou l'origen mític del poble romà.

LA LITERATURA MEDIEVAL

6. LES MIL I UNA NITS

Nit 1001

Xahriar va entrar a l'habitació de la seva esposa Xahrazad i es va disposar a escoltar el final de la història de Maaruf.

—T'ho prego, Xahrazad —va dir Duniyazad, arrepatant-se al divan—, acaba d'explicar-nos la història.

—Amb molt de gust, si sa majestat m'ho permet.

—Endavant, Xahrazad, endavant —va fer el rei, frisós.

I Xahrazad va començar:

—Maaruf havia acceptat de fer-se càrrec de Fàtima i l'havia hostatjada com una reina per demostrar a Déu que la respectava i que tenia bons sentiments, però no pas per dur una vida marital amb ella. Aquesta actitud, a Fàtima la corroïa, no suportava veure com Maaruf cohabitava amb totes les dones del serrall menys amb ella. El ressentiment, l'odi i la gelosia van germinar en el cor de Fàtima i el dimoni va trobar un camp adobat i hi va sembrar la idea d'apoderar-se del segell, matar Maaruf i proclamar-se reina. I Fàtima va començar les indagacions, això sí, molt discretament, però de tal manera que acabà sabent que Maaruf, abans de jeure amb una dona, es treia el segell del dit i no se'l tornava a posar fins després d'haver-se rentat.

Amb el pla dibuixat al cervell, una nit que Fàtima sabia del cert que Maaruf havia cridat una dona per cohabitar amb ella, emparant-se en la fosca, va sortir de les seves estances en direcció a les de Maaruf. En el mateix moment en què ella passava per davant de la comuna, el fill de Maaruf hi feia les seves necessitats. «On carai deu anar aquesta bruixa?». El noi la tractava així d'ençà que Fàtima, per bé que ell havia intentat aproximar-s'hi, l'havia menyspreat pel sol fet que no era fill seu i ara s'estranyava de veure-la trotar per palau a aquelles hores de la nit. «Quina en deu tramar?» va pensar el petit príncep, bo i estrenyent l'empunyadura ornada de pedreria de la seva espasa. I la va seguir. Fàtima, sense saber que el jove li seguia les petjades, va entrar silenciosament a les habitacions de Maaruf i es va amagar darrere una porta, tot esperant que acabés de fornicar i que la dona marxés i ell entrés al bany. Quan la circumstància es va donar, Fàtima va entrar ràpidament i el príncep va ocupar el lloc, darrere la porta, ara oberta, on era ella i va parar l'orella.

—On és aquest cony de segell? On? On? —va sentir que mastegava ella—. Aquí, aquí, ja és meu.

Llavors, el príncep va comprendre clarament les intencions de la seva madrastra i va desembeinar l'espasa. Fàtima va creuar el llindar de la porta abstrreta en la contemplació del segell i aquesta va ser la darrera cosa que els seus ulls veieren. El príncep li va travessar el cos amb l'espasa i Fàtima, amb l'esgarip de la

mort a la gola, va caure a terra. Aquell crit va alertar Maaruf, que va sortir del bany esparverat, i a la seva guàrdia personal que ràpidament s'hi presentaren.

—Què ha passat, fill? —va preguntar, en veure'l amb l'espasa a les mans i tota ensangonada.

—Pare, he matat la bruixa —i va assenyalar amb l'espasa el cos de Fàtima enmig d'un toll de sang—. Vós sempre us heu rigut de mi per dur espasa i dubtàveu si la sabia utilitzar; doncs sí que en sé i aquí en teniu la prova.

Maaruf de seguida va comprendre què havia passat, va mirar cap on havia deixat el segell i, en no veure'l, va escorcollar el cos immòbil de Fàtima fins que el va trobar dins la mà serrada.

—Fill meu —va dir, llavors, abraçant-lo—, sens dubte m'has salvat a mi d'una mort certa i al reialme de la ruïna. Déu et beneeixi! —I va mirar el cos de Fàtima—: La seva pròpia maldat l'ha dut a la perdició, tal com ho va dir, i molt bé, el poeta:

*Si l'home té l'ajut de Déu,
pot obtenir tot el permès.
Mes si el favor de Déu no té,
inútil és que faci res.*

Llavors va ordenar als guàrdies que se l'enduguessin, que l'amortallessin i que l'enterressin, sense cap mena de rebombori. Així va acabar la malvada Fàtima: havia sortit del Caire i havia trobat la mort a Ikhtian Khutan. Ja ho digué un poeta:

*Tots seguim el propi destí,
talment així és com ha de ser.
Si en una terra hem de morir
no hi ha res que ho pugui desfer.*

I aquest altre també:

*Quan algú surt a cercar
en altres terres la sort
mai no sap què hi trobarà:
si la fortuna que vol
o el mal que ha pretès deixar.*

Aquest fet va fer reflexionar Maaruf i li va fer redreçar la seva vida. Es va recordar del pagès que l'havia auxiliat en la seva fugida i va enviar missatgers a buscar-lo amb la voluntat de nomenar-lo visir i conseller de confiança. El pagès es va presentar amb tota la seva família, on hi sobresortia, per la seva bellesa, bones maneres i honestedat, la filla gran. Maaruf, de seguida, li va posar l'ull a sobre i s'hi va casar. Al cap d'un temps, també es va casar el príncep i van gaudir d'una vida plàcida i feliç fins que els va arribar la destructora de la felicitat i la separadora de les persones: la mort.

Glòria a Déu, Totpoderós i Excels!

Havent acabat la història, Xahrazad es va acostar al rei Xahriar, el seu espòs i pare dels tres fills que, en el decurs d'aquell temps, havien tingut, i va besar el terra.

—Majestat, rei totpoderós —va dir—, durant mil i una nits us he regalat les orelles i us he eixamplat el cor explicant-vos històries fantàstiques i fets dels avantpassats; ara m'agradaria demanar-vos un desig.

—Demana'm el que vulguis, encara que sigui la lluna en un cove i t'ho concediré —va sentenciar Xahriar.

Xahrazad va fer portar els tres nens, un que caminava sol, un altre que gatejava, i l'altre que era un nadó de pit i els va posar davant del rei.

—Majestat —va reprendre—, aquests són els vostres fills, per ells us demano que em perdoneu la vida. No vulgueu deixar orfes de mare aquests nens, els nostres fills, i que els hagi d'educar una dona estrangera. Per Déu Gloriós us ho demano, si us plau, no em mateu!

Amb els ulls brillants per les llàgrimes que apuntaven i mig ennuegant-se, Xahriar va abraçar els fills i va dir:

—Estàs perdonada, Xahrazad; i ho estaves molt abans del naixement dels nostres fills, per la teva puresa, noblesa i dignitat. Déu et beneeixi i a tota la teva família! I a Déu poso per testimoni que et protegiré de qualsevol mal!

Xahriar va manar engalanar la ciutat com mai s'havia fet, va decretar trenta dies de festa durant els quals els tambors no van deixar de redoblar ni els instruments músics de sonar; va eximir a tothom de pagar tributs durant un any i va fer almoina als necessitats. Xahriar va cridar a banda al visir, el pare de Xahrazad, i li va regalar el millor vestit de cort que tenia.

—Déu us protegeixi, visir —li va dir—, per haver-me donat una esposa tan pura i noble i que m'ha fet penedir d'haver matat tantes dones injustament.

Tot el reialme va gaudir de pau i benestar per sempre més. Glòria a Déu Totpoderós, Omnipresent i Omnipotent i la benedicció i la pau per al Profeta Mahoma, Senyor dels homes, i a qui demanem la seva mediació per al dia del Judici Final! Així sia!

Anònim: *Les mil i una nits*, edicions Proa

7. LA DIVINA COMÈDIA

Infern (cants I-XXXIV)

Cant primer

Al bell mig del camí de nostra vida³
vaig retrobar-me en una selva obscura,
del dreturer vial la passa eixida.

*Nel mezzo del cammin di nostra vita
mi ritrovai per una selva oscura
che la diritta via era smarrita.*

[...]

I mentre en el fondal em marfonia,
als propis ulls algú se'm feu present,
a qui silenci llarg veu afeblia.

I en albirar-lo en el desert punyent,
«Pietat!» el meu crit li manifesta,
«tant si ets ombra com si ets home vivent!».

«En un temps vaig ser un home», ell em contesta,
«i eren mos pares del país llombard,
i d'haver nat a Màntua feien festa.

De Cèsar en vaig veure el cap al tard
i, sota August, a Roma vaig fer estada
en temps dels ídols de l'engany covard.

Poeta, d'aquell just vaig fer cantada,
fill d'Anquises, que va salvar la pell
fugint del foc de Troia saquejada.

Mes tu, ¿per què revens al desgavell
i no t'enfiles per la costa sana,
causa de tot el que és alegre i bell?»

«Doncs ¿tu ets aquell Virgili? La fontana
que del parlar tant expandeix el flum⁴?»,
jo vaig respondre tot pintat de grana⁵.

[...]

«Tu ets el mestre meu i el meu autor,
i és de tu sol que he tret a almostes plenes
el bell estil que m'ha vestit d'honor».

[...]

³ la meua vida

⁴ riu

⁵ roig de vergonya

I jo li dic: «Et requeresc, poeta,
pel Déu que no has comprès i no has sentit,
i perquè deixi aquesta angúnia estreta

i altres pitjors, que em menis on m'has dit,
i jo vegi la porta de Sant Pere,
i aquells que m'has pintat plens de neguit».

I ell caminà, i jo vaig seguir darrere.

Cant tercer

[...]

I vet aquí que veig venir una nau,
i un vellardàs tot emblanquinat de pèl
que crida: «Ai de vosaltres, trista allau!

Acomiadeu-vos de pensar en el Cel,
que vinc per dur-vos cap a l'altra riba,
cap a la fosca eterna, al foc i al gel!

I tu que estàs amb ells, ànima viva,
aparta-te'n i deixa'ls, que són morts!».
I en veure que el seu crit de res no em priva

i no em bellugo, diu: «Per altres ports
i no per 'quí has de fer la travessada;
et calen remes de més migrat esforç».

I el guia fa: «Caront, res de corada!
Així s'ha disposat allí on es pot
allò que es vol; i tu, llengua callada!».

**Dante Alighieri: *La Divina Comèdia*, editorial Selecta
(traducció de Josep M. de Sagarra)**

8. EL DECAMERÓ

Introducció

[...] Ja era l'any de la fructífera Encarnació del fill de Déu al nombre de mil tres-cents quaranta-vuit quan a l'egregia ciutat de Florència, més noble que cap altra d'Itàlia, pervingué la mortífera pestilència, la qual, o per actuació dels cossos superiors o per la justa ira de Déu tramesa damunt dels mortals a fi de corregir les nostres iniquès obres, començada uns quants anys abans a les parts orientals, havent-les privades d'innombrable quantitat de vivents, sense aturar-se, avançant d'una banda a l'altra, s'havia eixamplat fins a Occident amb gran misèria. [...] En començar la malaltia naixien tant als mascles com a les femelles, sota les aixelles o a l'engonal, unes inflores, algunes de les quals creixien com una poma i d'altres com un ou, alguna més, alguna menys, les quals eren anomenades vulgarment «glànoles».

Per a tractar aquesta malaltia no semblava que hi valgués o fes efecte consell de metge ni virtut de medicina. [...] Quasi tots al tercer dia de l'aparició dels senyals damunt dits, qui més aviat, qui més tard, i els de més sense gens de febre o d'altre accident, morien. I aquesta pestilència fou de major força per tal com dels malalts que la tenien s'encomanava als sans en comunicar-se entre ells. [...]

Quants valerosos homes, quantes belles dones, quants graciosos joves, que fins i tot Galè, Hipòcrates o Esculapi haurien considerat saníssims, dinaven al matí amb llurs parents, companys i amics i, poc després, al vespre sopaven a l'altre món amb llurs avantpassats!

A mi mateix em desplaia de fer tants tombs entre tantes misèries; per això, volent ja deixar de costat una part de les que puc convenientment evitar, us diré que, estant en aquestes condicions la nostra ciutat, gairebé buida d'habitants, s'esdevingué, tal com després vaig sentir d'una persona digna de fe, que a la venerable església de Santa Maria Novella, un dimarts al matí, no havent-hi quasi ningú més, oïts els oficis divins, en hàbits de dol, com ho requeria un tal temps, es trobaren set dones joves, totes elles relacionades l'una a l'altra per amistat, per veïnatge o per parentiu, de les quals cap no havia passat de vint-i-vuit anys ni era menor de divuit, prudents, de sang noble, belles de forma i dotades d'educació i de graciosos capteniment. [...]

Mentre les dones enraonaven, heus aquí que entraren a l'església tres joves, que no ho eren tant, però, perquè el més jove no tingués ja vint-i-cinc anys. [...] Pampínea, que era relacionada amb un dels joves per consanguinitat, s'aixecà i s'acostà a ells, que estaven aturats mirant-les i, saludant-los amb cara alegre, els feu manifesta llur disposició i els pregà de part de totes les altres que amb ànim pur i fraternal volguessin acceptar de fer-los companyia. [...] L'endemà al matí, és a dir, dimecres, a trenc d'alba, les dones amb algunes serventes i els tres joves amb tres criats sortiren de la ciutat i es posaren en camí, i no se n'havien allunyat dues milles escasses que arribaren a la possessió que havien escollit prèviament. [...]

—Com veieu, el sol és alt i la calda és forta, i no se sent altra cosa que les cigales entre les oliveres; així que seria sens dubte una bestiesa anar ara a un altre lloc. Aquí s'està bé i fresc, i hi ha, com veieu, taules de jocs i escaquers, i tothom pot, com millor li plagui, prendre diversió. Però si en això se seguís el meu parer, podríem passar aquesta part calorosa del dia no pas jugant, ja que aleshores es provoca el disgust d'una de les parts, sense massa plaer per a l'altra o per a qui s'ho està mirant, sinó explicant novel·les, i això es pot aconseguir mentre un conta per a tota la companyia, que l'escoltarà amb goig. No haureu acabat de dir del tot les novel·letes, que el sol ja s'haurà post i la calor ja haurà minvat, i podrem continuar divertint-nos, allà on ens serà de més grat.

Novena jornada: novel·la II

[...] A Llombardia fou un famosíssim monestir per la seva santedat i devoció, en el qual, entre les monges que hi eren, n'hi havia una de jove, de sang noble i dotada de meravellosa bellesa, que es deia Isabetta, i havent vingut un dia un parent seu al parlador, s'enamorà d'un bell jove que l'acompanyava; i ell, veient-la tan bonica, havent ja copsat amb els ulls el seu desig, també se'n sentí encès per ella, i no sense gran pena de tots dos mantingueren durant molt de temps aquest amor sense avenç. Finalment, tenint-ne tots dos ganes, el jove trobà la via de poder arribar d'amagat fins a la seva monja; i com que ella se n'alegrà, no pas una vegada sinó moltes la visità amb gran goig de cadascun d'ells.

Però, continuant fent-ho, una nit succeí que una de les monges d'allà dins el va veure acomiadar-se d'Isabetta i anar-se'n, sense que ells la veiessin; i aquesta ho comunicà a algunes altres. I primerament foren del parer d'acusar-la davant l'abadessa, que tenia el nom de missenyora Usimbalda, bona i santa dona segons l'opinió de les monges i de tothom qui la coneixia; després pensaren, per tal que el fet no pogués ésser negat, que l'abadessa la sorprengués amb el jove; i així callant, es repartiren les vetlles i les guàrdies per sorprendre-la.

Ara, no guardant-se Isabetta d'això i no sabent-ne res, una nit el feu venir, cosa que de seguida descobriren les qui eren a l'aguait. Llavors, quan els semblà el moment, ja ben entrada la nit, es dividiren en dos grups: l'un feu la guàrdia a la porta de la cel·la d'Isabetta, i l'altre se n'anà corrents a la cambra de l'abadessa, i trucant a la porta, en respondre ella, li digueren:

—Ei, missenyora, lleveu-vos de pressa, que hem vist que Isabetta té un jove a la cel·la.

Aquella nit l'abadessa era acompanyada d'un capellà, que molt sovint es feia portar dins d'una arca; i en oir això, tement potser que les monges per massa pressa o massa adelerades empenyerien la porta fins a obrir-la, es llevà a correuita, i com pogué, es vestí a les fosques; i creient agafar uns vels amb plecs, que duen al cap i en diuen el saltiri, de fet agafà les bragues⁶ del capellà; i tanta fou la pressa que, sense adonar-se'n, en lloc del saltiri se les posà al cap, i sortí fora i tancà la porta darrere seu, dient:

—On és aquesta maleïda de Déu?

⁶ Calçons que, antigament, duïen els hòmens davall de la roba.

I amb les altres, que tan frisoses i amatents estaven de trobar en falta Isabetta que no s'havien adonat del que l'abadessa duia al cap, arribà a la porta de la cel·la i, ajudada per les altres, l'esbotzà; i entrant dins trobaren els dos amants abraçats al llit, els quals, tots sorpresos, no sabent què fer, es quedaren quiets. Tot seguit les monges la prengueren i per ordre de l'abadessa la portaren a capítol. El jove s'havia quedat i, un cop vestit, esperava a veure com s'acabava allò, amb la intenció de fer un mal joc a totes les que pogués arreplegar, si la seva amiga rebia qualsevol mal, i d'emportar-se-la.

L'abadessa, asseguda en capítol en presència de totes les monges, que només miraven la culpable, començà a blasmar-la amb els màxims retrets, pel fet que ella amb les seves obres indecents i vituperables, si defora les sabessin, havia contaminat la santedat, l'honestedat i la bona fama del monestir; i darrere dels retrets afegia amenaces gravíssimes. La jove, vergonyosa i tímida, veient-se culpable, no sabia pas què respondre, i callant desvetllava la compassió en les altres.

Tanmateix, mentre l'abadessa allargava la xerrameca, la jove alçà els ulls i veié el que l'abadessa duia al cap i les vetes que li penjaven deçà i dellà; i aleshores ella, adonant-se del que era, tota segura, digué:

—Missenyora, per l'amor de Déu, lligueu-vos la còfia i després digueu-me el que vulgueu.

L'abadessa, que no l'entenia, digué:

—Quina còfia, dona malvada? És que tens la barra de fer conya? Et sembla que el que has fet sigui cosa de plagasitats?

Llavors la jove tornà a dir:

—Missenyora, us prego que us lligueu la còfia; després ja em direu el que vulgueu.

Aleshores, moltes monges alçaren els ulls devers el cap de l'abadessa, mentre ella s'hi posava les mans, i s'adonaren per què Isabetta deia això.

L'abadessa, en trobar que era la mateixa falta i que totes ho havien vist i no es podia amagar, canvià de sermó, i començà a parlar de manera molt diferent de com ho havia fet; i al capdavant conclugué que era impossible defensar-se de les temptacions de la carn; i per això digué que, tal com havien fet fins aleshores, sense soroll, cadascuna passés una bona estona quan pogués. I alliberant la jove, se'n tornà a dormir amb el seu capellà, i Isabetta amb el seu amant, la qual en endavant, a despit de les qui li tenien enveja, el feu venir moltes vegades; les altres, que no tenien amant, secretament percaçaren llur ventura, al millor que pogueren.

Giovanni Boccaccio: *Decameró*, edicions 62 (traducció de Francesc Vallverdú)

9. ELS CONTES DE CANTERBURY

Conte del frare mendicant

Una vegada, mentre cavalcava cap a la faena, un alguatzil⁷ que era roín com la tinya es trobà amb el Dimoni. Sabent que la gent menysprea els alguatzils, primer va mirar de convèncer-lo que era un administrador, però el Dimoni va saber de seguida a què es dedicava.

—De què t'averkonyixes? —li va dir—. Al cap i a la fi tu i jo fem la mateixa classe de faena! Jo m'emporto allò que la gent em dona: les seues ànimes, les seues esposes, les herbotes del jardí..., i tu vas d'una banda a l'altra persuadint la gent que si et paguen cinc xílings⁸ no els delataràs al bisbe!

Al cap de poc, els dos es juraven amistat eterna. I tanta va ser la confiança que l'alguatzil li inspirava que el Dimoni de seguida li proposà una juguesca:

—Qui traga més beneficis dels pecadors d'avui decidix on sopem. D'acord?

Però hi havia un aspecte que intrigava l'alguatzil:

—Explica'm una cosa. Jo sé per què la gent em dona diners: tot lo món té por del bisbe, però no acabo d'entendre com és que et donen les ànimes i la resta a tu. Que et disfresses?

—No em fa falta —va declarar el Dimoni—. Ara ho voràs!

Just en aquell moment passaven per davant d'un cavall i un carro que havien quedat atrapats dins d'un bassal ple de fang. El conductor havia futejat l'animal fins a posar-lo de genolls i el maleïa de mala manera:

—Alça't, bèstia malfaenera!

El cavall intentava aixecar-se, però no se n'eixia, fins al punt que el conductor va acabar perdent la paciència:

—Ja n'hi ha prou! Que el Dimoni se t'emporte, animal sarnós! Que el Dimoni et prenga a tu i el carro amb tot el que porta! Ves-te'n a l'infern!

L'alguatzil amollà un xiulit d'admiració:

—Ja veig què vols dir, amic —xiuxiuejà—. Ara ja són teus, tant el carro com el cavall.

—No t'ho cregues —respongué el Dimoni—. Espera't.

Amb un últim esforç desesperat, el cavall aconseguí posar-se dret i va traure el carro del fang.

—Ah, Setty! —va cridar el transportista—. Que Déu i els seus àngels et beneïsquen i t'envien pomes cada tres dies. T'ho juro: eres un cavall tan bonic que et portaré al cel quan em morga!

—Veus? No és tan fàcil com pareix. Però ara et toca a tu.

Dit i fet. No ho havia acabat de dir quan es van trobar davant de la porta d'una viuda a qui l'alguatzil havia planejat visitar.

⁷ Oficial que s'encarregava de fer complir la llei i de l'administració de justícia en nom del rei o de les constitucions.

⁸ Moneda fraccionària britànica, que equivalia a una vintena part de la lliura esterlina.

—Mira, germà —digué l'alguatzil pegant una colzadeta a la panxa del Dimoni en senyal de complicitat—, ací viu una vella que s'estimaria més que la penjaren abans que regalar un penic. Però ja voràs com jo li aconseguiré traure una bona picossada: tu fixa't i aprén.

L'alguatzil va tocar a la porta i la vella va eixir. En vore qui era, el saludà amb cortesia:

—Bon dia, senyor —li digué, somrient.

—No em vingues amb romanços, bruixa —bramulà l'alguatzil—. Et porto una citació: demà has d'anar a vore el bisbe per a respondre d'algunes acusacions.

La vella dama es va senyar, aterrida.

—Jesús, Maria i Josep! De què m'acusen? No he fet mai cap mal sabent-ho, mai de la vida. A més, no puc fer tot el camí fins a cal bisbe tenint els peus com els tinc.

La cara de l'alguatzil es va il·luminar amb el seu somriure més convincent.

—Bé, ja veig que t'he espantat. Però és que aquesta vegada (i no perdes de vista que si t'aviso és per a ajudar-te) l'has feta massa grossa i, segons m'han dit, el bisbe té ganes de donar-te un bon escarment. Ara que... si vols, ja saps que jo puc arreglar-t'ho...

—Ho faríeu? Ho faríeu de veres, estimat alguatzil?

—Sí, i tant. Tu dona'm tres xílings i oblida't del tema. Amb tres xílings a la butxaca és ben probable que no recorde els teus pecats quan parle amb el bisbe...

—Quant heu dit? Tres xílings? Però si no els he vist mai de la vida junts!

I en això que la viuda, que no era gens ni mica fava, arquejà les celles i, com no ho veia gens clar, afegí:

—Per cert, de quins pecats m'acusen exactament? No contesteu? Vos asseguro que de casa meua no tocareu ni un ral, maleït mentider! Que el Dimoni se vos emporte, a vós i al vostre malvat suborn, i que també s'emporte la vostra llengua mentidera!

En això que el Dimoni va traure el cap per la porta i va dir:

—Això ho dieu sincerament, bona dona?

—I tant! Que es podrisca a l'infern, que és el millor lloc on pot anar a parar. No sé on estan arribant les coses estos dies: tota l'Església se n'està anant al Dimoni!

—Ja ho has sentit, amic meu —digué el Dimoni estenent la seua ampla capa, com una ala, per damunt de l'alguatzil—. Ja has sentit què ha dit la senyora. I com això em convertix en guanyador, ara mateix et diré on anirem a sopar aquesta nit...

I l'alguatzil, en notar una olor sobtada de sofre cremat, només va tindre temps d'afegir:

—I com se sopa a l'infern?

Geoffrey Chaucer: Contes de Canterbury, Vicens Vives (adaptació)

10. TRISTANY I ISOLDA

Capítol I: La infantesa de Tristany

Senyors, us plau de sentir un bell conte d'amor i de mort? És de Tristany i d'Isolda la reina. Escolteu com amb gran joia, amb gran dol s'amaren, i després moriren un mateix dia, ell per ella, ella per ell.

En els temps antics, el rei Marc regnava a Cornualla. Havent sabut que els seus enemics li movien guerra, Rivalèn, rei de Leonís, passà el mar per portar-li el seu ajut. El serví amb l'espasa i amb el consell, com hauria fet un vassall, tan fidelment que Marc li donà en recompensa la bella Blancaflor, germana seva, que el rei Rivalèn estimava d'un meravellós amor.

La prengué per dona al monestir de Tintagel. Però, tot just l'hagué esposada, noves li vingueren que el seu antic enemic, el duc Morgan, havent-se abatut sobre Leonís, arruïnava els seus castells, els seus camps, les seves viles. Rivalèn amarina el seu estol a correuita, i s'endugué Blancaflor, que estava prenys, cap a la seva terra llunyana. Prengué terra davant del seu castell de Kanoel, confià la reina a la salvaguarda del seu mariscal Rohalt [...].

Blancaflor l'esperà molt de temps. Ai las!, no havia de tornar més. Un dia, ella sabé que el duc Morgan l'havia occit a traïció. Ella no el plorà: ni crits, ni laments, però els seus membres esdevingueren febles i vans; la seva ànima volgué, amb un fort desig, arrencar-se del seu cos. Rohalt s'esforçava a conhortar-la:

—Reina —deia—, no se'n pot treure res, d'arrastellar dol sobre dol; tothom que neix, no ha de morir? Que Déu aculli els morts i preservi els vivents...!

Però ella no volia escoltar-lo. Tres dies esperà per anar a ajuntar-se amb el seu car senyor. Al quart dia, posà al món un fill, i, havent-lo pres entre el seus braços, li digué:

—Fill, molt de temps he desitjat veure't; i veig la més bella criatura que mai cap dona hagi llevat. Trista deslliuro, trista és la primera festa que et faig, per amor de tu tinc una tristesa que en moro. I, com així has vingut a la terra amb tristesa, hauràs nom Tristany.

En ella haver dit aquests mots, el besà i, tot d'una que el va haver besat, morí.

Capítol V: El filtre

Quan el temps s'acostà a remetre Isolda als cavallers de Cornualla, la seva mare recollí herbes, flors i arrels, les amerà amb vi, i pastà un beuratge poderós. Havent-lo acabat amb ciència i màgia, l'abocà dins un flascó i digué secretament a Brangiana:

—Filla, has de seguir Isolda al país del rei Marc, i tu li duus un amor fidel. Pren, doncs, aquest flascó de vi i retén les meves paraules. Amaga'l de manera que cap ull no el vegi i que cap llavi no s'hi atansi. Però, quan vindran la nit nupcial i l'instant en què hom deixa els esposos, abocaràs aquest vi d'herbes dins una copa i la presentaràs, perquè la buidin plegats, al rei Marc i a la reina Isolda. Ten compte, filla, que ells sols puguin tastar aquest beuratge. Perquè tal és la seva virtut: els que en beuran plegats s'amaran amb tots els sentits i amb tot el pensament, per sempre més, en vida i en mort.

Brangiana prometé a la reina que ho faria segons la seva voluntat.

La nau, tallant les onades profundes, s'emportava Isolda. Però, com més s'allunyava de la terra d'Irlanda, més tristament la donzella es planyia. Seguda sota la tenda on s'havia tancat amb Brangiana, la seva serventa, plorava el record del seu país. On l'arrossegaven aquells estrangers? Cap a qui? Cap a quin destí? Quan Tristany s'atansava a ella, i volia assuaujar-la amb paraules dolces, ella s'irritava, el repel·lia, i l'odi inflava el seu cor. Havia vingut ell, el robador, ell, l'occidtor del Morholt; l'havia arrencada, amb les seves astúcies, de la seva mare i del seu país; no s'havia dignat a guardar-la per a ell mateix, i vet aquí que ara se l'enducia com una presa, a través de les ones, cap a la terra enemiga!

—Mesquina! —deia ella—, maleïda sigui la mar que em porta! Més m'estimaria morir sobre la terra on soc nada que viure allà lluny...!

Un dia, els vents caigueren, i les veles penjaven desinflades al llarg de l'arbre. Tristany feu prendre terra en una illa, i, cansats de la mar, els cent cavallers de Cornualla i els mariners davallaren a la platja. Isolda sola havia romàs a la nau, i una serventa petita. Tristany vingué on era la reina, i s'esforçava per calmar el seu cor. Com el sol cremava i tenien set, demanaren per beure. La criatura cercà algun beuratge, talment que descobrí el flascó confiat a Brangiana per la mare d'Isolda.

—He trobat vi! —va cridar-los.

No, no era vi: era la passió, era l'aspra joia i l'angoixa sens fi, i la mort. La criatura omplí un anap i el presentà a la seva mestressa. Ella begué a llargues gorjades, després l'abastà a Tristany, que el buidà.

En aquest instant, Brangiana entrà i els veié que es miraven en silenci, com extraviats i com transportats. Veié davant d'ells el got gairebé buit i l'anap. Agafà el got, corregué a popa, el llançà dins les onades i gemegà:

—Malaurada! Maleït sigui el dia que he nascut, i maleït el dia que he pujat en aquesta nau! Isolda, amiga, i vós, Tristany, heu begut la vostra mort!

Capítol XIX: La mort

Mar enfora, el vent s'havia aixecat i colpia la vela pel bell mig. Empenyé la nau fins a terra. Isolda la Blonda desembarcà. Sentí uns grans planys pels carrers i vogar les campanes als monestirs, a les capelles. Preguntà a la gent del país per què aquell tocar a morts, per què aquells plors.

Un vell li digué:

—Dama, tenim un gran dolor. Tristany, el franc, el valent, és mort. Era generós amb els necessitats, socorredor amb els sofrents. És la pitjor desgràcia que mai hagi caigut sobre aquest país.

Isolda el sent, no pot dir una paraula. Puja cap al palau. Segueix el carrer, amb la guimpla descordada. Els bretons es meravellaven de mirar-la; no havien vist mai una dona tan bella. Qui és? D'on ve?

Vora Tristany, Isolda de les Blanques Mans, enfollida pel mal que havia fet, llançava grans crits sobre el cadàver. L'altra Isolda entrà i li digué:

—Dama, aixequen-vos, i deixeu-me acostar. Tinc més dret a plorar-lo que vós, creieu-me. L'he amat més.

Es girà cap a Orient, i pregà Déu. Després destapà una mica el cos, s'estengué vora d'ell, tot al llarg del seu amic, li besà la boca i la cara, i l'abraçà estretament: cos contra cos, boca contra boca, ella ret així l'ànima, ella morí al costat d'ell per la dolor del seu amic.

Quan el rei Marc sabé la mort dels enamorats, passà el mar, i, vingut a Bretanya, feu obrir dos taüts, l'un de calcedònia per a Isolda, l'altre de beril·le per a Tristany. S'emportà en la seva nau cap a Tintagel llurs cossos morts. Vora d'una capella, a esquerra i a dreta de l'absis, els enterrà en dues tombes. Però, durant la nit, de la tomba de Tristany sortí un esbarzer verd i fullat, de fortes branques, de flors odorants, que, enfilant-se per damunt la capella, s'enfonsà dins la tomba d'Isolda. La gent del país tallà l'esbarzer: l'endemà rebrota, tan verd, tan florit, tan avivat, i es fica encara dins el llit d'Isolda la Blonda. Tres vegades volgueren destruir-lo; debades. A la fi, reportaren la meravella al rei Marc: el rei prohibí tallar l'esbarzer d'aleshores endavant.

**Joseph Bédier: *El romanç de Tristany i Isolda*, Quaderns Crema
(traducció de Carles Riba)**

11. LA CIUTAT DE LES DAMES

Llibre I. Capítol I

Assentada un dia a la meua cambra d'estudi, envoltada tota la meua persona dels llibres més dispars, segons tinc costum, ja que l'estudi de les arts liberals és un hàbit que regix la meua vida, em trobava amb la ment una mica cansada després d'haver reflexionat sobre les idees de diversos autors. Vaig alçar la mirada del text i vaig decidir abandonar els llibres difícils per a entretenir-me amb la lectura d'algun poeta. Estant en eixa disposició d'ànim, va caure a les meues mans un opuscle estrany, que no era meu sinó que algú me l'havia prestat. El vaig obrir llavors i vaig vore que tenia com a títol *Llibre de les lamentacions* de Matheolus. Em va fer somriure, perquè, malgrat no haver-lo llegit, sabia que tenia fama de discutir sobre el respecte cap a les dones. Vaig pensar que llambregar les seues pàgines podria divertir-me un poc, però no havia avançat molt en la seua lectura quan la meua bona mare em va cridar a taula, perquè havia arribat l'hora del sopar. Vaig abandonar a l'instant la lectura amb el propòsit d'ajornar-la fins a l'endemà.

Quan vaig tornar al meu estudi al matí, com solc fer, em vaig recordar que havia de llegir el llibre de Matheolus. Em vaig endinsar un poc en el text, però, com em pareixia que el tema resultava poc grat per a qui no es complau en la falsedat i no contribuïa per a res al cultiu de les qualitats morals, a la vista també de les grolleries d'estil i argumentació, després de donar una ullada per ací i per allà, vaig anar a llegir directament el final i el vaig deixar per a tornar a una mena d'estudi més seriós i profitós. Malgrat que el llibre no continga gens d'autoritat, llegir-lo em va deixar, tanmateix, pertorbada i sumida en una profunda perplexitat. Em preguntava quines podrien ser les raons que porten tants homes, clergues i laics a vituperar les dones, criticant-les tant de paraula com en escrits i tractats. No és que siga cosa d'un home o dos, ni tan sols es tracta d'eixe Matheolus, que no gaudirà mai de consideració perquè el seu opuscle no va més enllà de la mofa, sinó que no hi ha text que estiga exempt de misogínia. Filòsofs, poetes, moralistes, tots —i la llista seria massa llarga— pareix que parlen amb la mateixa veu per a arribar a la conclusió que la dona, roïna per essència i naturalesa, sempre s'inclina cap al vici.

Tornant sobre totes eixes coses en la meua ment, jo, que he nascut dona, em vaig posar a examinar el meu caràcter i la meua conducta, i també la de moltes altres dones que he tingut ocasió de freqüentar, tant princeses i grans dames com dones de mitjana i modesta condició, que es van dignar a confiar-me els seus pensaments més íntims. Em vaig proposar decidir, en consciència, si el testimoniatge reunit per tants hòmens il·lustres podria anar errat. Però, per més que intentava tornar-hi, apurant les idees com qui va pelant una fruita, no podia entendre ni admetre com a ben fundat el juí dels hòmens sobre la naturalesa i conducta de les dones. Alhora, no obstant això, jo m'obstinava a acusar-les perquè pensava que seria molt improbable que tants hòmens preclars, tants doctors de tan profund enteniment i clarividència universal —em pareix que tots hauran hagut de gaudir de

tals facultats— hagen pogut discórrer de manera tan categòrica i en tantes obres que m'era quasi impossible trobar un text moralitzador, qualsevol que fora l'autor, sense topar-me abans d'arribar al final amb algun paràgraf o capítol que acusara o menyspreara les dones. Amb este sol argument n'hi havia prou per a portar-me a la conclusió que tot allò devia ser veritat, si bé la meua ment, en la seua ingenuïtat i ignorància, no podia arribar a reconèixer eixos grans defectes que jo mateixa compartia sense cap dubte amb les altres dones. Així, havia arribat a fiar-me més del juí d'altri que del que sentia i sabia en el meu ésser de dona.

Em trobava immersa tan intensament i profundament en eixos pensaments tristos que pareixia que havia caigut en un estat de catalèpsia. Com el brollar d'una font, una sèrie d'autors, un després de l'altre, venien a la meua ment amb les seues opinions i tòpics sobre la dona. Finalment, vaig arribar a la conclusió que en crear Déu la dona havia creat un ésser abjecte. No deixava de sorprendre'm que tan gran Obrer haguera pogut consentir la creació d'una obra abominable, ja que, si creem eixos autors, la dona seria un atuell que conté el pòsit de tots els vicis i mals. Abandonada en estes reflexions, vaig restar consternada i envaïda per un sentiment de repulsió, i vaig arribar al menyspreu de mi mateixa i al de tot el sexe femení, com si Naturalesa haguera engendrat monstres. Així m'anava lamentant:

—Ai, Senyor! Com pot ser, com creure sense caure en l'error que la teua saviesa infinita i la teua perfecta bondat hagen pogut crear alguna cosa que no siga bo? Per ventura no has creat la dona deliberadament, donant-li totes les qualitats que deleraves? Com havia de ser possible que anares errat? No obstant això, ací estan tan greus acusacions, juís i condemnes contra les dones. No aconseguisc comprendre tan gran aberració. Si és veritat, Senyor Déu, que tantes abominacions concorren en la dona, com molts afirmen —i si tu mateix dius que la concordança de diversos testimoniatsges servix per a donar fe, ha de ser veritat—, ai, Déu meu, per què no m'has fet nàixer home per a servir-te millor amb totes les meues inclinacions, per tal que no m'equivoque en res i tinga esta gran perfecció que diuen tindre els hòmens? Ja que no ho vas voler així i no vas estendre cap a mi la teua bondat, perdona el meu flac servici i digna't a rebre'l, perquè el servidor que menys rep del seu senyor és el que més poc obligat està.

Així em desfeia en lamentacions cap a Déu, afligida per la tristesa i arribant en la meua bogeria a sentir-me desesperada perquè Ell m'hauria fet nàixer dins d'un cos de dona.

Llibre II. Capítol XXXVI

Jo, Cristina, després d'escoltar l'al·legat de Rectitud, vaig contestar:

—Ja veig, Dama meua, quant de bé han portat les dones, i si unes altres han causat alguns mals, em sembla que en comparació —a la vista sobretot del saber que van aportar a les ciències i a les lletres, com abans comentàvem— el benefici ha sigut immens. Per això em sorprén que hi haja hòmens que opinen que les dones no

han d'estudiar i que impedixen que ho facen les seues filles, esposes o familiars, al·legant que els estudis arruïnarien els seus costums.

—Això et demostra —em va respondre—, que les opinions dels hòmens no es fonamenten totes sobre la raó, perquè és ben clar que ací caminen errats. No es pot admetre que el coneixement de les ciències morals, que ensenyen precisament la virtut, corrompa els costums. Ans al contrari, és cert que les millora i les ennoblix. Com creure que fomenta la corrupció? És una cosa que no es pot pensar ni dir. No dic que siga bo que un home o una dona es lliuren a les arts de la bruixeria o altres ciències la pràctica de les quals ha prohibit l'Església. Però afirmar que el coneixement del bé i de la veritat corromp les dones és inadmissible.

»No compartia eixa opinió Quint Hortensi, retòric hàbil i gran orador romà. Tenia una filla, Hortènsia, a la qual volia molt i estimava per la vivor de la seua intel·ligència. Li va apegar el gust per les belles lletres i li va ensenyar la retòrica, que va arribar a dominar amb tanta perfecció que en res desmereixia del seu pare: no sols se li semblava en la subtileza de l'enginy i en la memòria sorprenent sinó que l'igualava en l'eloqüència i l'art oratòria.

»[...] No tots els homes, i sobretot els més cultes, pensen que està malament que les dones estudien. Sí que és cert que així opinen els que menys instrucció tenen, perquè els disgustaria molt que unes dones saberen més que ells.

»El teu pare, gran savi i filòsof, no pensava que per dedicar-se a la ciència no valdrien tant les dones. Ans al contrari, com bé saps, li va causar gran alegria la teua inclinació cap a l'estudi. Van ser els prejudicis femenins de la teua mare els que et van impedir durant la teua joventut aprofundir i estendre els teus coneixements, perquè ella només volia que t'entretingueres a filar i altres menudeses que són ocupació habitual de les dones. Però, com resa qui adés he esmentat: "Allò que Naturalesa dona no ho lleva ningú". I ta mare no va poder arrancar en tu eixe gust per la ciència, eixa tendència natural que t'ha permés anar conreant el saber, encara que anara recollint engrunes. Tu no creus, d'això n'estic segura, que t'haja fet malbé la teua dedicació a l'estudi sinó que ho consideres, i amb raó, el teu més preuat tresor.

Jo, Cristina, només vaig poder contestar-li:

—El que dieu, Senyora, és una veritat com l'Evangeli.

Cristina de Pizán: *La ciudad de las damas*, ed. Siruela (traducció)

LA LITERATURA MODERNA

12. GARGANTUA I PANTAGRUEL

Als lectors

Amics lectors que este llibre mireu,
desafecteu-vos de tota passió
i en llegir-lo no us escandalitzeu,
que no conté cap mal ni infecció.
És ben cert que poca perfecció
hi trobareu, si no és per tal de riure.
Altre argument no pot triar mon cor
veient el dol que us mina i us condol.
Més que de plors val més tractar del riure,
per tal com riure és exclusiu de l'home.

VII. Com li posaren el nom de Gargantua i com xarrupava el vi

El bonhomiós Granganyot, bevent i fent gatzara amb els altres, sentí el crit terrible que el seu fill havia fet tot just acabava de vore la llum d'este món. Bramava demanant: «A beure, a beure, a beure!». En això que el pare digué: «Que gran la tens!» (enteneu la gola). En escoltar-lo, els assistents van dir que per força havia de dur el nom de Gargantua, ja que, al nàixer, aquella havia sigut la primera paraula de son pare⁹, a imitació i exemple dels antics hebreus¹⁰. Granganyot hi accedí i allò plagué del tot a la mare. Per a calmar-lo, li donaren de beure a balquena, i el portaren a les fonts a batejar-lo, com és el costum dels bons cristians.

I li foren prescrites dèssset mil nou-centes tretze vaques de Pontille i de Bréhémont per l'alletament diari. Perquè no era possible trobar en tot el país una dida que donara a l'abast, atesa la gran quantitat de llet que calia per a alimentar-lo, per bé que alguns doctors escotistes hagen afirmat que el crià sa mare traent cada vegada de les mamelles mil quatre-cents barrils i nou gerros de llet. Açò no és versemblant i esta proposició ha sigut declarada mamàriament escandalosa, ofensiva per a orelles piadoses i que d'una hora lluny fa pudor d'heretgia.

En esta situació arribà a l'any i deu mesos, en què, per consell dels metges, començaren a traure'l en una gran carreta de bous, construïda gràcies a l'enginy de Jean Denyau. El passejaven alegrement amunt i avall i feia goig vore'l, car estava ben massís i tenia divuit papades. I quasi que no cridava; per contra, es passava tot el temps cagant, ja que era meravellosament flemàtic de les anques, tant per complexió natural com per la disposició accidental que havia adquirit per xuplar

⁹ A l'original diu «Que grand tu as!», que té una pronunciació semblant a «Gargantua».

¹⁰ Sabem per Lluc (1, 60) que Zacaries, que era mut, recobrà la veu per posar el nom del seu fill. Es tracta, per tant, d'una circumstància excepcional, no d'un costum dels hebreus.

massa puré de setembre¹¹. I no en xuplava mai una gota sense causa, car, si estava disgustat, irritat, contrariat o moix, si garrejava¹², plorava o cridava, portant-li beguda s'asserenava i en l'acte restava quiet i feliç.

[...]

LII. Com Gargantua feu bastir per al monjo l'abadia de Telema

[...] —Si us pareix que us he fet un servici profitós i que en el futur us en puc fer un altre, atorgueu-me que pugui fundar una abadia al meu albir.

La demanda plagué a Gargantua, que oferí tot el seu país de Telema, al llarg del riu Loira, a dos llegües del gran bosc de Port-Huault. I li demanà que li deixara instituir la seua religió al contrari de totes les altres.

—Però, primerament —digué Gargantua—, caldrà no bastir muralles a l'entorn, car totes les altres abadies estan fortament murades.

—És cert, i no sense motiu —digué el frare—, que allà on hi ha mur davant i darrere hi ha bona cosa de murmuracions¹³, enveges i conspiracions mútues.

Més encara: vist que en certs convents d'este món és costum que, si entra cap dona (jo entenc de les assenyades i púdiques), es netegen els llocs per on ha passat, es disposà que, si fortuïtament entrava un religiós o una religiosa, es netejarien curosament tots els llocs per on haurien passat. I, com que en les religions d'este món tot està compassat, limitat i regulat per hores, es decretà que allí no hi hauria cap rellotge ni quadrant i que totes les ocupacions serien dispensades segons l'ocasió i el moment, perquè Gargantua deia que la major pèrdua de temps que coneixia consistia en comptar les hores —quin profit se'n trau?— i el somieg més gran del món consistia en governar al so d'una campana i no al dictat del bon sentit i de l'enteniment.

Igualment, com que en aquell temps no es feia entrar les dones en religió, tret que foren bòrnies, coixes, geperudes, lletges, estrafetes, boges, insensates, maleficiades o tarades, ni els hòmens si no eren encadarnats, malnascuts, necis o destorbs de casa, [...] es disposà que en aquell lloc només entrarien les belles, ben formades i de bona naturalesa, i els bells, ben formats i de bona naturalesa.

Igualment, com que en els convents de dones els hòmens no entraven sinó d'amagat i clandestinament, es decretà que allà no hi hauria dones si no hi havia hòmens, ni hòmens si no hi havia dones.

Igualment, com que tant els hòmens com les dones, una vegada rebuts en religió, després de l'any de provació, es veien constrets a romandre allí perpètuament tota la seua vida, s'establí que tant els hòmens com les dones allí rebuts eixirien quan els abellira.

¹¹ Vi.

¹² Moure violentament les cames, agitar-les, per a defensar-se o alliberar-se, o com a manifestació de ràbia, d'impotència.

¹³ Joc de paraules amb "mur".

Igualment, com que de costum els religiosos feien tres vots, a saber, de castedat, de pobresa i d'obediència, es constituí que allí hom poguera estar casat honorablement, que tothom fora ric i que tots visqueren en llibertat.

LVII. Com regulaven els telemites la seua manera de viure

Esmerçaven tota la seua vida no en lleis, estatuts o regles, sinó segons la seua voluntat o franc albir. S'alçaven del llit quan els pareixia bé; bevien, menjaven, treballaven, dormien quan els abellia. No els despertava ningú, no els forçava ningú a beure ni a menjar ni a fer qualsevol altra acció. Així ho havia establert Gargantua. En la seua regla només hi havia esta clàusula:

FES EL QUE VULLGUES

perquè la gent lliure, ben nascuda, ben instruïda i conversant amb companyies honestes té per naturalesa un esperó instintiu, que ells anomenen honor, que sempre els impulsa a obrar virtuosament i els allunya del vici. Quan per vil subjecció i coacció se les sotmet i esclavitzava, desvien aquella noble afecció per la qual tendien lliurement a la virtut i la utilitzen per a desfer-se i escapar d'este jou d'esclavitud, car sempre emprenem coses prohibides i desitgem el que és denegat.

[...]

François Rabelais: *Gargantua i Pantagruel*, edicions 62 (adaptació)

13. ASSAJOS DE MONTAIGNE

Capítol XVIII

*Obstupui, steterunque comae, et vox faucibus haesit.*¹⁴

No soc un bon naturalista (segons diuen) i no sé massa bé per quins mecanismes la por actua en nosaltres; tanmateix, es tracta sempre d'una estranya passió i diuen els metges que no n'hi ha cap altra que arrossega amb més força el nostre judici fora de l'estat d'equilibri. En efecte, he vist com molta gent enfollia a causa de la por i és cert que aquest atac, mentre dura, engendra terribles enlluernaments en els més assenyats. Deixe de banda les persones vulgars a qui la por fa, a vegades, que apareguen els seus besavis sorgint de la tomba, embolcallats en els sudaris; i també bruixots, dimonis i quimeres. [...]

Capítol XX

Afirma Ciceró que filosofar no és més que preparar-se per a la mort. I és així perquè l'estudi i la contemplació separen una mica l'ànima de nosaltres i l'ocupen a part del cos, fet que és com un aprenentatge i semblança de la mort; o bé perquè tota la saviesa i la capacitat de raonament del món es resolen finalment en aquest punt: ensenyar-nos a no témer en absolut la mort. Veritablement, o la raó es burla o solament ha de dirigir-se cap a la nostra satisfacció, i tot el seu esforç ha de tendir, en suma, a fer-nos viure bé i satisfactòriament, com diu la Sagrada Escriptura. Totes les opinions hi coincideixen: que el plaer és el nostre objectiu, per bé que proposen mitjans diferents d'aconseguir-lo; altrament, les rebutjaríem de bestreta, perquè ¿qui escoltaria aquell que ens proposa com a objectiu la pena i la contrarietat? [...]

Capítol XXVI

[...] També és una opinió acceptada per tothom que no és bo educar un infant a la falda dels seus pares. Aquest amor natural els entendreix massa i els relaxa, fins i tot els més raonables. No són capaços ni de castigar les seues faltes ni de veure'ls educar amb duresa, com cal, i arriscadament. No podrien suportar veure com torna suat i polsós dels seus exercicis, com beu el que està calent o fred, veure'l sobre un cavall rebel ni contra un dur tirador, ni amb el floret a la mà o amb el seu primer arcabús. Perquè no hi ha remei: qui en vulga fer un home de bé no ha

¹⁴ «Vaig romandre esglaiat, se'm dreçaren els cabells i la veu se'm nuà a la gola»: Virgili, *Eneida*.

d'estalviar-li aquesta joventut, tot i que, sovint, es tope amb algunes regles de la medicina:

*Vitamque sub dio et trepidis agat
In rebus.*¹⁵

No és prou si li fortifiquem l'ànima; cal també fortificar-li els músculs. Aquella se sent massa apressada si no se l'assisteix i té massa a fer si ha d'atendre sola dos oficis. [...]

Capítol XXVIII

[...]

El clàssic Menandre considerava feliç aquell que havia pogut trobar almenys l'ombra d'un amic. Certament tenia raó de dir-ho, més encara si ho havia provat. Perquè, veritablement, si compare tota la resta de la meua vida, per bé que gràcies a Déu ha estat dolça, fàcil i, tret de la pèrdua d'un tal amic, exempta de dolor insofrible, plena de tranquil·litat d'esperit, ja que m'he considerat a gust amb els meus béns naturals i originals i no n'he buscat d'altres, si la compare, dic, amb els quatre anys que he pogut gaudir de la dolça companyia i relació amb aquest personatge, no és més que fum, no és més que una nit obscura i enutjosa. Des del dia que el vaig perdre,

*quem sempre acerbum,
Semper honoratum (sic, Dii, voluistis!) habebo,*¹⁶

no he fet més que arrossegar-me, decandit; i els mateixos plaers que se m'ofereixen, en lloc de consolar-me, em redoblen la recança de la seua pèrdua. [...]

Capítol XXXV

El meu difunt pare, home d'un judici ben clar per bé que només s'havia ajudat de l'experiència i de les seues qualitats naturals, em digué una vegada que havia desitjat posar en pràctica en algunes ciutats que hi haguera un lloc concret al qual es pogueren dirigir aquells que tingueren necessitat d'alguna cosa perquè algú designat expressament per a aquesta ocupació ho deixara enregistrat, com ara: Vull vendre unes perles, busque perles que es venguen; algú vol companyia per viatjar a París; un altre pregunta per un criat de certa qualitat; un pregunta per un mestre; un altre busca un obrer; un açò, un altre allò, cadascú segons les seues necessitats. I sembla que aquesta manera d'informar-nos aportaria al comerç públic una comoditat

¹⁵ «I que visqui a l'aire lliure i voltat de perills»: Horaci, *Odes*

¹⁶ «Que sempre em serà dolorós, que sempre –així, déus, ho volguéreu– honoraré amb sacrificis»: Virgili, *Eneida*

considerable, perquè sempre hi ha naturaleses que es busquen entre elles i, ja que no se senten entre elles, els homes es queden en extrema necessitat.

Capítol XLII

Diu Plutarc en algun lloc que no troba tan gran distància entre una bèstia i una altra com la que troba entre un home i un altre. Parla del poder de l'ànima i de les qualitats interiors. Veritablement trobe algú que conec tan lluny d'Epaminondes, com jo l'imagino, que gustosament aniria encara més lluny que Plutarc i diria que hi ha més distància entre aquell home i aquest que la que hi ha entre aquell home i aquesta bèstia:

*hem vir viro quid praestat;*¹⁷

i que hi ha tants graus d'esperit com brases hi ha des d'ací fins al cel, i tan innombrables.

Capítol LVII

[...] Considere que les nostres ànimes mostren a vint anys el que han de ser i ja prometen tot el que podran ser. Cap ànima que no haja donat en aquesta edat senyals evidents de la seua força no en donarà proves més tard. En aquest moment, o mai, les qualitats i virtuts naturals mostren el que tenen de vigorós i de bell:

*Si l'espine non pique quand nai,
A pene que pique jamai,*

diuen al Delfinat.

[...] Quant a mi, estic cert que a partir d'aquesta edat el meu esperit i el meu cos han disminuït més que han augmentat, han retrocedit més que han avançat. És possible que en aquells que empren bé el temps, la ciència i l'experiència cresquen amb la vida; però la vivacitat, la rapidesa, la fermesa i altres qualitats molt més nostres, més importants i essencials, es marceixen i s'esllangueixen. [...]

**Michel de Montaigne: Assaigs. Llibre primer, ed. La Butxaca
(traducció de Vicent Alonso)**

¹⁷ «Quant hi ha d'un home a un altre home!»: Terenci, "L'eunuc", dins *Comèdies*

14. EL MISANTROP

Acte I, escena I

FILINT

Què hi ha, doncs? Què teniu?

ALCEST

Per caritat, deixeu-me.

FILINT

Però quina raresa és aquesta, digueu-me...?

ALCEST

Deixeu-me, us torno a dir, i aneu-vos amagant.

FILINT

Però escolteu, almenys, abans d'ofendre-us tant.

ALCEST

Jo no vull escoltar, i sí que em vull ofendre.

FILINT

En els vostres sobtats enuigs no us sé comprendre,
i tot i ser amic vostre, i dels més benivolents...

ALCEST

Jo, amic vostre? Esborreu-me dels vostres documents.
Fins fa un instant només, jo em pensava que ho era;
però després de veure això que en vós opera,
des d'ara ja no ho soc, per dir-ho sense embuts,
que no vull tenir plaça en els cors corromputs.

FILINT

Em trobeu, doncs, culpable, Alcest, una carronya?

ALCEST

Us hauria de caure la cara de vergonya;
una semblant acció no es pot pas excusar,
i tot home d'honor se n'horroritzarà.
Us he vist festejant un home amb gentileses,
i fins testimoniant-li les màximes tendreses;
carregant el furor de tals demostracions
amb juraments i ofrenes, i amb mil protestacions;
però quan us demano qui és l'home de l'escena,
amb prou feines sabríeu dir-me com s'anomena;
el vostre ardor per ell cessa el minut següent,
i me'n parreu com d'un que us és indiferent.
Déu meu! És una cosa indigna, vil i abjecta,
de rebaixar-se així, traint el propi afecte;

i si jo, per desgràcia, hagués fet res semblant,
m'aniria a penjar, de recança, a l'instant.

FILINT

Pel que a mi fa, no veig que sigui un cas penjable,
i us prego que vulgueu considerar agradable
que m'exoneri un xic del vostre jutjament,
i que no em pengi encara, si us plau l'ajornament.

ALCEST

La broma no té gràcia; no espereu que us la passi!

FILINT

Però, seriosament, què voleu, doncs, que faci?

ALCEST

Doncs que sigueu sincer, i que com a home honrat,
no digueu mai cap mot si al cor no s'ha forjat.

FILINT

Quan un home us abraça, falaguer com la seda,
sens dubte cal pagar-li amb consemblant moneda,
respondre, com pugueu, als seus gomboldaments,
tornar-li les promeses, també els oferiments.

ALCEST

No, jo no puc sofrir aquesta vil manera
que afecta tanta gent a la moda darrera;
i res no odio més que aquelles contorsions
de tants fabricadors de grans protestacions;
els afables amics de vanes abraçades,
els falaguers xerraires de paraules inflades,
que de civilitats amb tothom fan combat
i tracten igualment l'home vil com l'honrat.
¿A què treu cap que un home us amoixi amb llestesa,
us juri fe, amistat, estimació, tendresa,
i que faci de vós un elogi esclatant
quan amb el primer brètol farà per un semblant?
No, no, no hi ha cap ànima una mica instruïda
que accepti una lloança talment prostituïda;
i la més elevada és un regal pervers
quan ve que us hi trobeu mesclat amb l'univers:
com que una estima es funda sobre una preferència,
no estima res qui estima tota la concurrència.
I ja que us deixeu dur pels vicis d'aquest temps,
rellamp, no sou pas fet per ser entre els meus parents;
que refuso d'un cor la vasta complaença
que no fa distinció segons la mereixença;
jo vull que em distingeixin; i per dir-ho ben clar,
l'amic de tots els homes, a mi no em trobarà.

FILINT

Però quan sou amb gent, cal usar amb bona gana
les maneres civils que el bon costum demana.

ALCEST

No, us dic: convé tractar amb càstig despietat
aquest comerç innoble de fingida amistat.
Jo vull que siguem homes, i que en tota trobada
se senti en els discursos el nostre cor que es bada,
que sigui ell qui parla, talment que els sentiments
mai del món no s'amaguin sota vans compliments.

FILINT

Hi ha moltes circumstàncies on la plena franquesa
semblaria ridícula i fora mal admesa;
i algun cop, mal que pesi al vostre auster honor,
val més amagar el cor amb tot el seu ardor.
¿Que seria adequat i de bona escaiença
de revelar a tothom el que cada un en pensa?
¿I quan trobeu algú que odieu com qui més,
li voldreu declarar la cosa tal com és?

ALCEST

Sí.

FILINT ¿Gosaríeu dir a la vella Enriqueta

que no escau als seus anys anar fent la coqueta,
i que ofèn el bon gust el coloret que du?

ALCEST

Sens dubte.

FILINT ¿I a Doriles, que passa d'importú,

i ja no hi ha a la cort orelles no afartades
de sentir-li dir els títols i les baladronades?

ALCEST

Exacte.

FILINT Us en rieu.

ALCEST No, no, no me'n ric pas,

i no perdonaré ningú en un semblant cas.
Ja en tinc els ulls ferits, i a la cort i a la vila,
quan veig tot el que hi veig, la bilis se m'enfila;
caic en un humor negre, i en una pena gran,
quan veig conviure els homes en la forma que ho fan;
només trobo pertot vulgar falagueria,
injustícia, interès, traïció, berganteria;
ja no ho puc resistir, la ràbia em fa engegar
a fer deu mil punyetes tot el gènere humà.

FILINT

Tal rampell filosòfic potser és massa salvatge,
em fan riure uns accessos tan foscos del coratge,
i crec veure en nosaltres, semblantment instruïts,
els dos germans que pinta *L'Escola dels marits*,
els quals...

ALCEST Déu meu! Deixem comparacions tan fades.

FILINT

No: deixeu vós, si un cas, les vostres paraulades.
Per més que feu, el món no es deixarà canviar;
i ja que la franquesa tant us fa adelitar,
seré prou franc per dir-vos que aquesta malaltia,
aneu allà on aneu, fa riure amb bogeria,
i que una ràbia així contra els costums del temps
us fa caure en ridícul en bon nombre d'ambients.

ALCEST

Millor, per Déu, millor! És això el que m'agrada,
que m'és un bon senyal i una joia acabada:
odio tots els homes tan i tan de debò
que em faria enrabiard que em tinguessin per bo.

FILINT

Si que li voleu mal, a la natura humana!

ALCEST

Ben cert, li he concebut una quimera plana.

FILINT

¿Tots els pobres mortals, sense cap excepció,
queden talment inclosos en aquesta aversió?
Al nostre pobre segle, algú bé deu haver-hi...

ALCEST

No; odio tots els homes, amb tot el meu senderi:
els uns perquè són vils, malvats i malvolents,
els altres perquè són amb els vils complaents,
i no senten per ells la ràbia vigorosa
que sent envers el vici tota ànima virtuosa. [...]

Molière: *El misantrop*, edició digital Puck (traducció de Miquel DescLOT)

15. ELS VIATGES DE GULLIVER

Primera part. Capítol 1

[...] El cinc de novembre, que era començaments d'estiu en eixes regions, i amb temps molt boirós, els mariners van albirar un escull a menys de mig cable del vaixell; però el vent era tan fort que ens va espantar directament cap a ell, i ens vam estavellar de seguida. Sis de la tripulació, jo inclòs, després d'arriar un bot a l'aigua, vam aconseguir apartar-nos del vaixell i de l'escull. Vam vogar, segons els meus càlculs, unes tres llegües, fins que no vam poder més, extenuats com estàvem ja per les privacions en el vaixell. Així que ens vam confiar a la mercé de les ones, i una mitja hora després va bolcar el bot a causa d'un sobtat colp de vent del nord. No sé què va ser dels meus companys de bot, ni dels que van escapar a l'escull o es van quedar en el vaixell; però em temo que van perir tots. Pel que fa a mi, vaig nadar cap a on l'atzar va voler dirigir-me, i el vent i la marea van voler espantar-me. Sovint abaixava les cames, però no tocava fons; i estava ja quasi exhaust i sense forces per a continuar lluitant quan vaig descobrir que feia peu; i mentrestant el temporal havia disminuït considerablement. El declivi del fons era tan suau que vaig caminar quasi una milla abans d'aconseguir la platja, que segons vaig calcular va ser cap a les vuit de la vesprada. Llavors vaig seguir cap a l'interior prop de mitja milla, encara que sense descobrir cap vestigi de cases o habitants; o almenys em trobava tan feble que no me'n vaig adonar. Estava extremadament cansat, la qual cosa, sumada a la calor de l'ambient i a la mitjana pinta d'aiguardent que m'havia pres en el moment d'abandonar el vaixell, va fer que sentira enormes desitjos de dormir. Em vaig tombar en l'herba, que era molt curta i blana, i vaig dormir profundament com no recordo haver-ho fet en ma vida; i segons vaig calcular, unes nou hores, perquè quan em vaig despertar era de dia. Vaig intentar alçar-me, però no vaig poder moure'm: perquè, tombat cara cap amunt com estava, vaig descobrir que tenia els braços i les cames fermament subjectes en terra; i els cabells, que eren llargs i espessos, els tenia lligats de la mateixa manera. Semblantment, vaig notar tènues lligadures que em creuaven el cos, de les axil·les a les cuixes. Només podia mirar cap amunt; el sol començava a calfar, i la llum em molestava als ulls. Vaig sentir una remor confusa al meu voltant, però, per la postura en què estava, no veia una altra cosa que cel. Al cap de poc vaig notar que damunt de la meua cama esquerra es movia alguna bestiola que, avançant a poc a poc per damunt del pit, em va arribar quasi fins a la barbeta; en això que, quan vaig girar els ulls tan avall com vaig poder, vaig descobrir un ésser humà de no més de sis polzades d'alt, amb un arc i una fletxa a les mans, i un carcaix a l'esquena. Mentrestant, vaig notar que el seguien almenys quaranta més de la mateixa grandària (tal com vaig imaginar). Estava absolutament bocabadat; i vaig soltar un tal bram que van retrocedir espantats; alguns, com em van contar més tard, van prendre mal en la caiguda per saltar des de les meues costelles en terra. [...]

«[...] Pel que fa al que vos hem sentit afirmar, que hi ha altres regnes i estats en el món, habitats per criatures humanes tan grans com vós, els nostres filòsofs

tenen molts dubtes, i sospiten que heu caigut de la lluna, o d'una estrella; perquè la veritat és que cent mortals de la vostra grandària acabarien en poc temps amb tota la collita i tot el bestiar dels dominis de sa majestat. A més, les nostres històries de sis mil llunes no esmenten més regions que les dels dos grans imperis de Lil·liput i de Blefuscu, que les seues dues grans potències, com vos deia, porten capficades en una guerra obstinada des de fa trenta-sis llunes. Va començar pel motiu següent: és cosa admesa per tots que la manera original de trencar un ou per a menjar-se'l és pel costat més ample; però l'avi de sa majestat actual, de menut, quan va anar a prendre's un ou i va trencar-lo segons la pràctica antiga, es va fer un tall a un dit. En conseqüència, son pare l'emperador va fer públic un edicte ordenant a tots els seus súbdits, sota pena de greus càstigs, que els ous es trencaren per l'extrem més estret. La gent es va prendre tan malament aquella llei que conten els nostres historiadors que van haver sis revoltes per aquell motiu; i en una d'elles un emperador va perdre la vida, i un altre la corona. Aquestes revoltes civils van ser fomentades de manera continuada pels monarques de Blefuscu; i quan eren reprimides, els que s'exiliaven anaven a buscar refugi en eixe imperi. Es calcula que onze mil persones han preferit la mort, en diversos moments, abans que sotmetre's a trencar un ou per l'extrem estret. S'han publicat centenars de tractats sobre aquesta controvèrsia; però els llibres dels extremamplistes fa temps que estan prohibits, i el partit ha sigut inhabilitat per llei per a ocupar cap lloc. En el transcurs d'aquestes agitacions, els emperadors de Blefuscu van protestar amb freqüència a través dels seus ambaixadors, acusant-nos de provocar un cisma religiós, violant una doctrina fonamental del nostre gran profeta Lustrog, recollida en el capítol cinquanta-quatre del Brundecral (que és el seu *Alcorà*). Això, tanmateix, s'ha considerat un mer forçament del text, perquè el que diu és que els veritables creients han de trencar els ous per l'extrem convenient. Saber quin és l'extrem convenient, en la meua humil opinió, és una cosa que ha de determinar la consciència de cadascú o, si més no, el criteri del magistrat suprem. Ara bé, els exiliats extremamplistes han trobat tant de crèdit en la cort de l'emperador de Blefuscu, i el seu partit ha rebut tant d'alé i ajuda secreta ací al nostre país, que els dos imperis sostenen una guerra sagnant des de fa trenta-sis llunes, amb sort molt variada; durant eixe temps, hem perdut quaranta vaixells importants i un nombre molt més gran de naus menors, a més de trenta mil dels nostres millors mariners i soldats; respecte al mal infligit a l'enemic, es calcula que ha sigut una mica major que el nostre. No obstant això, actualment han aparellat una flota nombrosa, i s'estan preparant per a caure sobre nosaltres; i la seua majestat imperial, depositant gran confiança en la vostra força i valor, m'envia per a exposar-vos la situació d'estos afers».

Segona part. Capítol 1

[...] El dia 16 de juny de 1703, un grumet que anava a la cofa va ataüllar terra. El dia 17 vam arribar a plena vista d'una gran illa o continent (no sabíem què era). [...] En arribar a terra, no vam trobar cap riu ni cap font, ni el menor vestigi d'habitants. Així que els nostres homes es van posar a vagar per la platja per a veure si topaven amb aigua dolça prop de la mar, mentres jo m'allunyava només una milla en l'altra direcció, on vaig observar que el camp era àrid i rocós. Començava a sentir-me cansat; com que no hi havia res que despertara la meua curiositat, vaig emprendre el retorn cap a la cala a poc a poc; i quan tenia la mar totalment a la vista, vaig veure que els nostres hòmens havien pujat al bot i vogaven amb totes les seues forces cap al vaixell. Anava a cridar-los (encara que hauria sigut debades), quan vaig veure un ésser immens dins de la mar que anava darrere d'ells tan de pressa com podia; l'aigua no li arribava molt més amunt dels genolls, i els seus passos eren prodigiosos. [...] Estava intentant trobar alguna obertura en la tanca, quan vaig descobrir en el camp veí un habitant que es dirigia a l'escala; era igual de gran que el que havia vist en la mar perseguint el bot. Tenia l'alçada d'un campanar, i cobria unes deu iardes amb cada pas que feia, segons vaig poder calcular. Dominat per la por i la sorpresa, vaig córrer a amagar-me en el camp de blat, des d'on el vaig veure a la part alta de l'escala, atalaiant el camp contigu, a la dreta, i li vaig sentir cridar amb una veu moltíssim més forta que una botzina; però es va elevar amb força en l'aire que al principi vaig creure que es tractava d'un tro. En això que van acudir set monstres com ell, amb corbelles a la mà, cadascuna de la grandària de sis dalles. [...]

Totalment descoratjat per l'esforç, i dominat per l'angoixa i la desesperació, em vaig tombar entre dos cavallons, i vaig desitjar ferventment acabar allí els meus dies: vaig compadir la meua desconsolada viuda i els meus fills òrfens, i vaig lamentar la meua insensatesa i tossuderia per intentar un segon viatge desatenent el consell d'amics i parents; i enmig d'esta terrible tribulació espiritual em va vindre a la ment inevitablement Lil·liput, els habitants de la qual m'havien tingut pel més gran prodigi aparegut al món, on vaig poder portar-me una flota imperial amb una mà, i realitzar altres accions que hauran romàs consignades per sempre en els anals d'eixe imperi, encara que la posteritat a penes les creurà, malgrat estar testificades per milions; vaig pensar en la humiliació que seria per a mi semblar tan insignificant davant esta nació com ho seria un lil·liputenc davant nostre. Però esta, pensava, seria sens dubte la menor de les meues dissorts; perquè, com que s'ha observat que els éssers humans són encara més cruels i salvatges com més augmenta la seua grandària, ¿què podia esperar jo sinó ser un mos per a les gargamelles del primer d'estos bàrbars gegants que aconseguira atrapar-me? Sens dubte tenen raó els filòsofs quan ens diuen que no hi ha res gran o xicotet, sinó que depén de la comparació. Podria la fortuna disposar que els lil·liputencs descobriren una nació la gent de la qual fora tan diminuta per a ells com ells ho havien sigut per a mi. I qui sap si fins i tot aquesta raça prodigiosa de mortals era igualment superada en alguna remota regió del món de la qual encara no tenim notícia.

16. CÀNDID O L'OPTIMISME

Capítol I. Com Càndid va ser criat en un bell castell i com va ser-ne expulsat

Una vegada, a Westfàlia, al castell del senyor baró de Thunder-ten-tronckh, hi havia un noi al qual la naturalesa havia dotat amb un temperament d'allò més agradable. Tenia una fesomia que era el mirall de la seva ànima. Era molt assenyat i tenia tan bona jeia que, per aquesta raó, jo diria, l'anomenaven Càndid. [...] La filla dels barons, Cunegunda, de disset anys, tenia bons colors i era una noia fresca, revinguda i desitjable. El fill del baró semblava digne del seu pare en tots els sentits. Pangloss, el preceptor, era l'oracle de la casa, i el petit Càndid n'escoltava les lliçons amb la bona fe pròpia de la seva edat i del seu caràcter.

Pangloss ensenyava la metafísico-teòlogo-cosmolonigologia. Demostrava d'una manera admirable que no hi ha mai efecte sense causa, i que, en aquest món, el millor dels mons possibles, el castell de monsenyor el baró era el més bell dels castells i la senyora la millor de les baronesses possibles.

—És cosa demostrada —deia Pangloss— que les coses són com són i no poden ser de cap altra manera: perquè, si tot és fet d'acord amb un fi, tot és fet necessàriament a fi de bé. Fixeu-vos bé que els nassos han estat fets per portar ulleres, i per això hi ha ulleres. Les cames han estat visiblement instituïdes per portar calces, i per això hi ha calces. Les pedres van ser formades per fer-ne carreus i edificar castells, per això monsenyor té un castell molt bonic; el baró més important de la província ha de ser el més ben allotjat; i com que els porcs han estat fets per ser menjats, per això mengem porc durant tot l'any: per consegüent, aquells qui han dit que tot està bé han dit una bestiesa; calia dir que tot està el millor possible.

Càndid escoltava atentament i s'ho creia tot amb innocència perquè trobava la senyoreta Cunegunda extraordinàriament bonica, encara que no havia tingut mai la gosadia de dir-li-ho. Arribava a la conclusió que després de la felicitat d'haver nascut baró de Thunder-ten-tronckh, el segon grau de felicitat era ser la senyoreta Cunegunda; el tercer, veure-la cada dia; i el quart, escoltar el mestre Pangloss, el més gran filòsof de la província i, en conseqüència, de tota la terra.

Un dia que Cunegunda passejava pel bosquet que anomenaven parc, prop del castell, va veure entre uns matolls el doctor Pangloss que donava una lliçó de física experimental a la cambrera de la seva mare, una noieta morena molt bonica i molt obedient. Com que la senyoreta Cunegunda tenia molta disposició per a les ciències, va observar sense dir ni piu les experiències reiterades de què va ser testimoni; va veure amb tota claredat la raó suficient del doctor, els efectes i les causes, i se'n va tornar tota esvalotada, tota amoïnada, plena del desig de ser sàvia, pensant que bé podria convertir-se en la raó suficient del jove Càndid, i aquest en la seva.

Va trobar Càn did que tornava al castell i es va tornar vermella; Càn did també; ella li va dir «bon dia» amb una veu entretallada, i Càn did li va parlar sense saber el que es deia. L'endemà, després d'aixecar-se de taula, havent dinat, Cunegunda i Càn did es van trobar darrere un paravent; Cunegunda va deixar caure el mocador, Càn did el va recollir, ella li va agafar la mà tota innocent; el jove, tot innocent, va fer un petó a la mà a la joveneta amb una vivacitat, una sensibilitat i una gràcia del tot particulars; les boques es van trobar, els ulls es van encendre, els genolls van tremolar, les mans es van esgarriar. El baró de Thunder-ten-tronckh va passar a prop del paravent i, en veure aquella causa i aquell efecte, va expulsar Càn did del castell a puntades de peu al cul; Cunegunda es va desmaiar; així que va revenir, la baronessa li va donar un reguitzell de bufetades; i hi va haver una gran consternació en el més bell i més agradable dels castells possibles.

Capítol XIX. Allò que els va succeir a Surinam i com Càn did va conèixer Martí

[...] Camí de la ciutat van trobar un negre estirat a terra que només portava la meitat del vestit, és a dir, unes calces de roba blava; al pobre home li faltaven la cama esquerra i la mà dreta.

—Vatua món, amic! —va dir-li Càn did en holandès—. Què hi fas, aquí, en aquest estat tan lamentable?

—Espero el meu amo, el senyor Vanderdendur, comerciant d'anomenada —va respondre el negre.

—¿Ha estat el senyor Vanderdendur —va preguntar Càn did— qui t'ha tractat d'aquesta manera?

—Ni més ni menys, senyor —va dir el negre—; és el costum. Ens donen unes calces de roba dos cops l'any per tota vestidura. Quan treballem a les sucreres i la mola ens atrapa un dit, ens tallen la mà; si volem escapar-nos, ens tallen una cama: a mi m'han passat les dues coses. És a aquest preu que preneu sucre a Europa. Tanmateix, el dia que la meva mare em va vendre per deu escuts patagons a la costa de Guinea, em va dir: «Fill meu, beneeix els nostres fetitxes, adora'ls sempre i tot anirà bé; és un honor que et converteixis en esclau dels blancs, senyors nostres; això farà la felicitat de ton pare i de ta mare». Mal llamp! No sé si jo els he fet feliços, però ells a mi m'han fet d'allò més desgraciat. Els gossos, els micos i els lloros són mil vegades més feliços que nosaltres. Els fetitxes holandesos que em van convertir diuen cada diumenge que tots som fills d'Adam, els blancs i els negres. No és que sigui genealogista, un servidor, però, si és cert el que diuen aquests predicadors, llavors tots som cosins germans, en aquest món. Això sí: no em negareu que no es pot tractar de més mala manera els parents.

—Pangloss! —va exclamar Càn did—, una abominació com aquesta no l'hauries ni sospitat; ja n'hi ha prou; hauré de renunciar per sempre a l'optimisme.

—Què és l'optimisme? —va preguntar Cacambo.

—Vatua món! —va dir Càndid—, és la mania de sostenir que tot va bé quan tot va malament.

I les llàgrimes li queien galtes avall mentre mirava aquell negre; i així plorant va entrar a Surinam. [...]

Capítol XXX. Conclusió

[...] Al veïnat hi havia un dervix de molta anomenada, que passava pel millor filòsof de Turquia; van anar a consultar-lo; Pangloss va prendre la paraula i li va dir:

—Mestre, venim a demanar-vos que ens digueu per què ha estat creat un animal tan estrany com l'home.

—I a tu què t'importa? —va dir el dervix—. No és cosa teva, això.

—Però, reverend pare —va dir Càndid—, hi ha molt de mal a la terra.

—I què hi fa —va dir el dervix—, que hi hagi mal o bé? Quan Sa Altesa envia un vaixell a Egipte, ¿es preocupa si els ratolins hi viatgen còmodament?

—Què hem de fer, doncs? —va dir Pangloss.

—Callar —va dir el dervix.

—Jo tenia ganes —va dir Pangloss— de parlar una estona amb vós dels efectes i les causes, del millor dels mons possibles, de l'origen del mal, de la naturalesa de l'ànima i de l'harmonia preestablerta.

El dervix, en sentir aquestes paraules, els va tancar la porta als nassos. [...]

[*Un vell turc els va invitar a casa seva.*]

—Deveu tenir —va dir Càndid al turc— moltes terres, i molt riques.

—Tinc vint vessanes solament —va dir el turc—, que conreo amb l'ajuda dels meus fills; el treball allunya de nosaltres tres mals molt grans: l'ensopiment, el vici i l'endurança.

En arribar a casa, Càndid va fer-se profundes reflexions sobre les paraules del turc. Va dir a Pangloss i a Martí:

—Em sembla que aquest bon home s'ha forjat un destí molt millor que el dels sis reis amb qui vam tenir l'honor de sopar.

—Les grandeses —va dir Pangloss— són molt perilloses, segons que llegim en tots els filòsofs. [...]

—També sé —va dir Càndid— que hem de treballar l'hort.

—Teniu raó —va dir Pangloss—: perquè, quan l'home va ser posat al jardí de l'Edèn, hi va ser posat *ut operaretur eum*, per treballar-hi; cosa que prova que l'home no ha nascut per al repòs.

—Treballem i no ens escalfem el cap —va dir Martí—; és l'única manera de fer la vida suportable.

Tots els membres d'aquella petita comunitat van compartir aquest propòsit tan lloable; i cadascú es va posar a fer el que feia més bé. La mica de terra que tenien va donar molt. Cunegunda era lletja com una mala cosa, però es va convertir en una excel·lent pastissera; Paquita brodava; la vella s'encarregava de la roba. També fra Girofle va fer alguna cosa de profit: va arribar a ser un fuster de primera i es va tornar fins i tot una persona com cal. Pangloss li deia a Càndid de tant en tant:

—Els esdeveniments estan lligats els uns amb els altres formant el millor dels mons possibles; perquè, al capdavant, si a vós no us haguessin expulsat d'un castell a puntades al cul per estimar la senyoreta Cunegunda, si no us haguessin portat davant la Inquisició, si no haguéssiu corregut Amèrica a peu, si no haguéssiu donat un bon cop d'espasa al senyor baró, si no haguéssiu perdut tots els moltons del gran país d'Eldorado, ara no séieu aquí i no menjaríeu poncirs confitats i pistatxos.

—Està molt bé, això que dieu —va respondre Càndid—, però ara hem d'anar a l'hort a treballar.

Voltaire: *Càndid o l'optimisme*, ed. La Butxaca (traducció de Jordi Llovet)

LA LITERATURA DEL SEGLE XIX

17. FRANKENSTEIN

O EL PROMETEU MODERN

Capítol 23

—Ai! Les forces en què confiava m'han abandonat. Sento que moriré aviat i que ell, el meu enemic i perseguidor, continuarà vivint. No us penseu, Walton, que en els meus últims moments de vida sento aquell odi ardent i aquell desig de venjança que un cop us vaig explicar, però crec que tinc raó de desitjar la mort del meu adversari. Durant aquests dies he rumiat sobre la meva conducta passada i no la trobo blasmable. En un accés d'entusiàstica folia vaig crear un ésser racional i estava obligat a assegurar-li, tant com em fos possible, la felicitat i el benestar. Aquest era el meu deure, és cert, però encara en tenia un altre de més important. Els deures cap al proïsme requerien més la meva atenció perquè incloïen una més gran proporció de felicitat o de misèria. Urgit per aquest punt de vista, vaig refusar (i vaig fer bé negant-m'hi) a crear una companya al primer ésser. Aquest va mostrar una malignitat i un egoisme sense comparació possible: va destruir la meva família i els meus amics, persones que posseïen una sensibilitat exquisida i eren felices i virtuoses; i no sé pas quan sadollarà la seva set de venjança. Ha de morir perquè no faci desgraciada més gent. La tasca de matar-lo era meva, però he fallat. Impulsat per l'egoisme i per motius viciosos, us vaig demanar que continuéssiu vós el meu objectiu. Ara, impulsat tan sols per la raó i la virtut, us torno a fer la requesta...[...].

A mesura que parlava, la seva veu va anar debilitant-se i, al final, exhaust per l'esforç, va guardar silenci. Una mitja hora més tard va tornar a provar de parlar, però no va poder. Va agafar-me la mà feblement i va tancar els ulls per sempre, mentre un somris gentil li il·luminava els llavis.

Margaret¹⁸, ¿quin comentari puc fer sobre la mort d'aquest home gloriós? ¿Què puc dir-te que et permeti entendre la profunditat de la meva pena? Tot el que digués seria inadequat i feble. Em cauen les llàgrimes i un núvol de desencís m'ennuega l'esperit. Però continuem cap a Anglaterra i potser allà trobaré consol.

M'interrompen. ¿Què són tots aquests sorolls? És mitjanit; la brisa bufa suaument, i el vigia, a coberta, gairebé no es mou. Una altra vegada: el so d'una veu humana, però més rude; ve de la cabina on són les restes d'en Frankenstein. He d'anar a veure què passa. Bona nit, germana.

Bon Déu! Quina escena! Encara sento vertigen tan sols de recordar-ho. No sé si podré explicar-ho, però tota la història que he escrit fins ara quedaria incompleta sense aquesta catàstrofe final i prodigiosa.

¹⁸ Margaret Walton és la germana de Robert Walton, un escriptor fracassat que viatja amb Víctor Frankenstein al Pol Nord; ara està tornant a Anglaterra. La narració és una carta que Robert escriu a sa germana el dia 12 de setembre, i és l'última de la novel·la.

He entrat a la cabina on són les restes del meu amic dissortat i admirable. Inclinat sobre ell hi havia un ésser tal que no puc trobar paraules per descriure'l: d'estatura gegantesca, però de proporcions grolleres i deformes. Tal com estava sobre el taüt, la seva cara em quedava amagada per llargs flocs de cabells aspres, però tenia estesa una mà, del color i de la textura de la d'una mòmia. Quan ha sentit que m'apropava, ha deixat de proferir exclamacions de dolor i d'horror, i ha saltat cap a la finestra. Mai no havia vist res tan horrible com la seva cara, espantosament repugnant i monstruosa. He tancat els ulls involuntàriament i m'he esforçat a recordar quins eren els meus deures cap a aquest destructor. Li he dit que s'aturés.

Ho ha fet, mirant-me amb sorpresa; tornant-se novament cap al cos sense vida del seu creador, ha semblat oblidar la meva presència. Cada tret de la seva cara i cada gest que feia semblava animat per la fúria salvatge d'una passió incontrolable.

—També és víctima meva! —ha exclamat—. Amb la seva mort, els meus crims culminen: la miserable sèrie ha arribat a la fi! Ah, Frankenstein! Ésser generós i abnegat! ¿Què en trauré, de demanar-vos ara perdó? Jo, que irreverentment us he destruït tot destruint tot el que estimàveu. Ah! És fred; no pot pas respondre'm. [...]

—Us penediu —li he dit—, ara que no serveix de res. Si haguéssiu escoltat la veu de la consciència i, abans de dur la vostra diabòlica venjança a aquest extrem, haguéssiu atès la veu del remordiment, en Frankenstein encara viuria.

—¿Que somieu? —ha dit el dimoni— ¿Creieu que he estat insensible a l'angoixa i al remordiment? Ell... —ha continuat, assenyalant el cadàver—, ell no patia pas mentre consumava la seva proesa. Ah, no! No ha patit ni la deumil·lèsima part de l'angoixa que jo he patit durant els lents detalls de la seva execució. Un egoisme espantós m'acuitava mentre el remordiment m'enverinava el cor. ¿Creieu que els gemecs d'en Clerval¹⁹ van ser música per a les meves orelles? El meu cor estava fet per a l'amor i l'afecte i, quan la dissort va arrossegar-lo al vici i a l'odi, no vaig poder suportar la violència del canvi sense patir una aflicció que no us podeu ni imaginar.

»Després de l'assassinat d'en Clerval, vaig tornar a Suïssa amb el cor desfet i vençut. Compadia en Frankenstein, i la meva compassió arribava a l'horror: a l'horror de mi mateix. Però quan vaig descobrir que ell, autor alhora de la meva existència i dels seus inenarrables turments, gosava esperar la felicitat, que mentre acumulava desgràcies i desesperes sobre mi, ell es disposava a trobar l'alegria en sentiments i passions que jo tenia prohibits per sempre²⁰, aleshores una enveja impotent i una indignació amarga em van omplir amb una set de venjança insadollable. Vaig recordar la meva amenaça i vaig decidir que calia complir-la. Sabia que això em duria uns patiments mortals, però jo era l'esclau, no pas l'amo, d'un impuls que detestava però que no podia desobeir. Però quan ella va morir... No, aleshores no vaig sentir-me pas miserable. Havia fet fora tot sentiment, havia reprimat tota angoixa i fruïa desenfrenadament de l'excés de la meva desesperança. Des d'aleshores, el mal va ser el meu bé. Havent arribat a aquell extrem, ja no tenia opció a cap altra

¹⁹ Henry Clerval era el millor amic de Víctor Frankenstein.

²⁰ La causa de l'odi a mort entre Frankenstein i el "monstre" és que el científic no va complir la promesa de crear-li una companya.

cosa que no fos adaptar la meva natura a un element que havia triat voluntàriament. Realitzar els meus designis demoníacs es va convertir en una passió infatigable. I ara s'ha acabat: vet aquí la meva última víctima!

[...] »No tingueu por: no tornaré a ser instrument de nous crims. La meva obra gairebé està acabada. Per enllestir la sèrie que cal complir, no cal ni la vostra mort ni la de cap altre home, sinó la meva. No us penseu pas que trigaré a realitzar aquest sacrifici. Abandonaré el vostre vaixell en la panna que m'ha dut aquí i buscaré l'extremitat més cap al nord del planeta. Hi construiré la meva pira funerària i reduiré a cendres aquest cos miserable perquè les meves restes no proporcionin llum a cap curios i dissortat profà que volgués crear un altre ésser com jo. Moriré. Ja no sentiré el dolor que ara em consumeix, ni seré presa de sentiments insatsfets. El que em va crear és mort i, quan jo ja no sigui res, de tots dos se n'esvanirà fins el record. Ja no veuré més el sol o les estrelles, ni sentiré el vent jugant amb les meves galtes. La llum, la sensibilitat i el sentiment desapareixeran i així trobaré la felicitat. Hauria hagut de morir fa anys, quan les imatges d'aquest món se'm van obrir per primer cop i vaig percebre la càlida salutació de l'estiu i vaig sentir la remor de les fulles i el reilet dels ocells, i això ho era tot per a mi. Ara, la mort és el meu únic consol. Tacat de crims, i consumit pel més amarg dels remordiments, ¿on puc trobar repòs sinó en la mort?

»Adeu! Us deixo i, amb vós, deixo l'últim dels humans que aquests ulls contemplaran. Adeu, Frankenstein! Si encara fóssiu viu i encara tinguéssiu desitjos de revenja contra mi, els satisfaria millor la meva vida que no pas la meva mort! Però no és pas així: vós vau buscar la meva destrucció perquè no poguéss provocar més aflicció i si, tanmateix, d'alguna forma que m'és desconeguda, encara no heu deixat de pensar i de sentir, no podeu pas desitjar-me un mal més gran que el dolor que ara sento. Blasmat com éreu, el meu patiment era encara superior al vostre, perquè l'agulló amarg del remordiment no deixarà de furgar en les meves ferides fins que la mort les tanqui per sempre.

»Però aviat moriré», ha cridat, amb un entusiasme trist i solemne, «i no sentiré el que ara sento. Aviat s'extingiran aquests patiments ardents. Pujaré triomfalment a la meva pira funerària i exultaré en l'agonia de les flames torturadores. Quan la llum de la foguera s'apagui, els vents escamparan les meves cendres pel mar. El meu esperit dormirà en pau o, si pensa, no pensarà pas com ara. Adeu».

Després de dir això, ha saltat per la finestra de la cabina, cap a la panna que hi havia a tocar del vaixell. Les onades se l'han endut ben ràpidament, i s'ha perdut en la foscor i en la llunyania.

**Mary Shelley: *Frankenstein o el Prometeu modern*, ed. La Butxaca
(traducció: Quim Monzó)**

18. DAVID COPPERFIELD

Capítol 7: El meu primer semestre a Salem House

Les classes van començar l'endemà. Recordo la profunda impressió que em van causar el xivarri que hi havia a l'aula i el silenci sepulcral que s'hi va fer de sobte quan va arribar el senyor Creakle, després d'esmorzar, i es va quedar al llindar de la porta mirant-nos a tots com un gegant d'un llibre de contes que supervisés els seus captius.

Tungay era al costat del senyor Creakle, i vaig pensar que no tindria ocasió de fer el seu crit ferotge de «Silenci!» perquè tota la classe havia quedat parilitzada i sense parla.

Vam veure el senyor Creakle —i vam sentir Tungay— pronunciar les paraules següents.

—Avui comença un nou semestre, nois. Alerta amb el que feu durant aquest nou semestre. I us aconsello que poseu els cinc sentits en les lliçons, perquè jo els posaré en els càstigs. Jo no afluixaré. Per molt que us fregueu, no servirà de res: no esborrareu els senyals que us deixaré. I ara tots a la feina, del primer a l'últim!

Quan va haver acabat aquest horrible exordi i Tungay va desaparèixer ranquejant, el senyor Creakle va venir allà on seia jo i em va dir que, si jo tenia fama de mossegar, ell també. Llavors em va ensenyar el bastó i em va dir que què en pensava, d'aquella dent. Era una dent esmolada? Eh? De les que valen per dues? Eh? Amb un bon esperó? Eh? Mossegava? Eh? Mossegava? I a cada pregunta m'endinyava una bastonada que em feia recargolar, de manera que molt aviat vaig quedar franc de deutes amb Salem House (com deia Steerforth) i, també molt aviat, amb els ulls negats de llàgrimes.

No vull pas dir que això fossin marques especials de distinció i que només les rebés jo. Al contrari: una gran majoria dels nois (sobretot els més petits) solien rebre mostres d'atenció semblants mentre el senyor Creakle feia la ronda per l'aula. Mitja escola ja es recargolava de dolor i plorava abans de començar la jornada escolar; i ni tan sols m'atreveixo a recordar quin percentatge de l'escola havia plorat i s'havia recargolat abans que la jornada acabés, perquè potser semblaria que exagero.

Capítol 10: M'abandonen, i després s'ocupen de mi

[...] Què no hauria donat perquè m'haguessin enviat a l'escola més severa que hagi existit mai; perquè algú, a qualsevol lloc, m'hagués ensenyat alguna cosa, el que fos! Però no podia entreveure cap esperança d'aquest tipus. Ells em detestaven, i em negligien adustament, severament, constantment. Em sembla que el senyor Murdstone²¹ passava estretors econòmiques, en aquella època; però això hi té ben poc a veure. Ell no em podia suportar, i, arraconant-me a mi, suposo que intentava arraconar la idea que jo tingués cap dret sobre ell... i ho aconseguia.

No em maltractaven activament, però el mal que em feien no coneixia treva: m'era infligit d'una manera indiferent i sistemàtica. Passaven els dies, les setmanes, els mesos, i sempre aquella fredor i aquell desinterès. A vegades, quan hi penso, em pregunto què haurien fet si hagués agafat cap malaltia: m'haurien deixat consumir a la meua habitació, tan solitari com sempre, o potser algú m'hauria ajudat? [...]

—Aquestes condicions són que guanyaràs prou per pagar-te la manutenció i per dur alguns diners a la butxaca. L'allotjament el pago jo i ja m'he ocupat de concertar-lo. I la bugada, també.

—... per uns imports que no podran superar els meus càlculs —va dir la seva germana.

La roba també anirà a càrrec nostre —va afegir el senyor Murdstone—, perquè de moment encara no estaràs en condicions d'ocupar-te'n tu. Així, doncs, David, te n'aniràs a Londres amb el senyor Quinion, a afrontar el món pel teu propi compte.

—En resum: que nosaltres et mantindrem —va observar la seva germana— i esperem que tu compleixis el teu deure.

Si bé vaig veure claríssim que el propòsit del que m'acabaven d'anunciar era treure'm de damunt, no recordo amb precisió si em va complaure o si em va espantar. Més aviat diria que em trobava en un estat de confusió que em feia oscil·lar entre les dues sensacions sense quedar-me'n amb cap. I tampoc és que tingués gaire temps per aclarir-me les idees, perquè el senyor Quinion ja se n'anava l'endemà mateix.

I allà em teniu l'endemà al matí, amb un barretet blanc tot gastat i cenyit amb un crespó negre per la meua mare, una jaqueta negra i uns pantalons de pana durs i encarcarats, que la senyoreta Murdstone considerava la millor armadura per a les cames en aquell combat amb el món que estava a punt de començar; allà em teniu, guarnit d'aquesta manera i amb les meves escasses pertinences al davant, en un petit bagul, assegut, com una criatura sola i desemparada (tal com hauria dit la senyora Gummidge), a la calessa que transportava el senyor Quinion fins a Yarmouth, per agafar la diligència de Londres! I vet aquí com casa nostra i l'església es van empetitint en la distància; com la tomba de sota l'arbre és esborrada per objectes que s'hi interposen; com també desapareix el campanar que presidia els meus jocs infantils, i el cel queda ben buit!

²¹ Edward Murdstone és el padrastre de David. Era el segon espòs de Clara, la mare de David, la qual havia acabat de traspasar. David tenia llavors 10 anys.

Capítol 42: Una maldat

Per molt que aquest manuscrit no l'hagi de llegir ningú més que jo, potser no soc la persona més indicada per consignar-hi l'afany amb què vaig batallar amb aquella tremenda estenografia²², i els progressos que hi vaig anar fent, mogut pel meu sentit de la responsabilitat amb Dora i amb les seves ties. Només afegiré, al que ja he deixat escrit sobre la meva perseverança durant tota aquesta època de la meva vida, i sobre la constant i pacient energia que aleshores havia començat a madurar en mi, i que constitueix el tret més fort del meu caràcter —suposant que posseeixi cap força de caràcter—, que, en recordar aquell temps, és en aquesta qualitat on trobo l'origen del meu èxit. He estat molt afortunat en les coses d'aquest món —molts homes han treballat molt més que jo i no han tingut ni la meitat d'èxit—, però mai no hauria pogut fer el que he fet sense els hàbits de puntualitat, de diligència i d'ordre, sense la determinació de concentrar-me en una sola cosa a cada moment, per molt que ja n'hi hagués una altra trepitjant-li els talons, que vaig adquirir aleshores. Déu sap que això no ho escric amb cap intenció d'elogiar-me. Un home que repassa la seva vida com faig jo aquí, pàgina per pàgina, seria realment un sant si no hagués de lamentar cap talent desaprofitat, cap oportunitat perduda, cap sentiment erràtic o pervers que, constantment en pugna amb el seu cor, hagi acabat derrotant-lo. No crec que posseeixi cap qualitat innata de què no hagi fet mal ús. El que vull dir, simplement, és que no hi ha res del que he intentat a la meva vida en què no hagi posat tota l'ànima per fer-ho bé; que, a tot allò a què m'he dedicat, m'hi he dedicat de ple; que, tant els grans objectius com els petits, els he perseguit sempre de la manera més seriosa. No he cregut mai que hi hagi cap capacitat, ni natural ni adquirida, que pugui aconseguir cap objectiu prescindint de l'ajuda d'un treball constant, senzill i tenaç. En aquest món, els èxits d'aquest tipus no existeixen. Algun talent afortunat i algun cop de sort pot ser que formin els dos extrems de l'escala a la qual s'enfilen alguns homes, però els graons d'aquella escala han de ser fets d'un material soferit i resistent, i no hi ha cap substitut per a la serietat conscient, fervorosa i sincera. Les meves regles d'or, quan faig balanç, diria que han estat no perseguir només a mitges allò que he pogut perseguir en cos i ànima, i no menysprear mai cap feina a què m'hagi dedicat, fos quina fos. [...]

Charles Dickens: *David Copperfield*, ed. Navona (traducció: Joan Sellent)

²² David començà a treballar com a taquígraf cap als 17 o 18 anys: redactava les cròniques parlamentàries per a un diari, cosa que li va permetre acabar sent escriptor, la seua passió.

19. MADAME BOVARY

Segona part. Capítol 3

[...] Primerament, Emma sentí una gran estranyesa; després, desitjà trobar-se ja del tot alliberada per tal de saber què significava ser mare. No podent efectuar, però, les despeses que ella hauria desitjat —tenir un bressol en forma de nau amb unes cortines de seda de color de rosa i uns gorrets brodats—, hi renuncià, en un rampell d'amarguesa, i tot d'una encomanà la robeta de l'infant que havia d'arribar a una cosidora del poble sense preocupar-se de discutir res ni de triar res tampoc. Així, no prengué cap part en eixos preparatius que estimulen la tendresa de les mares; i eixe allunyament perjudicà des de l'origen la intensitat del seu afecte.

Això no obstant, com que a cada hora de menjar Charles parlava del futur plançó, Emma acabà pensant en ell d'una manera més seguida.

Emma hauria volgut que fora un fill; un fill fort i bru que es diria Georges; esta idea d'associar el sentit de la masculinitat al fruit de les seues entranyes era com una revenja de totes les seues passades impotències. Almenys, un home és lliure; igualment pot recórrer els països que les passions, travessar els obstacles i tastar les joies més llunyanes. Una dona es veu constantment privada de tot això. Inerta i flexible alhora, veu dreçar-se contra ella les febleses de la carn i les dependències de la llei. Com el vel del seu capell aguantat per un cordó, la seua voluntat batejava ardidament a tots els vents. S'escau, però, que allà on hi ha un desig que l'arrossega existix una conveniència que l'atura.

Donà a llum un diumenge, vora les sis del matí, a la sortida del sol.

—És una xiqueta! —digué Charles.

Emma girà el cap i es desmaià. [...]

Segona part. Capítol 5

[...] Els burgesos admiraven el seu sentit de l'estalvi, els clients els seus modals, els pobres la seva caritat.

I, tanmateix, era un antre de cobejances, d'odis i de ràbia. Sota les tavelles del vestit s'amagava un cor trasbalsat, i d'aquells llavis púdics no sortia ni una queixa que deixara entreveure la maltempada. Estava enamorada de Léon i cercava la solitud a fi de poder-se delectar més lliurement amb l'evocació de la seua imatge. [...]

Léon no sabia que, quan eixia desesperat de cal metge, Emma s'aixecava darrere d'ell per tal de veure'l al carrer. S'inquietava del que feia; sotjava les seues expressions; inventà tota una història per tal de trobar un pretext que li permetés de visitar la seua cambra. [...]

Així, doncs, féu recaure únicament damunt el seu marit l'odi suscitat pels seus enutjos, i cada esforç intentat per disminuir-lo no feia sinó augmentar-lo. I és que

esta pena inútil s'afegia als altres motius de desesperació i contribuïa encara més al seu allunyament. Inclús la seua pròpia dolçor li produïa rebel·lions. La mediocritat domèstica l'empenyia a fantasies luxoses; la tendresa matrimonial, a desitjos adulterins. Hauria volgut que Charles l'haguera maltractada per tal de poder-lo detestar justament i venjar-se'n. A vegades s'estranyava de les cruels conjetures que li passaven pel cervell. I, no obstant, calia continuar amb el somriure als llavis, sentir-se dir i repetir que era feliç, fer com aquell que ho era, fer-ho entenent així.

Amb tot, sentia fàstic per tota eixa hipocresia. Li venien temptacions d'escapar-se amb Léon, lluny, tant se li'n donava el lloc, per tal de començar una vida nova. Tot seguit, però, un abisme vague i fosc se li obria dins de l'ànima.

«Escapar-se? Però si ja no m'estima!», pensava. «I què serà de mi? Què és el que puc esperar, quin consol, quin alleujament?».

Després d'aquests abandons, se sentia desfeta, angixosa i inerta, i plorava en veu baixa amb les llàgrimes rajant-li cara avall. [...]

Tercera part. Capítol 8

[...] Rodolphe se l'assentà als genolls, i amb el revés de la mà li acariciava els bandós llisos dels cabells, en els quals, en aquella hora clara del crepuscle, es reflectia un raig de sol com una fletxa d'or. Acabà besant-la a les parpelles, a poc a poc, amb els extrems dels llavis.

—Que has plorat? —digué—. Què tens?

Emma esclatà en sanglots. Rodolphe es pensava que era l'explosió del seu amor; com que ella no deia res, prengué aquell silenci com un darrer pudor, i aleshores exclamà:

—Ah, perdona'm! Ets l'única que m'agrades! He estat un imbècil i un malvat! T'estimo! T'estimaré sempre! Què tens? Dis-m'ho!

S'agenollava.

—Doncs bé!... Estic arruïnada, Rodolphe. M'hauries de deixar tres mil francs!

—Però..., però... —digué aixecant-se a poc a poc, mentre la seua fesomia adoptava un posat greu.

—Ja saps —continuà de pressa— que el meu marit havia col·locat tot el que posseïa a casa d'un notari. Doncs ha fugit. Hem demanat un préstec; els clients no pagaven. D'altra banda, la liquidació encara no està acabada. Més tard en tindrem. Però, si no dispo de tres mil francs avui, ens embargaran. Ara mateix, a l'instant. I comptant amb la teua amistat he vingut!

«Ah!», pensà Rodolphe, empal·lidint, «ha vingut per això!».

A l'últim, recobrant tota la calma, digué:

—No els tinc.

No deia cap mentida. Si els haguera tingut, potser li'ls hauria donat. I això malgrat que, generalment, siga desagradable fer tan belles accions, car, de totes les

borrasques que cauen damunt de l'amor, les demandes pecuniàries són les més fredes i les que desarrelen més.

Al començament, Emma restà uns minuts mirant-se'l:

—No els tens! —Després, repetí diverses vegades—: No els tens!... M'hauria hagut d'estalviar esta última vergonya. No m'has estimat mai! Eres igual que tots els altres!

[...]

Charles volgué fullejar el seu diccionari de medicina. No ho aconseguí; les lletres es posaven a dansar.

—Calma! —deia l'apotecari—. Es tracta només d'administrar algun antídoto poderós. Quina metzina és?

Charles li ensenyà la lletra. Era arsènic.

—Doncs bé —prosseguí Homais—, caldrà analitzar-lo.

I és que sabia que en tots els enverinaments calia fer una anàlisi. I l'altre, que no hi entenia res, respongué:

—Feu, feu, salveu-la...

Després, tornant al costat d'Emma, es deixà anar per terra plorant, amb el cap repenjat a la vora del coixí.

—No plores! —li digué ella—. Prompte ja no et turmentaré més!

—Per què? Qui t'obligava a...?

—Era necessari, amic meu.

—Que no eres feliç? Quina culpa tinc jo! Sempre he fet el que he pogut!

—Sí..., és cert..., tu, eres bo!

I li passava la mà pels cabells a poc a poc. La dolçor d'eixa sensació sobrecarregava la seua tristesa. Sentia que tot el seu ésser s'esfondrava de desesperació a la idea que l'havia de perdre just quan ella manifestava més amor que mai per ell. I no trobava res. No ho sabia. No gosava. I la urgència d'una solució immediata acabava de trasbalsar-lo.

Emma pensava que havia acabat amb totes les traïcions, les baixeses i les innombrables cobejances que la torturaven. No odiava a ningú, ara. Una confusió de crepuscle planava pel seu pensament, i, sorolls de la terra, no en sentia sinó la intermitent lamentació d'aquell pobre cor, dolça i boirosa, com el darrer ressò d'una simfonia que va perdent-se enllà. [...]

Gustave Flaubert: *Madame Bovary*, Epubqüest (adptació)

20. CRIM I CÀSTIG

Primera part. Capítol 1

Un dia extremadament xafogós de començaments del mes de juliol, a poqueta nit, un jove sortia de la seua cambra rellogada del carreró de S... i, ja fora, s'encaminava lentament, com no acabant-se de decidir, cap al pont de K...

Havia reeixit a sortir sense topar-se a l'escala amb la mestressa del pis. [...] Estava endeutat amb la mestressa i tenia por de topar-se amb ella, no perquè fos poruc i vergonyós de mena, que no ho era gens ni mica; d'algun temps ençà, però, es trobava constantment irritat, amb els nervis tibants, en un estat semblant a la hipocondria. S'havia endinsat bona cosa en ell mateix, i es defugia talment de tothom que temia tota classe d'encontre, i no solament amb la mestressa del pis. Estava atuït per la misèria²³; però durant els darrers temps àdhuc havia cessat de sentir-ne el pes. No s'ocupava més, ni volia ocupar-se'n, d'allò que es relacionara amb la seua existència quotidiana. Ben mirat, no tenia gens de por ni de la mestressa ni de tot allò que ella poguera tramar contra ell; però, en comptes d'aturar-se a l'escala, escoltar tot eixe brogit acostumat que no li deia res, totes eixes insistències del pagament, amenaces, planys, i, ultra això, excusar-se, mentir, ¿no era millor escapolar-se fora com fora per l'escala, com un gat, per tal que no el vera ningú? [...]

«Em proposo realitzar un afer de tanta empenta i, ahora, em deixo atemorir per semblants foteses! —pensà amb un somriure estrany—. Hm... sí... tot es troba a les mans de l'home i, si no es decidix, és només per covardia... És axiomàtic... Cosa curiosa: ¿Què és allò que els hòmens temen més que res? Un nou pas, un nou mot propi... Al capdavant, el que faig és divagar massa, i per això no faig res, perquè divago. De fet, potser no és així, sinó que divago molt perquè no faig res. És durant este últim mes que m'he passat dies sencers ajagut en un racó, pensant... en els reis d'Orient, que he après a divagar.

»I bé: ¿per què he sortit de casa i me'n vaig "allí"? ¿És que és seriós "això"? No té res de seriós, ni res que se li semble... Cosa de buscar, per fantasia, una diversió; res, un joc, res més que un joc...!». [...]

Primera part. Capítol 2

[...] Marmelàdov²⁴, sense entrar a la cambra, caigué de genolls al llindar, mentre espentava Raskòlnikov cap avant. La dona, en veure un desconegut, s'aturà, indiferent, davant d'ell. [...]

²³ Rodion Raskòlnikov és estudiant i no té quasi diners.

²⁴ Raskòlnikov coneix a Marmelàdov, exfuncionari públic, en una taverna. Acabarà mantenint una relació significativa amb la seua filla, Sònia.

—Ah! —exclamà enfurismada—. Has tornat! Presidiari! Monstre! On estan els diners? Què tens a les butxaques? Vejam, ensenya-m'ho! I amb un altre vestit que se'm presenta! On tens el teu? On estan els diners? Parla! [...]

En sortir, Raskòlnikov tingué temps de ficar-se la mà a la butxaca, traure totes les monedes que li restaven del canvi d'un ruble a la cerveseria i posar-les a la finestra sense ser vist per ningú. En trobar-se a l'escala, es repensà i volgué tornar arrere.

«Valenta nicies la meua —es digué—: ells tenen a Sònia per a ajudar-los, mentre que jo estic necessitat». Però pensà que tornar a prendre els diners no era ja possible i que, encara que ho fora, tampoc ho faria, així que balbucejà un «tant se val!» i se n'anà cap a casa. «Sònia bé ha de comprar pomades —proseguí amb un somriure sardònic mentre anava caminant—; la condícia costa diners... Hm... ¿I si, per ventura, a Sònia li fallen avui els comptes, perquè al capdavant corre el mateix risc al qual un s'exposa en anar a caçar... o a la recerca de l'or...? Aleshores, sense els meus diners, demà es quedarien en un pam de nas».

—Ah, Sònia, Sònia! Quina mina han trobat! I se n'aprofiten! Perquè és ben cert que se n'aprofiten! I ho han pres com un hàbit! Ploriquejant ploriquejant, però han acabat acostumant-se. L'home és un brètol i a tot s'acostuma.

Primera part. Capítol 4

[...] La carta de la mare havia caigut damunt d'ell com un llamp²⁵. Era evident que el que llavors calia no era limitar-se a un sofriment passiu, pensant que el problema era insoluble, sinó fer alguna cosa immediatament, sense perdre temps. Coste el que coste cal decidir-se a fer una cosa o altra, o...

«O renunciar del tot a l'existència! —exclamà tot d'una amb exaltació—, o acceptar submisament el destí tal com és, d'una vegada per sempre, ofegar-ho tot dins teu i renunciar a tot dret a obrar, viure i amar!»

«Compreneu, compreneu, senyor meu, el que vol dir no tindre cap lloc on anar? —afegí recordant de colp i volta les paraules d'ahir de Marmelàdov—. I és que hi ha moments en els quals cal absolutament anar a un lloc o altre.»

De sobte s'estremí: el pensament que ahir s'havia ensenyorit d'ell penetrava de nou a la seua testa; s'estremí, però, no perquè eixe pensament s'haguera esmunyit, perquè sabia prou bé, prou havia «pressentit» que forçosament penetraria i l'estava esperant. Llevat d'això, el pensament no era el mateix d'ahir; la diferència consistia en això: que, un mes arrere i fins i tot ahir era només un somni, mentre que avui..., avui apareixia no com un somni, sinó sota un aspecte nou, amenaçador i completament desconegut per a ell; i d'això en tenia consciència...

²⁵ En la carta, la mare conta amb afecte les penúries econòmiques que passen ella i la filla, Dúnia, i es preocupa perquè ha sentit dir que el fill té problemes de salut.

Primera part. Capítol 5

[...] La coneguda era Lisabeta Ivànovna, o senzillament, com tothom l'anomenava, Lisabeta, la germana menuda d'aquella mateixa vella usurera Alena Ivànovna, que Raskòlnikov havia anat a veure ahir per a empenyorar el rellotge i fer la «prova»... Ja feia temps que havia sentit a parlar d'esta tal Lisabeta i ella inclús el coneixia poc o molt. [...]

En aquell moment Raskòlnikov passava i no sentí res més. Passà silenciosament, sense ser vist i procurant no perdre punt. La seua estranyesa de la primeria havia esdevingut de mica en mica horror. Un calfred li recorregué l'espinada. De sobte, d'una manera del tot inesperada, havia entés que l'endemà, a les set de la vesprada, Lisabeta, la germana de la vella, i l'única persona que vivia amb ella, no estaria a casa i que, per tant, la vella, a les set de la vesprada, estaria sola. [...]

Primera part. Capítol 7

[...] —Perdoneu, Alena Ivànovna... Soc un conegut vostre... Raskòlnikov... Preneu... vos he portat una penyora, la que vos vaig prometre fa uns quants dies... —I li allargà l'objecte.

La vella pegà una llambregada a la penyora, però immediatament tornà a guaitar de fit a fit el visitant inesperat. Se'l guaitava atentament, amb rancúnia i malfiança. S'escolà un minut; a Raskòlnikov, li semblà percebre en els seus ulls una expressió sarcàstica, com si ho haguera endevinat tot. [...]

Raskòlnikov tragué la destràl, la brandà amb les dues mans sense tindre a penes idea del que feia, i quasi sense esforç, quasi maquinalment, la deixà caure damunt de la testa. [...]

El colp caigué al bell mig de l'occípit, a la qual cosa contribuí la poca alçària de la usurera. La vella llançà un crit feble i caigué en rodó asseguda a terra, tot i que tingué el temps d'alçar les mans al cap. En una d'elles seguia aguantant la «penyora». Raskòlnikov li etzibà encara un colp i un altre, sempre de tall i a l'occípit. La sang brollà com d'un got trabucat i el cos caigué d'esquena. Ell féu una passa arrere per a deixar-la caure i immediatament s'atansà al rostre de la vella: ja estava morta. [...]

Fiódor Dostoievski: *Crim i càstig*, ed. La Butxaca (adaptació)

21. GERMINAL

Primera part. Capítol 1

[...] —Em diuen Étienne Lantier i soc maquinista. No hi hauria treball per ací?

Les flames de la foguera l'il·luminaven, i gràcies a elles es veia que representava vint o vint-i-un anys que era bru, ben plantat i d'aspecte fort, malgrat les seues faccions delicades i els seus membres menuts.

—¿Treball per a un maquinista? No, no... Ahir mateix ja se'n van presentar dos. No n'hi ha.

Una ràfega de vent els va tallar la paraula. Després Étienne, assenyalant el munt ombrívol dels edificis que hi havia al peu de la plataforma, va preguntar:

—És una mina, veritat?

El vell no va poder contestar. Un violent accés de tos li ho va impedir. A la fi va escopir, i la seua saliva va deixar una taca negra en el sòl, enrogida per la brasa.

—Sí, una mina; la Voreux... Eixe és el barri dels obrers! [...]

Aquella mina, oberta en el fons d'un precipici, amb les seues construccions monòtones de rajoles, elevant el seu fúnebre d'aspecte amenaçador, li semblava un animal estrany, disposat a engolir-se hòmens i més hòmens. Mentre l'examinava amb la vista, pensava en ell mateix, en la seua vida de rodamon durant els vuit dies que portava sense treball i buscant inútilment on col·locar-se; recordava el que havia passat al seu taller del ferrocarril, on havia bufetejat el seu superior, raó per la qual va ser acomiadat, d'allí, i de tot arreu després; el dissabte havia arribat a Marchiennes, on deien que hi havia treball; però res; s'havia vist obligat a passar el diumenge amagat en la caseta d'una pedrera, d'on acabava d'expulsar-lo el vigilant nocturn a les dos de la matinada. No tenia un cèntim, ni un tros de pa: què havia de fer en una tal situació, sense saber on buscar un alberg que el resguardara del fred? [...]

—Hi ha fàbriques a Montsou²⁶? —li va preguntar el jove.

—Oh! De fàbriques no en falten —va respondre—. Hauria d'haver vist açò fa quatre o cinc anys. Pertot arreu es treballava, feien falta obrers, no s'havia guanyat mai tant... Però ara... ara es mor un de fam. És una desolació; despatxen treballadors a tort i a dret, i els tallers i les fàbriques van tancant-se els uns després dels altres... No dic jo que tinga la culpa l'Emperador, però ¿per a què es guerrejarà a Amèrica? Tot això sense comptar els animals i persones que s'estan morint del còlera. [...]

—Jo soc de Montsou, i em diuen Bonamort.

—És un sobrenom, veritat? —va preguntar Étienne admirat. El vell va fer un moviment de satisfacció i, assenyalant la mina, va contestar:

²⁶ Montsou és un nom de poble inventat.

—Sí, sí, per cert... M'han tret d'allí dins tres vegades mig mort; una vegada, amb la pell de l'esquena destrossada; una altra, d'entre els enderrocs d'un enfonsament, i la tercera mig ofegat... En veure que no rebentava mai, em van batejar de broma com a Bonamort.

Tercera part. Capítol 1

—Parlaven un darrere d'un altre, i tots lamentant-se amb veu compungida. L'obrer no podia resistir aquella vida; la revolució havia augmentat les seues misèries; els burgesos eren els que engreixaven des del 93²⁷, sense deixar a la classe obrera ni els plats bruts perquè els llepara. Que diga qualsevol si els pobres treballadors tenien la part que en justícia els corresponia en l'augment de la riquesa pública que es notava en els cent últims anys! S'havien burlat d'ells, declarant-los lliures; sí, lliures de morir-se de fam, cosa que no es privaven de fer. Perquè votar a favor dels senyorets que sol·licitaven els seus sufragis per a oblidar-se d'ells de seguida, no els donava menjar. No; d'una manera o altra era necessari acabar: bé pacíficament per mitjà de lleis, per un acord amistós, o bé com a salvatges, calant-li foc a tot i devorant-se els uns als altres. Era impossible que s'acabara el segle sense una altra revolució, que seria la dels obrers, una revolució que netejara la societat completament i que la reorganitzaria sobre bases més equitatives.

—A la força ha d'esclatar açò! —repetia la senyora Rasseneur.

—Sí, sí! —van exclamar els altres tres—. A la força. Souvarine, que acariciava les orelles de Polònia, els nassos de la qual tremolaven de gust, va dir a mitja veu, amb els ulls ajustats i com si parlara amb ell mateix, sense dirigir-se a ningú.

—¿Tal volta es poden augmentar els salaris? Estan fixats per unes certes lleis econòmiques, que els reduïxen a la quantitat indispensable, precisament la necessària perquè l'obrer menje pa i tinga fills... Si baixen molt, els obrers es moren de fam, i les vagues i les queixes els fan pujar... Si pugen massa, augmenta l'oferta per a fer-los baixar... [...]

Setena part. Capítol 1

Els tirs de Montsou havien repercutit a París amb un ressò formidable.

Des de feia quatre dies, tots els periòdics de l'oposició estaven indignats, i publicaven en la primera plana relats terribles d'aquells successos: vint-i-cinc ferits i catorze morts, entre els quals hi havia dos xiquets i tres dones. [...]

La viuda, que semblava no haver-ho sentit, va continuar plorant i queixant-se en veu baixa:

—Ah, quanta misèria! Pareix un somni! Al cap i a la fi, abans de tots estos horrors la cosa, més bé o més malament, anava avant, i encara que passàvem fam,

²⁷ La novel·la està ambientada en l'any 1866.

com a mínim estàvem tots junts... Però ara... ¿Què ha passat? Mare de Déu! ¿Què hem fet nosaltres per a veure'ns castigats així, els uns morts, els altres desitjant estar-ho...? Perquè ¿no era veritat que se'ns tractava com a bèsties de treball, que es cometia la injustícia d'explotar-nos de generació en generació per a augmentar la fortuna d'uns quants rics a costa de la nostra pròpia vida, sense més premi que maltractaments i infàmies...? Sí: allò no podia durar; era necessari respirar un poc! És possible que hagen caigut sobre un tantes desgràcies per haver desitjat el triomf de la justícia?

Els sospirs l'ofegaven; la seua veu s'extingia en una tristesa immensa.

—Després, no falten mai alguns vius per a prometre que la cosa s'arreglarà tan prompte com nosaltres vullguem...; i, per descomptat!, la sang se'n puja al cap, i com, amb el que hi ha, es patix tant, un es posa a demanar el que no hi ha. Està un en els núvols, i és natural: quan un cau altra vegada, rebenta. Era mentida; no hi havia res del que esperàvem; no hi havia més que dolors, sofriments, misèries, i, com si tot això no fora prou, tirs també per a assassinar-nos.

Étienne, capbaix, escoltava aquelles queixes, cadascuna de les quals li produïa un remordiment. No trobava paraules amb què calmar la viuda, la qual, furiosa, amb posat amenaçador i dirigint-se a ell, tutejant-lo, va exclamar fora de si:

—I tu, tu també dius que tornem al treball, després d'haver-nos ficat en tot açò!... No et retrac res, que conste; però t'asseguro que si jo estiguera en la teua pell, m'haguera mort ja cent vegades, pensant en el mal fet als companys. [...]

Setena part. Capítol 6

[...] Étienne va abandonar el camí de la Vandame per a agafar la carretera. A la dreta es veia Montsou; davant d'ell els enderrocs de la Voreux; allà en l'horitzó, les altres mines, La Victòria, Sant Tomàs, Feutry-Cantel, mentre cap al nord els alts fumeral·ls de les fàbriques fumejaven en l'aire transparent d'aquell matí primaveral. Si no volia perdre el tren de les vuit, havia d'afanyar-se, perquè encara li faltaven sis quilòmetres per a arribar a l'estació. Va començar a caminar més de pressa, contemplant l'espectacle grandí·os de la naturalesa, que a tal punt contrastava amb la vida ombrívola d'aquell poble subterrani d'esclaus.

Però allà baix també creixien els hòmens, un exèrcit fosc i venjador que germinava lentament per a qui sap quines futures collites, i els gèrmens de les quals no tardarien a fer esclatar la terra.

Émile Zola: *Germinal*, Alianza Editorial (traducció)

22. CONTES DE TXÉKHOV

Tristesa

A qui contaré la meua pena...?

Crepuscle vespertí. Volves de neu, grosses, humides, giravolten mandroses al voltant dels fanals acabats d'encendre i van cobrint, amb una capa fina i tova, les teulades, els lloms dels cavalls, els muscles i els barrets. El cotxer Iona Potàpov està tot blanc, com un fantasma. Assegut al pescant, el cos tan corbat com puga estar-ho un cos viu, roman immòbil. Es podria dir que, si li caiguera una allau de neu damunt, no trobaria necessari espolsar-se-la... El cavall també està emblanquinat i immòbil. Per la seua immobilitat, les formes anguloses i la rectitud de les potes, que són com pals, sembla un cavallet de confiteria dels que costen un copec. Segur que es troba immers en els seus pensaments: qualsevol a qui han arrancat de l'arada, del paisatge gris de costum i ha estat llançat ací, en este abisme ple de llums monstruoses, de xivarri incessant i de gent apressada, no pot fer altra cosa que pensar...

Fa molt que Iona i el cavall romanen immòbils. Han eixit de casa abans de dinar; però els clients no arriben. Comença a caure la foscor de la nit. La claror feble dels fanals reemplaça la llum viva, i l'avalot del carrer es torna més sorollós.

—Cotxer, cap a Viborgskaia! —sent Iona—. Cotxer!

Iona s'esgarrija i, a través de les pestanyes enganxades per la neu, veu un militar amb capot i caputxa.

—Cap a Viborgskaia! —repetix el militar—. Que dorms o què? Al carrer Viborgskaia!

En un gest d'assentiment, Iona estira les regnes i dels muscles i del llom del cavall cauen capes de neu... El militar s'assenta al trineu. El cotxer espetega els llavis, estira el coll com un cigne, s'alça una mica i, més per costum que per necessitat, esclafix el fuet. El cavall també estira el coll, doblega les potes com bastons i, amb pas indecís, es posa en marxa...

—On vas, animal! —Quan es posa en marxa, Iona sent els crits que li arriben de les masses fosques que es mouen a tort i a dret.

—Es pot saber on caram vas?! Cap a la dreta!

—No saps conduir! Cap a la dreta! —exclama el militar, irat.

Un altre cotxer l'insulta. Un vianant que ha fregat el morro de l'animal amb el muscle s'espolsa la neu de la màniga i se'l mira enfadat. Iona s'agita en el pescant com si estiguera assentat damunt de punxes, mou els colzes a dreta i esquerra i mira com si el vapor l'eneguera, com si no compreguera on està ni tampoc què fa.

—Que roïna que és la gent! —diu el militar, amb un to irònic—. Pareix que s'han posat d'acord per a topar amb tu o per a caure davall de les potes del cavall. Ho deuen fer a posta.

Iona gira el cap i mou els llavis... Pareix que voldria dir alguna cosa, però l'únic que li surt de la gola és un ronc.

—Què? —pregunta el militar.

Iona fa una ganyota que vol ser un somriure, fa un esforç i diu fluixet:

—És que, senyor... el meu fill s'ha mort esta setmana.

—Ah! I de què s'ha mort?

Iona es gira del tot cap al passatger i contesta:

—Ves a saber! D'alguna febrada, potser... Va estar tres dies a l'hospital i es va morir... Déu ho ha volgut!

—Fuig, maleït! —ressona una veu en la foscor— Què fas, gos sarnós? Obri els ulls!

—Tira, tira... —diu el passatger—. A este pas no arribarem mai. Arrea!

El cotxer torna a estirar el coll, s'aixeca una mica i, amb una gràcia pesant, esclafix el fuet. Després es gira diverses vegades cap al passatger, però l'home ha tancat el ulls i, pel que es veu, no té ganes d'escoltar.

Després de deixar-lo al carrer Viborgskaia, el cotxer s'atura a la vora d'una taverna, es corba en el pescant i roman quiet una altra vegada... La neu humida torna a pintar de blanc el cotxer i el seu cavall. Passa una hora, i una altra...

Per la vorera, fent ressonar amb força els xancles i insultant-se, s'acosten tres jóvens: dos són alts i prims; el tercer, baixet i geperut.

—Cotxer! Al pont Politseiski! —crida amb veu tremolosa el geperut—. Pels tres... vint copecs!

Iona estira les regnes i fa esclafir el fuet. Vint copecs és massa poc; però no és moment de regatejar... Un ruble o cinc copecs, ara tant fa: el que importa és tindre passatgers... Els tres jóvens, entropessant i renegant, s'atansen al trineu i pugen alhora. Hi ha un problema: qui seu i qui va dret? Després d'una discussió llarga i forta, després d'algun retret, arriben a la conclusió que qui ha d'anar dret és el geperut, perquè és el més menut.

—Au, tira-li! —crida el geperut, amb una veu estrident, col·locant-se al seu lloc i tirant l'alé al clatell de Iona— Arrea! Quina gorra que duus, avi! En tot Petersburg és impossible trobar-ne cap de pitjor...

—Hi... hi... —riu Iona—. És el que tinc.

—El que tens, eh? Aniràs així tot el camí? Sí? I si t'he d'escalfar...?

—M'esclatarà el cap... —diu un dels alts—. Ahir, a casa dels Dukmàssov, entre Vaska i jo ens vam fotre quatre botelles de conyac.

—Quina bola! —exclama l'altre alt—. Eres un mentirós!

—Que Déu em castigue si no és veritat!

—Sí, tan veritat com que els polls tussen.

—Hi, hi! —riu Iona—. Que contents que van els senyors!

—Au! Que el dimoni se t'enduga! —crida el geperut, indignat—. Et mouràs o què, vellot? Així és com conduïxes, tu? Clava-li una bona fuetada! Fot-li, maleït! Què? Fot-li ben fort!

Iona nota darrere seu el cos del geperut, que s'agita, i la tremolor de la seua veu. Sent els insults que li dirigixen, veu la gent, i la sensació de solitud, de mica en mica, comença a minvar dins seu. El geperut no para de blasfemar fins que

s'ennuega amb un jurament rebuscat i inacabable i comença a tossir. Els dos llargaruts es posen a parlar d'una tal Nadejda Petrovna. Iona es gira a mirar-los. Després d'esperar un poc, es gira una altra vegada i diu:

—Doncs a mi, esta setmana... doncs... se m'ha mort el fill!

—Tots ens morirem! —replica el geperut sospirant i eixugant-se els llavis després de l'atac de tos—. Bé, tira-li, tira-li! Senyors, decididament jo no puc continuar viatjant d'esta manera! Així no arribarem mai!

—Anima'l una mica... Pega-li!

—Escolta, vell, que em sents? Et trencaré la cara...! Amb gent com tu no es poden tindre miraments o val més anar a peu. Que em sents? O t'importa en rave el que diguem?

Iona sent, més que notar, el so dels colps que li peguen al clatell.

—Hi, hi... —riu—. Els senyors van contents... Que Déu vos done bona salut!

—Cotxer, estàs casat? —pregunta un dels alts.

—Qui, jo? Hi, hi... Quins senyors tant de la broma! Ara només tinc una dona: la terra fosca... Hi, ho, ho... O siga, la tomba! El meu fill està mort i jo, en canvi, estic viu... És curiós: la mort s'ha equivocat de porta... En comptes d'entrar per la meua, ho ha fet per la del meu fill...

I Iona es gira per a explicar la mort del seu fill, però en eixe moment el geperut sospira alleugerit i anuncia que, gràcies a Déu, ja han arribat. Després de rebre els vint copecs, Iona segueix amb la mirada els avalotadors una bona estona fins que desapareixen per un portal fosc.

Es torna a quedar sol i torna a fer-se el silenci... La tristesa, calmada poc de temps, l'envaïx una altra vegada i li trenca el cor encara amb més força que abans. Els ulls de Iona recorren inquiets i turmentats la multitud que deambula a banda i banda del carrer: ¿no hi haurà entre eixos milers de vianants ningú que vullga escoltar-lo? Però la multitud va de pressa, sense fixar-se en ell ni en la seua angoixa... Una angoixa enorme, sense límits. Si el pit li esclatara i traguera tota la pena que du damunt, li pareix que inundaria el món sencer. I, tanmateix, no s'hi fixa ningú. Ha sabut ficar-se en una closca tan menuda que no es pot veure ni a la claror del dia...

Iona es fixa en un porter que du un farcell i decidix adreçar-se-li.

—Bon home, quina hora deu ser?

—Les nou i mitja... Per què t'has parat ací? Circula!

Iona s'aparta una mica, s'encongix i es lliura a la seua angoixa... S'ha convençut que és inútil parlar amb la gent. No passen ni cinc minuts que l'home es dreça, sacseja el cap com si sentira un dolor fort i estira les regnes... Ja no pot més.

«Marxem —es diu—. Marxem cap a casa!».

I el cavall, com si haguera endevinat els seus pensaments, comença a trotar. Una hora i mitja més tard, Iona seu al costat d'una estufa grossa i bruta. Damunt del replà de l'estufa, en terra i sobre els bancs, hi ha gent que ronca. El tuf és insuportable. Iona mira els dorments, es grata el cap i lamenta haver tornat tan prompte...

«No he guanyat prou ni per a comprar civada —pensa—. Si estic trist és per això. Qui fa el que ha de fer, quan aplega menjar per a ell i per al seu cavall, sempre està tranquil...».

En un racó, un cotxer jove s'alça, remuga endormiscat i va cap al poal d'aigua.

—Què, vols beure?— pregunta Iona.

—Això pareix.

—Ah... bon profit. Xic, a mi se m'ha mort el fill... Que em sents? Esta setmana, a l'hospital... Tota una història!

Iona observa quin efecte han produït les seues paraules, però no veu res. El jove s'ha tapat el cap i ja dorm. El vell sospira i es grata... Té tanta necessitat de parlar com el jove en tenia de beure. Prompte farà una setmana que el fill es va morir i encara no ha pogut parlar-ho a ningú... Vol explicar-ho com Déu mana, amb calma... Explicar com el fill va emmalaltir, com va patir; el que va dir abans que es morira, com va morir... Descriure'n l'enterrament i el camí a l'hospital per a endur-se la roba del difunt. Al poble té una filla, Aníssia... També vol parlar d'ella. De quantes coses podria parlar i parlar! Qui l'escoltara sospiraria, gemegaria, el planyeria... Seria millor parlar amb les dones. Són curtes, però amb dos paraules ja ploren.

«Hauria d'anar a fer una ullada al cavall —pensa Iona—. Sempre hi ha temps per a dormir... Dormiràs de sobres; per això no cal patir...»

Iona es posa l'abric i va cap a l'estable. Pensa en la civada, en el fenc, en el temps... Quan està sol, no pot pensar en el fill... Parlar-ho amb algú, sí, però pensar en ell quan està a soles i evocar la seua imatge li produïx un dolor insuportable...

—Que mastegues? —pregunta Iona al cavall, veent-li els ulls brillants— Menja, menja, va... Ja que no hem guanyat prou per a comprar civada, com a mínim tenim fenc... Sí... Ja soc massa vell per a fer de cotxer... És el meu fill qui hauria de ser-ho, i no jo... Ell sí que era un bon cotxer... Si fora viu...

Iona calla un moment i continua:

—Les coses són així, amic... Hem perdut a Kuzma lònitx... S'ha acomiadat d'este món... Ha mort debades... Perquè, a vore, fes-te la idea que tens un poltret i que tu eres sa mare... I, de sobte, eixe poltret se'n va a l'altre món... Veritat que seria trist?

El cavall rumina, escolta i deixa anar l'alé a les mans de l'amo.

Iona es deixa endur per les paraules i li ho explica tot...

**Anton Txékhov: «Tristesia», dins *El funàmbul* núm.9,
traducció: David Cuscó (adaptació)**

LA LITERATURA DEL SEGLE XX

23. A LA RECERCA DEL TEMPS PERDUT

Pel cantó de Swann

Primera part: Combray

[...] Em sembla molt raonable la creença cèltica segons la qual les ànimes de les persones que hem perdut estan captives en algun ésser inferior, en un animal, un vegetal, una cosa inanimada, perdudes efectivament per a nosaltres fins al dia —que per a molts no arriba mai— que passem molt a prop de l'arbre, que adquirim un objecte que és la seva presó. Aleshores s'estremeixen, ens criden, i tan bon punt les reconeixem, es trenca l'encanteri. Un cop les alliberem, vencen la mort i tornen a viure amb nosaltres.

Succeeix el mateix amb el nostre passat. Perdem el temps si intentem evocar-lo, qualsevol esforç de la nostra intel·ligència és inútil. Està amagat fora dels seus dominis i del seu abast, en algun objecte material (en la sensació que ens inspira) del qual no sospitem. Aquest objecte, depèn de l'atzar que el trobem abans de morir, o que no el trobem mai.

Fa una pila d'anys que, de Combray, tot el que no fos el teatre i el drama de ficar-me al llit ja no existia per a mi, quan un dia d'hivern, en tornar a casa, la meva mare, veient que tenia fred, em va oferir, contra els meus costums, una mica de te. Primer vaig refusar i, no sé per què, m'ho vaig repensar. Va manar que anessin a buscar un d'aquells pastissos curts i rodanxons anomenats petites magdalenes que semblen emmotllats en la valva ranurada d'una petxina de pelegrí i, aclaparat per aquell dia ensopit i la perspectiva d'un trist demà, no vaig trigar a portar maquinalment als llavis una cullerada del te on havia sucuat un bocí de magdalena. Però, en el mateix instant que la glopada barrejada amb molles del pastisset va tocar el meu paladar, em vaig estremir, atent davant el fenomen extraordinari que experimentava dins meu. Un plaer deliciós m'havia envaït, aïllat, sense cap motiu aparent. D'un sol cop havia convertit en indiferents les vicissituds de la vida, en inofensius els seus desastres, en il·lusòria la seva brevetat, de la mateixa manera que opera l'amor, omplint-me d'una essència preciosa: més ben dit, aquella essència no estava en mi, era jo mateix. Havia deixat de sentir-me mediocre, contingent, mortal. D'on havia pogut venir aquella joia tan poderosa? Sentia que estava relacionada amb el gust del te i del pastisset, però que el superava infinitament, que no devia ser de la mateixa espècie. D'on venia? Què significava? On la podia copsar? Bec un segon glop i no trobo res més que en el primer, un tercer que m'aporta una mica menys que el segon. Ja és hora que m'aturi: la virtut del beuratge sembla disminuir. És evident que la veritat que cerco no és dins seu, sinó dins meu. Aquest l'ha desvetllada, però no la coneix, i només pot repetir-la indefinidament, cada vegada amb menys força, aquest mateix testimoni que no sé interpretar i que vull, si més no, poder demanar de nou i retrobar intacte, a la meua disposició, d'aquí uns instants, per a un aclariment decisiu. Deixo la tassa i m'adreço al meu esperit. És ell que ha de trobar la veritat. Però com? Greu incertesa cada vegada

que l'esperit se sent sobrepassat per ell mateix; quan ell, l'investigador, és al mateix temps el país obscur on ha de buscar, i on no li servirà de res tot el seu bagatge. Cercar? No només: crear. És davant d'una cosa que encara no existeix i que només ell pot realitzar, i després introduir en la seva llum.

I em demano de nou quin podria ser aquell estat desconegut que no aportava cap prova lògica, sinó tan sols l'evidència de la seva felicitat, de la seva realitat, davant la qual les altres s'esvaeixen. Intentaré fer-lo reaparèixer. Retrocedeixo amb el pensament fins al moment que he pres la primera cullerada de te. Retrobo el mateix estat, però cap claredat nova. Demano al meu esperit un esforç més per recuperar la sensació que s'escapa i, perquè res no trenqui el seu impuls, aparto qualsevol obstacle, qualsevol idea aliena, protegeixo l'oïda i l'atenció dels sorolls de la cambra veïna. Però, notant que l'esperit se'm fatiga sense reeixir-hi, l'empenyo, al contrari, cap a la distracció que li negava, a pensar en una altra cosa, a refer-se abans d'una temptativa suprema. Després, un segon cop, faig el buit davant seu, li presento de nou el sabor encara recent del primer tast i sento estremir una cosa que es desplaça dins meu, voldria alçar-se, alguna cosa que es deu haver desancorat a una gran profunditat; no sé què és, però puja lentament; noto la resistència i sento la remor de les distàncies travessades.

Certament, el que així batega dins meu deu ser la imatge, el record visual que, unit al sabor, intenta seguir-lo fins a mi. Però es debat massa lluny, massa confusament; amb prou feines distingeixo el reflex neutre en què es confon l'inabastable remolí dels colors remoguts; però no en puc reconèixer la forma, demanar-li —com a únic intèrpret possible— que em tradueixi el testimoni del seu contemporani, del seu inseparable company, el sabor, demanar-li que m'informi de quina circumstància particular, de quina època del passat es tracta.

Arribarà fins a la superfície de la meva clara consciència aquell record, l'instant antic que l'atracció d'un instant idèntic ha vingut des de tan lluny per provocar, remoure, capgirar-ho tot al meu interior? No ho sé. Ara ja no sento res, s'ha aturat, ha tornat a baixar potser; qui sap si tornarà a pujar mai més des de la seva nit. Deu cops em cal recomençar, abocar-me cap a ell, i cada vegada, la covardia que ens aparta de qualsevol tasca difícil, de qualsevol empresa important, m'ha aconsellat abandonar aquesta i beure el te pensant simplement en les preocupacions del dia i en els desitjos de l'endemà, que es deixen rumiar sense esforç.

I tot d'una m'ha aparegut el record. Aquest gust era el del bocinet de magdalena que els diumenges al matí a Combray (perquè aquell dia no sortia abans de l'hora de la missa), la tia Léonie m'oferia quan anava a dir-li bon dia a la seva cambra, després d'haver-lo sucats en la infusió de te o til·la. La visió de la petita magdalena no m'havia evocat res abans d'haver-la tastat; potser perquè n'he vist tot sovint després, sense menjar-ne, a les safates de les pastisseries, la seva imatge havia abandonat aquells dies de Combray per relacionar-se amb altres de més recents, tal vegada perquè, d'aquells records abandonats tants anys fora de la memòria, no sobrevivia res, tot s'havia dissolt; les formes —com també la d'aquella petita petxina de pastisseria, tan generosament sensual sota els seus plecs severos i devots— s'havien abolit o, endormiscades, havien perdut la força d'expansió que els

hauria permès unir-se a la consciència. Però quan després de la mort dels éssers, de la destrucció de les coses, no sobreviu res d'un passat antic, només l'olor i el sabor —més febles, però més vius, més immaterials, més persistents, més fidels— romanen encara molt de temps com ànimes que recorden, que prenen paciència, que esperancen, sobre les ruïnes de tota la resta, sostenint sense defallir, sobre la seva goteta gairebé impalpable, l'edifici immens del record.

I així que vaig haver reconegut el gust del bocí de magdalena sucat en la til·la que em donava la meva tia (encara que aleshores no sabés, i hagués de deixar per molt més tard el descobriment del per què em feia tan feliç aquell record), la vella casa grisa que donava al carrer on hi havia la seva cambra, va venir a ajustar-se com un decorat de teatre al petit pavelló que donava al jardí i que havien construït per als meus pares a la part posterior (aquell pany de paret mutilat que era l'únic que havia tornat a veure fins aleshores); i, juntament amb la casa, la vila, des del matí fins al vespre i a qualsevol hora, la plaça on m'enviaven abans de dinar, els carrers on anava a comprar, els camins que enfilàvem si feia bo. I, com aquell joc amb el qual els japonesos es diverteixen remullant en un bol de porcellana ple d'aigua trossets de paper fins aleshores indistints però que, tan aviat com se submergeixen, s'estiren, es contornegen i s'acoloreixen, es diferencien, esdevenen flors, cases, personatges consistents i identificables, de la mateixa manera ara, totes les flors del nostre jardí i les del parc del senyor Swann, i els nenúfars del Vivonne, i la bona gent del poble i les seves casetes i l'església i tot Combray i els seus voltants, tot això que pren forma i solidesa, ha sortit, vila i jardins, de la meva tassa de te.

Marcel Proust: *Pel cantó de Swann*, ed. Proa (traducció: Valèria Gaillard)

24. ULISSES

Episodi 4 (2a part)

[...] La gata, després d'haver-se netejat tota la pell, retornà cap al paper tacat de carn, l'ensumà i se n'anà majestuosament cap a la porta. Es girà a mirar-se'l miolant. Vol sortir. Espera't davant d'una porta, a vegades s'obren. Que s'esperí. Està neguitosa. Elèctrica. L'ambient està carregat. També es passava la pota per l'orella, d'esquena al foc.

Se sentia pesant, ple; després un suau relaxament de budells. S'alçà tot desfent-se la cintura dels pantalons. La gata li miolà.

—Miau! —féu ell en resposta—. Espera't que estigui a punt.

Temps feixuc, es prepara un dia de calor. No val la pena que m'esfreixuri per les escales per anar al corredor.

Una revista. Li agradava llegir al wàter. Espero que no truqui algun mico al moment de...

[...]

Obrí d'una puntada de peu la porta desballestada de Can Roca. Ves amb compte que no s'embrutin els pantalons de l'enterrament. Entrà acotant el cap per sota la llinda baixa. Deixant la porta entreoberta, enmig de la fortor d'aigua de calç passada i de teranyines florides es desféu els elàstics. Abans de seure espià per una escletxa la finestra dels veïns. Una vegada hi havia un rei. Ningú.

Ajocat a la barra obrí la revista i anava girant les pàgines damunt dels genolls nus. Alguna cosa nova i fàcil. No gaire pressa. Aguanta't una mica. La narració premiada. *La jugada mestra de Matcham*, escrita per Mr Philip Beaufoy, del Club d'Amics del Teatre, Londres. A l'autor, li paguen a guinea la columna. Tres i mitja, tres lliures amb tres. Tres lliures i tretze amb sis.

Pausadament llegí, aguantant-se, la primera columna i, afluixant però resistint, començà la segona. A mitja columna abandonà tota resistència i deixà que se li descarreguessin els budells pausadament mentre llegia, llegint encara amb paciència, sense ni rastre d'aquella mica de restrenyiment d'ahir. Espero que no sigui massa gros i m'esgratinyi les morenes altra vegada. No, la mida justa. Així, Ah. Restret, una pastilla de càscara sagrada. Si la vida fos així! No l'afectava ni l'impressionava, però era una cosa ràpida i precisa. Tot ho publiquen ara. Tenim una temporada poca-solta. Llegia, assegut amb calma damunt de la pròpia olor ascendent. Pulcre, això sí. *Matcham pensa sovint en la jugada mestra gràcies a la qual obtingué l'enriolada fetillera que ara*. Comença i acaba moralment. *Donant-se les mans*. Ben conjuminat. Resseguí amb la vista el que havia llegit i, mentre se sentia fluir pausadament les aigües, envejà aquell bon Mr Beaufoy que ho havia escrit i n'havia rebut una retribució de tres lliures i tretze xílins amb sis. [...]

Episodi 18 (3a part)

[...]

sí em penso que mels va posar més drets això de mamarlos daquela manera tant de temps que em feia venir set les tetones en diu no em vaig poder estar de riure si aquest almenys em posa dret el mugró per no res ja procuraré que mel conservi amunt i prendré aquells ous batuts amb marsala perquè els trobi grossos què són totes aquestes venes i cosetes curiosa la manera destar fets 2 igual en cas de bessons se suposa que representen la bellesa col·locats aquí dalt com aquelles estàtues del museu una delles fent veure que se lamaga amb la mà vols dir que són tan bonics és clar comparats amb l'aspecte d'un home amb les dues bosses plenes i aquella cosa penjant que els hi surt o tibada per amunt cap a tu com un penjarobes no és estrany que se lamaguin amb una fulla de col la dona és la bellesa no cal donarhi tombs això ja se sap quan ell em va dir que podria posar per a un quadre despullada per a algun potentat de Holles Street quan va perdre la feina a cal Hely i jo havia de vendre els vestits i feia saragata amb el piano al Palau del Cafè que ho seria jo com aquell bany de la nimfa amb la cabellera estesa fins baix sí sinó que ella és més jove o jo sóc una mica com aquella porca la meuca de la fotografia espanyola que té les nimfes feien això de passejarse d'aquesta manera li vaig preguntar aquell fastigós muntanyenc de Cameron darrera de les carnisseries o aquell altre desgraciat de pèl roig darrera de l'arbre on hi havia abans l'estàtua del peix quan jo passava feia veure que orinava traient-sela perquè jo la hi veïés amb el seu faldar de criatura arromangat a un costat els del regiment de la Reina bons uns estaven fets encara bo que els Surreys els van rellevar sempre volen ensenyartela quasi cada vegada que passava per davant dels urinaris dels homes prop de l'estació de Harcourt Street només per veure què un o altre tractava de fermela mirar com si fos una de les 7 meravelles del món oh i quina pesta que fan aquells llocs infectes la nit que veníem a casa amb el Poldy després de la festa dels Comerfords taronges i llimonades perquè vagis bé i omplirte força d'aigua vaig entrar en 1 feia un fred que pelava no ho podia aguantar quan va ser el 93 el canal shavia gelat sí va ser uns quants mesos després una llàstima que un parell de Camerons no hi fossin per a veurem ajupida a la part dels homes al pixador vaig intentar de ferne un dibuix abans destriparlo com una botifarra o una cosa així no sé com no tenen por danar pel món o de rebre una puntada de peu o un batzac o el que sigui allí i aquella paraula metes no sé què coses i ell que surt amb unes quantes paraules enrevessades sobre l'encarnació no pot explicar mai les coses senzillament de manera que la gent ho entengui després va i crema el cul de la paella i tot pel seu Ronyó aquest no tant encara tinc la marca de les seves dents on volia mossegar el mugró no em vaig poder aguantar de fer un xiscle no són de por sempre miren de fer-te mal tenia el pit ple de llet amb la Milly prou per a un parell de què devia ser deia que podia guanyar una lliura cada setmana fent de dida al matí el tenia inflat fins dalt aquell estudiant que es veia tot delicat que parava al núm. 28 amb els Citron Penrose quasi em va enxampar quan em rentava per la finestra sinó que jo em vaig encastar la tovallola a la cara vet aquí què estudiava i quin mal que em feien quan la vaig desmamar fins que va dir al doctor Brady que em fes la recepta de Belladonna els hi havia de fer xuclar com que estaven tan durs deia que era més dolça i espessa que la de vaca

després em volia munyir al te en fi és allò que no hi ha estic convençuda que hauria de sortir als diaris si men pogués recordar de la meitat de les coses nhi hauria per escriure un llibre les obres del mestre Poldy sí i és ben bé més fina la pell ben bé una hora shi va estar segura pel rellotge com una mena de nen grandassot que tingués amb mi tot sho posarien a la boca tot el gust que els homes en treuen de les dones encara sento la seva boca ai Senyor mhaig destirar voldria que fos aquí o algun altre per deixarmeli anar i que em vingués allò daquela manera que em sento tot de foc a dintre o si ho pogués somiar quan em va fer escórrer la 2a vegada fentme pessigolles pel darrera amb el dit que mha durat com uns 5 minuts abraçantlo amb les cames mhi vaig haver dagafar fort després Senyor tenia ganes de cridar de tot i força cardada merda o el que fos la qüestió no veurem lletja o aquelles ulleres de rendida qui sap com sho prendria has danar amb peus de plom amb un home no són tots com ell gràcies a Déu nhi ha que volen que siguis fina en això ja mhe fixat en el contrast ell ho fa i no parla vaig posar els ulls amb aquella expressió amb el cabell una mica desfet de tant anar damunt davall i la llengua entre els llavis buscantlo el brutot salvatge dijous divendres un dissabte dos diumenges tres ai Senyor no puc esperar-me fins dilluns

[...]

James Joyce: *Ulisses*, ed. Proa (traducció: Joaquim Mallafrè)

25. ORLANDO

Dos

Per desgràcia, el temps que fa créixer i decaure animals i plantes amb una puntualitat esbalaïdora no té un efecte tan simple sobre la ment humana. La ment humana, per part seua, opera amb igual irregularitat sobre la substància del temps. Una hora, una vegada instal·lada en la ment humana, pot abastar cinquanta o cent vegades el seu temps cronomètric; inversament, una hora pot correspondre a un segon en el temps mental. Eixe meravellós desacord del temps del rellotge amb el temps de l'ànima no es coneix prou i mereixeria una profunda investigació. Però el biògraf, les tasques del qual són, com ho hem dit, d'allò més reduïdes, ha de limitar-se a declarar: quan un home ha assolit els trenta anys, com ara Orlando, el temps que dedica a pensar se li fa enormement llarg; el temps que dedica a obrar, enormement breu.

Així Orlando donava les seues ordres i despatxava en un tres i no res els menesters de la seua vasta propietat; però quan estava sol sota l'alzina, els segons s'unflaven i s'unflaven com si mai hagueren de caure. Anaven omplint-se, a més, d'objectes incoherents. No sols l'assaltaven preguntes que han confós els majors savis —Què és l'amor, què és l'amistat, què és la veritat?—, sinó que, quan hi pensava, tot el seu passat, tan infinitament llarg i tan múltiple, s'amuntegava en la segona arracada, l'unflava d'una manera increïble, el tenyia de mil colors i el satisfia amb tots els desapropitaments de l'univers.

En tals cavil·lacions (o com en vullguen dir) va passar mesos i anys de la seua vida. No seria exagerat dir que eixia amb trenta anys després de dinar i tornava a sopar ben bé amb cinquanta-cinc. Va haver-hi setmanes que li van afegir un segle, unes altres no més de tres segons. En resum, la tasca de calibrar la longitud de la vida humana (no ens atrevim a parlar dels animals) excedix la nostra capacitat, perquè, quan diem que dura segles, ens recorden que dura més poc que la caiguda del pètal d'una rosa. De les dos forces que alternativament, i cosa que és més confús encara, simultàniament, governen el nostre pobre cervell —la brevetat i la duració—, una, la divinitat amb peus d'elefant, manava a vegades en Orlando; altres vegades, la divinitat amb ales de mosca. La vida li semblava prodigiosament llarga. No obstant això, passava com un llamp.

Tres

[...] La veu de les trompetes es va apagar i Orlando va quedar despullat. Ningú, des que el món va començar, ha sigut més bell. Les seues formes combinaven la força de l'home i la gràcia de la dona. Mentre estava allí, plantat, les trompetes de plata van prolongar la seua nota, com si els dolguera abandonar la bella visió que havia provocat el seu estrèpit; i la Castedat, la Puresa i la Modèstia, inspirades, sens dubte, per la Curiositat, van espiar per la porta i van llançar a la

forma nua una espècie de tovallola que, desgraciadament, li va errar per uns centímetres. Sense immutar-se, Orlando es va mirar de dalt a baix en un gran espill i es va retirar, segurament al bany.

Podem aprofitar aquesta pausa per a fer algunes declaracions. Orlando s'havia transformat en una dona —inútil negar-ho. Però, en tota la resta, Orlando era el mateix. El canvi de sexe modificava el seu avenir, no la seua identitat. La seua cara, com ho poden demostrar els seus retrats, era la mateixa. La seua memòria podia remuntar sense obstacles el curs de la seua vida passada. Alguna lleu vaguetat podia produir-se, com si algunes gotes fosques enterboliren el clar estany de la memòria; alguns fets estaven un poc desdibuixats: això era tot. El canvi s'havia operat sense dolor i minuciosament i de manera tan perfecta que la mateixa Orlando no es va estranyar. Moltes persones, en vista de l'anterior, i que tals canvis de sexe són anormals, s'han esforçat a demostrar (a) que Orlando havia sigut sempre una dona (b) que Orlando és ara un home. Biòlegs i psicòlegs ho resoldran. N'hi ha prou formulant el fet directament: Orlando va ser home fins als trenta anys; llavors va esdevindre dona i ha continuat sent-ho. [...]

Quatre

[...] Els vestits no són una altra cosa que símbols d'una cosa amagada molt endins. Va ser una transformació de la mateixa Orlando la que va determinar la seua elecció del vestit de dona i sexe de dona. Potser en obrar així, ella només va expressar un poc més obertament que de costum —és indiscutible que la seua característica primordial era la franquesa— alguna cosa que els ocorre a moltes persones i que no manifesten. Novament ens trobem davant d'un dilema. Per diversos que siguen els sexes, es confonen. No hi ha ésser humà que no oscil·le d'un sexe a un altre, i sovint només els vestits continuen sent hòmens o dones, mentre que el sexe ocult és el contrari del que està a la vista. De les complicacions i confusions que se'n deriven, tots tenim experiència; però deixem el problema general, i limitem-nos a la seua operació en el cas particular d'Orlando.

Eixa mescla d'home i de dona, la prevalença momentània d'un i d'una altra, solia donar a la seua conducta un gir inesperat. Per exemple, les dones curioses preguntaran: Si Orlando era dona, com no tardava més de deu minuts a vestir-se? I no estaven els seus vestits triats arreu, i a vegades desgastats i tot? No obstant això, li faltava la gravetat d'un home, o la cobdícia de poder que tenen els hòmens. El seu cor era molt tendre. No tolerava que colpejaren un ruc o ofegaren un gatet. En canvi, avorria els quefers domèstics, s'alçava a l'alba i caminava pel camp a l'estiu abans de l'eixida del sol. Cap agricultor l'avantatjava en el coneixement de les collites. Tenia molt d'aguant per a beure i li agradaven els jocs d'atzar. Muntava bé i era capaç de governar sis cavalls al galop sobre el Pont de Londres. No obstant això, encara que era tan pràctica i tan atrevida com un home, la vista del perill alié li produïa palpitations de les més femenines. Per qualsevol motiu es posava a plorar. No estava versada en geografia, jutjava intolerables les matemàtiques i defensava uns certs parers absurds, que abunden més entre les dones que entre els hòmens; per exemple, que viatjar cap al sud és anar costa avall. Impossible resoldre ara com ara si Orlando era més home o més dona.

[...]

Es fa més i més difícil donar exacte compte de la vida d'Orlando en aquella època. En espiar i avançar pels patis mal enllumenats, mal pavimentats i mal ventilats que hi havia als voltants de Gerrard Street i de Drury Lane, la descobrim un instant i la perdem acte seguit. La tasca és encara més difícil pels seus freqüents canvis de vestit d'home a vestit de dona. Sol figurar en memòries contemporànies com a «Lord» Tal i Tal, que realment era el seu cosí; li atribueixen a ell els seus trets de generositat, i fins als poemes que ella va compondre. Sembla que no li costava el menor esforç mantindre eixe doble paper, perquè canviava de gènere amb una freqüència increïble per als qui estan limitats a una sola classe de vestits. Eixe artifici li permetia recollir una doble collita, van augmentar els gaudis de la vida i es van multiplicar les seues experiències. Canviava l'honestetat dels calçons curts per l'encant de la falda i gaudia per igual de l'amor dels dos sexes. [...]

Virginia Woolf: *Orlando*, Edhasa (traducció)

26. UN MÓN FELIÇ

Capítol I

[...] Recolzant-se a les incubadores, i mentre els llapis corrien il·legiblement per les pàgines dels blocs, el DIC²⁸ oferí als estudiants una breu descripció del modern procés de fertilització; de primer parlà, naturalment, de l'aspecte quirúrgic, «l'operació soferta voluntàriament per al bé de la Societat, a part el fet que comporta un premi que equival a sis mesos de sou»; seguí amb una explicació de la tècnica necessària per a conservar viu l'ovari extirpat, de manera que continuï treballant; passà a considerar la temperatura, viscositat i salinitat òptimes; es referí al líquid en el qual es conservaven els òvuls despresos i madurats, i, acompanyant els alumnes a les taules de treball, els ensenyà com es treia aquell líquid dels tubs d'assaig; com es vessava, de gota en gota, sobre unes plaques de microscopi adequadament escalfades; com els òvuls que contenia eren inspeccionats per si tenien alguna anormalitat, comptats i traslladats a un receptacle porós; com (i els portà a veure l'operació) aquest receptacle era submergit en un brou calent en el qual nedaven lliurement els espermatozous, en una concentració mínima de cent mil per centímetre cúbic, remarcà; com, al cap de deu minuts, el receptacle era retirat del líquid i hom tornava a examinar-ne el contingut; com, si alguns òvuls no havien quedat fecundats, tornaven a immerngir-lo, i, si calia, una altra vegada encara; com els òvuls fertilitzats tornaven a les incubadores on els Alfes i els Betes romanien fins que eren embotellats definitivament, mentre que els Gammes, Deltas i Èpsilons n'eren retirats, al cap de només trenta-sis hores, per ser sotmesos al mètode de Bokanovski.

—El mètode de Bokanovski —repetí el Director.

I els estudiants subratllaren les paraules als seus blocs.

Un òvul, un embrió, un adult: la normalitat. Però un ou bokanovskificat rebrota, prolifera, es divideix. Produeix de vuit a noranta-sis brots, i cada brot es convertirà en un embrió perfectament construït, i cada embrió en un adult. Hom produïa, doncs, noranta-sis éssers humans on abans només se'n produïa un. Progrés.

[...]

Es fregà les mans. Perquè, naturalment, no s'acontentaven pas d'incubar embrions; això podia fer-ho qualsevol vaca.

—També predestinem i condicionem. Decanem els nostres infants com a éssers humans socialitzats, com a Alfes o Èpsilons, com a futurs escuraclavagueres o futurs... —Va estar a punt de dir «Futurs Interventors Mundials», però, es va corregir i va dir—: futurs Directors d'incubadores.

El DIC acceptà el compliment amb un somriure.

Passaven pel metre tres-cents vint del prestatge onze. Un jove mecànic Beta-Menys treballava amb un tornavís i una clau anglesa a la bomba de succedani de

²⁸ DIC vol dir Director d'Incubació i Condicionament.

sang d'un flascó que passava. El soroll del motor elèctric s'anava fent més greu a mesura que l'home cargolava. Més i més baix... Un darrer toc, una mirada al comptador de revolucions, i llestos. El mecànic es traslladà dues passes enllà i començà el mateix procés amb la bomba que seguia.

—Està reduint el nombre de revolucions per minut —explicà Mr. Foster—. El succedani passa més a poc a poc; per tant, travessa el pulmó menys sovint i aporta menys oxigen a l'embrió. No hi ha res com l'escassetat d'oxigen per a mantenir un embrió per sota del nivell normal.

I tornà a fregar-se les mans.

—Però, i per què volen mantenir un embrió per sota del nivell normal? —preguntà un estudiant ingenu.

—Ase! —va dir el Director, trencant un llarg silenci—, no se li ha acudit de pensar que un embrió Èpsilon cal que tingui un «ambient» Èpsilon i una herència també Èpsilon?

[...]

—I aquest —intervingué el Director— és el secret de la felicitat i la virtut: que hom estimi allò que *ha* de fer. Tot el condicionament tendeix a això: a fer que la gent estimi el seu indefugible destí social. [...]

Capítol II

[...] —Tornin a oferir-los les flors i els llibres, ara.

Les infermeres obeïren; però, en veure atansar-se les roses, a la vista, només, d'aquelles imatges de colors violats de gatets, galls i ovelles, els infants recularen, horroritzats, i el volum dels seus plors augmentà immediatament.

—Observin —va dir el Director, triomfalment—, observin.

Llibres i sorolls estridents, flors i xocs elèctrics... En la ment d'aquells infants, aquestes coses es trobaven ja extremament aparellades, i al cap de dues-centes repeticions de la mateixa lliçó, o una altra de semblant, es trobarien unides indissolublement. Allò que l'home havia ajuntat, la naturalesa no podria disgregar-ho.

—Creixeran amb allò que els psicòlegs en deien un «odi instintiu» contra els llibres i les flors. Reflexos inalterablement condicionats. Tota la vida estaran fora de perill, quant als llibres i la botànica. —El Director es girà cap a les infermeres—. Ja els poden tornar al seu lloc.

[...]

Roses i xocs elèctrics, el color caqui dels Deltès i una bafarada d'asafètida, tot això unit indissolublement abans que l'infant sàpiga parlar. Però el condicionament sense paraules és bast, groller; no pot marcar distincions més subtils, no pot inculcar formes de comportament més complicades. Per això cal emprar paraules; però paraules sense raonaments. En resum, la hipnopèdia.

—La força moralitzadora i socialitzadora més gran de tots els temps. [...]

Capítol XVI

—Per què no els deixen llegir Otel·lo en lloc d'aquestes ximpleries?

—Ja li ho he dit: és antic. A més, no ho entendrien. [...] Perquè el nostre món no és el d'Otel·lo. No es poden fabricar cotxes sense acer, i no es poden escriure tragèdies sense inestabilitat social. Ara el món és estable. La gent és feliç; té tot el que vol, i no vol res que no pugui tenir. Viu bé; viu segura, no hi ha malalties; la mort no fa por a ningú; hom ignora, beatíficament, la passió i la vellesa; no hi ha el destorb dels pares i de les mares; no hi ha mullers ni fills ni amants que inspirin sentiments poderosos; la gent està tan condicionada que pràcticament no té més remei que captenir-se tal com s'ha de captenir. I si alguna cosa no rutlla, sempre hi ha el soma²⁹. El soma que vostè tirà per la finestra tranquil·lament, Mr. Salvatge, en nom de la llibertat. La llibertat! —Es posà a riure—. Esperar que els Deltès sàpiguen què és la llibertat! I ara mateix, esperar que entenguin Otel·lo! Pobre noi!

El Salvatge romangué silenciós uns moments.

—Tot amb tot —insistí, obstinadament—, Otel·lo és bo: Otel·lo és molt millor que tots aquests films sensibles.

[...]

—[...] Resulta curiós —afegí, després d'una pausa breu— llegir el que escrivia la gent, en temps de Nostre Ford, sobre el progrés científic. Pel que sembla, es pensaven que hom podria deixar que el progrés es desenvolupés indefinidament, sense tenir en compte res més. El coneixement era el bé més alt, la veritat, el valor suprem; tota la resta era secundària i subordinada. Certament, ja aleshores les idees començaven a canviar. Nostre Ford mateix va fer molt per traslladar l'èmfasi de la veritat i la bellesa a la comoditat i la felicitat. La producció en massa exigia aquest desplaçament de l'èmfasi. La felicitat universal manté les rodes en moviment constant i uniforme, i això no ho aconsegueixen ni la veritat ni la bellesa. I, és clar, sempre que les masses obtenien el poder polític, interessava més la felicitat que la veritat o la bellesa. A desgrat de tot, encara era permesa la investigació científica sense límits. La gent seguia parlant de la veritat i la bellesa com si fossin els béns suprems. Fins que esclatà la guerra dels Nou Anys. Aleshores el to canvià completament. De què serveixen la veritat i la bellesa o el coneixement quan les bombes d'àntrax plouen al voltant nostre? Aleshores començà a imposar-se restriccions a la ciència, després de la guerra dels Nou Anys. A aquelles altures, la gent ja estava disposada fins i tot que els governessin els apetits. Qualsevol cosa, a canvi d'una vida tranquil·la. I des d'aleshores ha estat així. La veritat hi ha sortit perdent, és clar. Però la felicitat hi ha guanyat. No es pot tenir tot, en aquest món. Calia pagar la felicitat, si la volíem. I vostè l'està pagant, Mr. Watson; l'està pagant, perquè li interessava massa la bellesa. A mi m'interessava massa la veritat, i també em tocà pagar. [...]

**Aldous Huxley: *Un món feliç*, ed. La Butxaca
(traducció: Ramon Folch i Camarasa)**

²⁹ En la novel·la, el soma és una droga que suprimeix les emocions negatives.

27. EL PETIT PRÍncep

Capítol IV

[...] Si vos he explicat estos detalls sobre l'asteroide B 612, i si vos he confiat el seu número, és per culpa de la gent gran. A les persones grans els agraden les xifres. Quan els parreu d'un amic nou, no vos demanen mai per les coses essencials. No vos diuen mai: «Com és la seua veu? Quins jocs li agraden? Fa col·lecció de palometes?». Vos pregunten: «Quants anys té? Quants germans té? Quant pesa? Quant guanya son pare?». Llavors sí que es pensen que el coneixen. Si dieu a la gent gran: «He vist una casa bonica de rajoles rosa, amb geranis a les finestres i coloms a la teulada...», no poden imaginar-se com és la casa. Els heu de dir: «He vist una casa de cent mil francs». Llavors exclamen: «Que bonica!».

[...] Els xiquets han de ser molt indulgents amb les persones grans.

Però clar: nosaltres, els que entenem la vida, no ens ocupem dels números! M'haguera agradat començar esta història com comencen els contes de fades. M'haguera agradat dir:

«Hi havia una vegada un petit príncep que vivia en un planeta a penes més gran que ell, i que necessitava un amic...». Als qui entenen la vida, això els hauria sonat molt més real.

Perquè a mi no m'agrada que es llegisca el meu llibre a la lleugera. Em poso tan trist explicant estos records! Ja fa sis anys que el meu amic se'n va anar amb el seu corder. Si ara intento descriure'l és per no oblidar-lo. És trist oblidar un amic. No tothom ha tingut un amic. I em puc tornar com les persones grans, que només s'interessen per les xifres. [...]

Capítol V

[...] Efectivament, al planeta del petit príncep hi havia, com a tots els planetes, herbes bones i males herbes. Per tant, bones llavors de bones herbes i males llavors de males herbes. Però les llavors són invisibles. Dormen en el secret de la terra fins que a alguna li ve la fantasia de despertar-se. En això s'estira, i primer creix tímidament cap al sol un xicotet i inofensiu brot molt bonic. Si és un branquilló de rave o de roser el podem deixar créixer com vullga. Però, si és una planta roïna, s'ha d'arrancar de seguida, tan prompte com la reconegues. I al planeta del petit príncep hi havia unes llavors terribles... Eren les llavors de baobab. Tot el planeta n'estava infestat. I un baobab, si bades, arrela de manera que és impossible arrancar-lo. Ocupa tot el planeta. El forada amb les arrels. I, si el planeta és massa menut i hi ha massa baobabs, el rebenten.

—És una qüestió de disciplina —em deia més tard el petit príncep—. Al matí, quan has acabat d'arreglar-te, has d'arreglar amb compte el planeta. T'has d'obligar regularment a arrancar els baobabs tan bon punt els distingixes dels rosers, als quals semblen molt quan són jóvens. És una faena molt pesada, però molt fàcil. [...]

Capítol VII

—[...] M'ocupo de coses serioses, jo!

Em va mirar, estupefacte:

—De coses serioses!

Em veia, amb el martell a la mà i els dits negres de greix, preocupat per un objecte que li pareixia molt lleig.

—Tu parles com les persones grans!

Em va fer una mica de vergonya. Però ell, sense pietat, va afegir:

—Ho confons tot..., ho barreges tot!

Estava realment molt enutjat. Sacsejava els cabells daurats al vent.

—Conec un planeta on hi ha un senyor de color roig fosc. No ha olorat mai cap flor. No ha contemplat mai cap estrella. No ha estimat mai a ningú. No ha fet mai res més que sumes. I tot el sant dia repetix, igual que tu: «Soc un home seriós! Soc un home seriós!», i amb això s'unfla tot d'orgull. Però no és cap home; és un bolet! [...]

Capítol XXI

[...] —Vine a jugar amb mi —li va proposar el petit príncep³⁰—. Estic tan trist...

—No puc jugar amb tu —va dir la rabosa—. No estic domesticada.

—Ah!, perdona —va fer el petit príncep.

Però, després de reflexionar, va afegir:

—¿Què vol dir «domesticar»?

—Tu no eres d'ací —digué la rabosa—, ¿què busques?

—Busco els hòmens —va dir el petit príncep—. ¿Què vol dir «domesticar»?

—Els hòmens —va dir la rabosa— tenen escopetes i cacen. És molt irritant! També crien gallines. És l'única cosa interessant que fan. ¿Busques gallines?

—No —va dir el petit príncep—. Busco amics. ¿Què vol dir «domesticar»?

³⁰ Aquí el petit príncep es troba a la Terra. Havia deixat el seu asteroide.

—És una cosa massa oblidada —va dir la rabosa—. Vol dir «crear lligams»...

—¿Crear lligams?

—Sí —va dir la rabosa—. Per mi, de moment només eres un xiquet igual que cent mil altres xiquets. I no et necessito. I tu no em necessites tampoc. Per a tu només soc una rabosa igual que cent mil altres raboses. Però, si em domèstiques, ens necessitarem l'un a l'altre. Per a mi, seràs únic al món. Per a tu, jo seré única al món...

—Ja ho començo a entendre —va dir el petit príncep—. Hi ha una flor... em penso que m'ha domèsticat...

[...]

El petit príncep va anar a veure les roses.

—No sembleu gens ni mica a la meua rosa; encara no sou res —els va dir—. No vos ha domèsticat ningú i no heu domèsticat a ningú. Sou com era la meua rabosa. Només era una guineu igual que altres cent mil. Però ens hem fet amics i ara és única al món per a mi.

I les roses estaven incòmodes.

—Sou boniques, però esteu buides —va continuar dient—. No voldrà morir ningú per vosaltres. Clar, un vianant qualsevol es pensaria que la meua rosa és com vosaltres. Però ella sola és més important que totes vosaltres juntes, perquè és la que he regat jo. Perquè és la que jo he posat a cobert sota una campana. Perquè és la que jo he protegit amb el paravent. Perquè només jo li he matat les erugues (tret de dos o tres, per allò de les palometes). Perquè és la que he sentit queixar-se, o presumir, o fins i tot callar a vegades. Perquè és la meua rosa.

I va tornar amb la rabosa:

—Adeu —va dir.

—Adeu —va dir la guineu—. Heus ací el meu secret. És molt senzill: només s'hi veu bé amb el cor. L'essencial és invisible als ulls.

—L'essencial és invisible als ulls —va repetir el petit príncep per a recordar-se'n.

—És el temps que has dedicat a la rosa que la fa tan important.

—És el temps que he dedicat a la rosa... —va fer el petit príncep per a recordar-se'n.

—Els hòmens han oblidat esta veritat —va dir la rabosa—. Tu no l'has d'oblidar. Et fas responsable per sempre més del que has domèsticat. Eres responsable de la teua rosa...

—Soc responsable de la meua rosa... —va repetir el petit príncep per a recordar-se'n.

28. DIARI D'ANNA FRANK

2 de juny de 1942

Espero poder confiar-t'ho tot com encara no he pogut fer-ho amb ningú, i espero que sigues per a mi un gran suport.

Dijous, 9 de juliol de 1942

Estimada Kitty:

Així vam caminar sota la pluja torrencial, el papa, la mama i jo, cadascú amb la seua cartera d'escola i una bossa de comprar, carregats fins a dalt amb una barreja de coses. Els treballadors que anaven a treballar enjorn ens seguien amb la mirada. En les seues cares podia veure's clarament que lamentaven no poder oferir-nos cap transport: l'estrella groga que dúiem era eloqüent.

Només quan ja vam ser al carrer, el papa i la mama van començar a explicar-me a poc a poc el pla de l'amagatall. Feia mesos que treien de la casa la major quantitat possible de mobles i estris, i havien decidit que entràriem en la clandestinitat voluntàriament el 16 de juliol. Per causa de la citació, l'assumpte s'havia avançat deu dies, de manera que hauríem de conformar-nos amb unes estances no tan endreçades i condicionades.

L'amagatall estava situat a l'edifici on tenia les oficines el papa. [...]

Dijous, 19 de novembre de 1942

[...] A les nits veig sovint eixa pobra gent innocent desfilant en la foscor, amb xiquets que ploren, sempre en marxa, complint les ordres d'eixos individus, colpejats i maltractats fins a quasi no poder més. No respecten a ningú: ancians, xiquets, bebés, dones embarassades, malalts, tots sense excepció marxen camí de la mort.

Que bé que estem aquí, que bé i que tranquils. No necessitaríem prendre'ns tan a pit tota aquesta misèria, si no fora que temem pel que els està passant a tots els que tant volem i als qui ja no podem ajudar. Em sento malament, perquè mentre jo dormo en un llit ben abrigat, les meues amigues més estimades ves a saber on paren.

Em fa molta por pensar en totes les persones amb les que m'he sentit sempre tan íntimament lligada i que ara estan en mans dels més cruels botxins que hagen existit mai.

I tot per ser jueus.

La teua Anna

Divendres, 29 d'octubre de 1943

[...] A mi em va bé, llevat que no tinc gens d'apetit. No paren de repetir-me: «Quina mala cara fas!». He d'admetre que s'esforcen molt per mantindre'm més o menys a un bon nivell, fent servir la dextrosa, l'oli de fetge de bacallà i les pastilles de llevat i de calci. Els meus nervis no sempre aconseguisc dominar-los; sobretot els diumenges em sento molt desgraciada. Els diumenges regna ací a casa una atmosfera depriment, ensopida i pesada; fora no se sent cantar cap ocell; un silenci sufocant i de mort ho embolica tot, i eixa pesadesa s'aferra a mi com si volguera arrossegat-me fins als inferns. El papa, la mama i Margot em són indiferents de tant en tant, i jo deambulo per les habitacions, baixant i pujant les escales, i em fa l'efecte que soc un ocell engabiats al qual han arrancat les ales violentament i que en la més absoluta penombra xoca contra els barrots de la seua estreta gàbia quan vol volar. Sento una veu dins de mi que em crida: «Surt fora, a l'aire, a riure!». Ja ni li contesto; em gito en un dels divans i dormo per a acurtar el temps, el silenci, i també la por atroç, ja que és impossible matar-los.

La teua Anna

Dijous, 3 de febrer de 1944

Estimada Kitty:

En tot el país augmenta dia a dia el clima d'invasió i, si estigueres aquí, segur que per un costat t'impressionarien els preparatius igual que a mi, però per l'altre te'n riuries de nosaltres per fer tants escarafalls, ves a saber si per no res.

Els diaris no fan més que escriure sobre la invasió i fan embogir la gent, publicant: «Si els anglesos arriben a desembarcar a Holanda, les autoritats alemanyes hauran de fer tot el possible per defensar el país, arribant a l'extrem d'inundar-lo si fora necessari». Al costat d'aquesta notícia apareixen mapes en els quals venen indicades les zones inundables d'Holanda. Com que entre elles figura gran part d'Amsterdam, el primer que ens hem preguntat és què fer si els carrers de la ciutat s'omplin amb un metre d'aigua.

[...]

He arribat al punt en què ja em té igual morir que continuar vivint. La Terra continuarà pegant voltes encara que jo no estiga, i de tota manera no puc oposar cap resistència als esdeveniments. Que siga el que haja de ser; jo continuaré estudiant i esperant que tot acabe bé.

La teua Anna

Dissabte, 15 de juliol de 1944

Estimada Kitty:

De la biblioteca ens han portat un llibre amb un títol molt provocatiu: *Què opina vosté de l'adolescent moderna?*. Sobre aquest tema voldria parlar avui amb tu. L'autora critica de dalt a baix els «jóvens d'avui en dia»; tanmateix, no els rebutja totalment a tots com si no foren capaços de fer res bo. Al contrari, més aviat opina que si els jóvens volgueren, podrien construir un gran món millor i més bonic, però que, en ocupar-se de coses superficials, no reparen les coses essencialment belles. En alguns moments de la lectura em va fer l'efecte que l'autora es referia a mi amb les seues censures, i per això ara per fi voldria mostrar-te com soc realment per dins i defensar-me d'aquest atac.

Tinc una qualitat que sobreïx molt i que a tot aquell que em coneix des d'algun temps ha de cridar-li l'atenció, i és el coneixement de mi mateixa. Sense cap prejuí i amb una bossa plena de disculpes, em planto davant de l'Anna de tots els dies i observo el que fa bé i el que fa malament. Eixa consciència de mi mateixa no m'abandona mai i de seguida, després de pronunciar qualsevol paraula, sé: això podries haver-ho dit d'una altra manera, o: això està ben dit. Em condemno a mi mateixa en milers de coses i m'adono cada vegada més de com són d'encertades les paraules del papa, quan diu que cada xiquet ha d'educar-se a ell mateix. Els pares només poden donar consells o recomanacions, però en definitiva la formació del caràcter d'un està en les seues pròpies mans. A això cal afegir que posseïsc una enorme valentia de viure: em sento sempre tan forta i capaç d'aguantar, tan lliure i tan jove... La primera vegada que me'n vaig adonar em vaig fer contenta, perquè no penso doblegar-me tan prompte als cops que a tots ens toca rebre. [...]

Anne Frank: *Diari*, ed. DeBolsillo (adaptació)

29. LA PESTA

Capítol I

[...] El mot «pesta» acabava de ser pronunciat per primera vegada. En aquest punt de la narració, que deixa Bernat Rieux darrera la seva finestra, estarà permès al narrador de justificar la incertitud i la sorpresa del doctor, perquè, amb diferències de matís, la seva reacció va ser com la de la majoria dels nostres conciutadans. Les plagues, en efecte, són una cosa natural, però resulta difícil de creure en les plagues quan us cauen a sobre. Hi ha hagut al món tantes pestes com guerres. I, això no obstant, guerres i pestes atrapen la gent sempre igualment desprevinguda. El doctor Rieux estava desprevingut, com ho estaven tots els nostres conciutadans, i per això cal comprendre les seves vacil·lacions. És per això que cal comprendre també que se sentís dividit entre la inquietud i la confiança. Quan esclata una guerra, la gent diu: «Això no durarà, és massa estúpid». I sens dubte una guerra és realment molt estúpida, però això no és obstacle perquè duri. L'estupidesa insisteix sempre: ens n'adonaríem si no penséssim sempre en nosaltres mateixos. Els nostres conciutadans, respecte a aquesta qüestió, eren com tothom, pensaven en ells mateixos, o, dit d'una altra manera, eren uns humanistes: no creien en les plagues. La plaga no és feta a la mesura de l'home, i per tant ens diem que la plaga és irreal, que és un mal somni que passarà. Però no sempre passa, i, de mal somni en mal somni, són els homes els qui passen, i els humanistes en primer lloc, perquè no han pres cap precaució. Els nostres conciutadans no eren més culpables que d'altres; s'oblidaven de ser modestos, això és tot, i pensaven que tot era possible per a ells, cosa que suposava que les plagues eren impossibles. Continuaven fent negocis, projectaven viatges i tenien opinions. ¿Com haurien pogut pensar en la pesta, que suprimeix el futur, els desplaçaments i les discussions? S'imaginaven que eren lliures, i ningú no serà mai lliure en tant que hi haurà plagues. [...]

Capítol II

[...] La setmana de pregàries fou seguida per un públic abundant. No és que en temps normal els habitants d'Orà siguin particularment piadosos. Els matins de diumenge, per exemple, els banys de mar fan una seriosa competència a la missa. Tampoc no era que una sobtada conversió els hagués il·luminat. Però, d'una banda, amb la ciutat tancada i el port prohibit, els banys no eren possibles; de l'altra, tothom es trobava en un estat d'esperit tan particular que, sense admetre en el fons aquells esdeveniments que els ferien, els nostres conciutadans sentien, evidentment, que alguna cosa havia canviat. Tanmateix, molts seguien esperant que l'epidèmia no tardaria a aturar-se i que ells se'n salvarien amb les seves famílies. En conseqüència, encara no se sentien obligats a res. La pesta no era per a ells sinó una visita desagradable que algun dia marxaria com havia vingut. Espantats però no desesperats, encara no havia arribat el moment en què la pesta se'ls apareixeria com la forma mateixa de la seva vida i oblidarien l'existència que fins aleshores havien dut. En resum, esperaven. [...]

Capítol III

Així, durant setmanes i setmanes, els presoners de la pesta van resistir com van poder. Alguns d'ells, com ara Rambert, fins i tot arribaven a imaginar, ho hem vist, que continuaven essent homes lliures, que encara podien triar. Però, de fet, podia dir-se que en aquell moment, a mitjan agost, la pesta ho dominava tot. Des d'aleshores ja no hi va haver destins individuals, sinó una història col·lectiva que era la pesta i uns sentiments compartits per tothom. El més important era la separació i l'exili, amb tot el que això comportava de por i de revolta. [...]

Capítol IV

[...] Sí, calia tornar a començar, i la pesta no oblidava ningú per molt de temps. Durant el mes de desembre, va flamejar en el pit dels nostres conciutadans, il·luminà el forn, va poblar els camps d'ombres amb les mans buides, en fi, no parà d'avançar amb la seva marxa pacient i refrenada. Les autoritats havien confiat en els dies freds per aturar aquest avenç, i tanmateix passava a través de les primeres rigors de l'estació sense decaure. Encara calia esperar. Però a força d'esperar, un ja no espera, i tota la ciutat vivia sense futur.

Quant al doctor, el curt instant d'amistat i de pau que li havia estat donat no podia tenir continuació. Havien obert un nou hospital, i Rieux ja no rebia altres confidències que les dels malalts. No obstant això, va observar que en aquest estadi de l'epidèmia, quan la pesta prenia cada vegada més la forma pulmonar, semblava que els malalts, en certa manera, ajudessin el metge. En comptes d'abandonar-se a la prostració o a les fol·lies, com al principi, ara semblava que tinguessin una idea més exacta dels seus interessos i reclamaven per iniciativa pròpia tot allò que els podia ser més favorable. Contínuament demanaven beure, i tots volien calor. Per bé que la fatiga del doctor fos la mateixa, en aquests casos no se sentia tan sol. [...]

Capítol V

[...] Del port obscur van pujar els primers coets de les festes oficials. La ciutat va saludar-los amb una llarga i sorda exclamació. Cottard, Tarrou, aquells i aquella que Rieux havia estimat i perdut, tots, morts o culpables, eren oblidats. El vell tenia raó: els homes eren sempre els mateixos. Però en això consistia la seva força i la seva innocència, i en aquest punt, per sobre de tot dolor, Rieux sentia que s'unia amb ells. Mentre els crits redoblaven en intensitat i en durada i repercutien llargament al peu de la terrassa, quan les palmeres de foc multicolor s'elevaven pel cel, el doctor Rieux va decidir de redactar la narració que acaba aquí, i es va determinar a fer-ho per no ser d'aquells que callen, per testimoniar a favor dels empestats, per deixar almenys un record de la injustícia i de la violència que els havien estat fetes, i per dir simplement allò que s'aprèn enmig de les plagues: que hi ha en els homes més coses dignes d'admiració que de menyspreu.

Però també sabia que aquesta crònica no podia ser la de la victòria definitiva. No podia ser sinó el testimoniatge del que havia calgut fer i que, sens dubte, haurien de fer encara, contra el terror i la seva arma incansable, malgrat les seves tragèdies personals, tots els homes que, no podent ser sants i refusant-se a admetre les plagues, s'esforcen tanmateix per ser metges.

Escoltant els crits d'alegria que pujaven de la ciutat, Rieux pensava que aquella alegria estava sempre amenaçada. Perquè ell sabia el que la multitud joiosa ignorava i que es pot llegir en els llibres: que el bacil de la pesta mai no mor ni desapareix, que pot estar adormit durant desenes d'anys en els mobles i en la roba, que s'espera pacientment a les cambres, als cellers, a les maletes, als mocadors i als paperots, i que, potser, vindrà un dia que, per a dissort i allixonament dels homes, la pesta despertarà les seves rates i les enviarà a morir en una ciutat feliç.

Albert Camus: *La pesta*, ed. La Butxaca (traducció: Joan Fuster)

Primera part. Capítol II

[...] A baix, al carrer, el vent continuava sacsejant d'una banda a l'altra el cartell on la paraula SOCANG apareixia i desapareixia. Socang³¹. Els principis sagrats del Socang. Novaparla, pensardoble, la mutabilitat del passat. A Winston li semblava que recorria boscos marins, sota el mar, perdut en un món monstruós on ell mateix era el monstre. Estava sol. El passat era mort, el futur era inimaginable. Com podia estar segur que ni tan sols un ésser humà viu li fes costat? I com podia saber si el domini del Partit no duraria *per sempre més*? Com a resposta, els tres eslògans de la blanca façana del Ministeri de la Veritat van recordar-li que

LA GUERRA ÉS PAU

LA LLIBERTAT ÉS ESCLAVATGE

LA IGNORÀNCIA ÉS FORÇA

Va treure una moneda de vint-i-cinc cèntims de la butxaca. Allà, també, en lletres petites i clares, els mateixos tres eslògans i, al revers de la moneda, el cap del Gran Germà. Fins i tot des de la moneda, els seus ulls et perseguien. A les monedes, als segells, a les portades dels llibres, a les pancartes, als pòsters i als paquets de cigarretes, pertot arreu. Sempre els ulls vigilant-te i la veu que t'envoltava. Desperta o adormits, treballant o menjant, en un interior o a l'exterior, al bany o al llit, no es podia escapar. Res no et pertanyia tret dels pocs centímetres cúbics de l'interior del teu crani. [...]

Primera part. Capítol III

[...] El Partit deia que Oceania no havia estat mai aliada d'Euràsia. Ell, Winston Smith, sabia que Oceania havia estat aliada amb Euràsia com a mínim quatre anys abans. Però on constava aquell coneixement? Només en la seva pròpia consciència, la qual, en qualsevol cas, ben aviat seria anihilada. I si tothom acceptava la mentida imposada pel Partit, si tots els arxius explicaven el mateix conte, aleshores la mentida passava a la història i esdevenia veritat. «Qui controla el passat», deia l'eslògan del Partit, «controla el futur: qui controla el present, controla el passat». I tanmateix, el passat, tot i la seva natura alterable, mai no havia estat alterat. El que ara era veritat, fos el que fos, era veritat des del fons dels segles i ho seria pels segles dels segles. Era ben senzill. L'únic que calia era una inacabable sèrie de victòries sobre la pròpia memòria. «Control de la realitat», en deien. En novaparla, «pensardoble». [...]

³¹ Socang és l'abreviatura de "Socialisme Anglès" (en anglès, "English Socialism"), i fa referència a la ideologia oficial del Partit.

Primera part. Capítol V

[...] —Com va el diccionari? —va preguntar Winston alçant la veu per damunt del soroll.

—A poc a poc —va respondre Syme—. Estic treballant els adjectius: és fascinant. [...] No t'adones que tot l'objectiu de la novaparla és estrènyer el nivell del pensament? Al final, farem que el crimpensar³² sigui literalment impossible perquè no hi haurà paraules amb les quals poder-lo expressar. Cada concepte que es pugui necessitar serà expressat amb exactament un sol mot, amb el seu significat principal rígidament definit i tots els seus significats secundaris suprimits o oblidats. En l'onzena edició ja no som gaire lluny d'arribar-hi. Però el procés haurà de continuar durant molt de temps, fins i tot després que tu i jo hàgim mort. Cada any, menys i menys paraules, i el nivell de consciència cada cop més petit. Tampoc ara, evidentment, no hi ha cap raó per cometre crimpensar. És una simple qüestió d'autodisciplina, de control de la realitat. Però al final, ni tan sols això ja no serà necessari. La Revolució serà completa quan el llenguatge sigui perfecte. La novaparla és el Socang i el Socang és la novaparla —va afegir amb una mena de satisfacció mística—. No se t'ha acudit mai que pels volts del 2050, com a molt tard, no existirà ni un sol ésser humà viu que pugui entendre una conversa com la que estem tenint ara mateix? [...]

Segona part. Capítol VI

[...] —Si vols dir que confessem —va dir ella—, ja ho farem, és clar. Tothom confessa sempre. No ho pots evitar. Et torturen.

—No em referia al fet de confessar. La confessió no implica la traïció. El que diguis o facis no importa, només importen els sentiments. Si aconseguissin que deixés d'estimar-te, això sí que seria una veritable traïció.

Júlia s'ho va rumiar.

—No ho poden fer —va dir finalment—. És l'únic que no poden fer. Poden forçar-te a dir-ho tot, tot, però no et poden obligar a creure-t'ho. No poden penetrar dintre teu.

—No —va dir una mica més esperançat—. És ben cert. No poden penetrar dintre teu. Si pots sentir que té valor continuar sent humans, fins i tot quan no condueix a cap resultat, aleshores els has derrotat.

Va pensar en la telepantalla i la seva orella que mai no dormia. Et podien espiar nit i dia, però si conservaves el cap clar, encara era possible de fotre-te'n. Amb tota la seva murrieria encara no havien arribat a desxifrar el secret de descobrir allò que un altre ésser humà estava pensant. En realitat, potser no era tan cert, això, quan et trobaves a les seves mans. No se sabia pas què passava a l'interior del Ministeri de l'Amor, però era possible d'endevinar-ho: tortures, drogues, instruments de precisió per registrar reaccions nervioses, esgotament progressiu per culpa de la

³² El crimpensar és qualsevol pensament contrari a la ideologia del Partit.

manca de son, la solitud i els interrogatoris persistents. Els fets, en qualsevol cas, no els podies amagar. Podien descobrir-los a base d'interrogar-te, te'ls podien espremer amb la tortura. Però al cap i a la fi, què importava, si l'objectiu no era continuar vius sinó continuar sent humans. No podien alterar-te els sentiments, en aquest sentit, ni un mateix no se'ls podia canviar encara que ho volgués. Et podien despollar completament, fins el darrer detall de tot el que haguessis fet, dit o pensat, però la part més profunda del cor, la manera de funcionar de la qual era un misteri fins i tot per a un mateix, continuava impenetrable. [...]

Tercera part. Capítol III

[...] —Ets tu, qui m'ha reduït a aquest estat!

—No, Winston, t'hi has reduït tu, tot sol. És el que vas acceptar quan et vas aixecar contra el Partit. Tot estava contingut en aquella acció inicial. No ha passat res que no poguessis preveure. —Va aturar-se un moment i va continuar—: T'hem apallissat, Winston. T'hem trencat. Ja has vist què sembla el teu cos. I la teva ment es troba igual. No crec que hi pugui quedar gaire orgull, dintre teu. T'hem clavat cops de peu, t'hem fuetejat i t'hem insultat; has xisclat de dolor, has rodolat per terra sobre el teu propi vòmit i la teva sang. Has implorat clemència, has traït tothom i totes les coses. Pots pensar en una sola degradació que no hakis patit?

Winston va parar de ploriquejar tot i que les llàgrimes encara li rajaven dels ulls. Va alçar la vista cap a O'Brien.

—No he traït Júlia —va dir. [...]

Tercera part. Capítol VI

[...] Els peus de Winston es movien compulsivament sota la taula. No s'havia bellugat del seient, però en la seva imaginació estava corrent, corrent lliurement, es trobava amb les multituds de l'exterior, victorejant fins a quedar-se ronc. Va alçar la vista de nou cap al retrat del Gran Germà. El colós que dominava el món! La roca contra la qual s'estavellaven sense remei les hordes asiàtiques! Va recordar, deu minuts enrere, sí, només deu minuts, com n'havia arribat a estar, d'equivocat, quan el seu cor encara es preguntava si les notícies del front serien de victòria o de derrota. Era molt més que un exèrcit eurasiàtic, el que havia desaparegut! Winston havia canviat molt interiorment, des d'aquell primer dia al Ministeri de l'Amor, però el canvi definitiu, indispensable, cicatritzant, no s'havia produït fins aquell moment. [...]

Va aixecar la mirada cap a aquell rostre enorme. Li havia costat quaranta anys d'aprendre quina mena de somriure s'amagava darrere el bigoti fosc. Quin malentès tan cruel i innecessari! Quin exili tan tossut com obstinat, lluny del pit amorós! Dues llàgrimes perfumades de ginebra van rajar-li a banda i banda del nas. Però ara ja estava tot bé, tot era correcte, la lluita havia acabat. Havia obtingut la victòria sobre ell mateix. Estimava el Gran Germà.

31. JO, ROBOT

Robbie

[...] —Espera't, Robbie! —va xisclar Glòria dolguda—. No s'hi val, Robbie! M'havies promés que no et mouries fins que jo et trobara.

Els seus passets no tenien res a fer davant de les gambades de gegant de Robbie. Llavors, a tres metres de l'arbre, els passos de Robbie es van alentir de colp i volta fins que només es va arrossegar, i Glòria, amb un esclat final de velocitat furiosa, es va llançar pantaixant per davant d'ell per a tocar la primera l'escorça de l'arbre-cau.

Amb alegria, es va girar cap al fidel Robbie, i sense cap mena d'agraïment, li va premiar el sacrifici burlant-se cruelment de la seua poca habilitat per córrer.

—Robbie, tortuga! Robbie, tortuga! —cridava amb la seua piula de xiqueta de vuit anys—. Jo sempre et guanyo! Jo sempre et guanyo! [...]

—Per favor, Robbie, porta'm al be, per favor! —Li va voltar el coll amb els seus braços rosats i el va abraçar amb força. Després, canviant d'humor de repent, se'n va apartar—. Si no em dus al be, ploraré —i el seu rostre es va contraure en una carassa premonitòria.

L'insensible Robbie va parar poca atenció a eixa terrible possibilitat i va negar amb el cap per tercera vegada. Glòria va veure que calia jugar la darrera carta.

—Si no em dus al be —exclamà melosament—, no t'explicaré cap conte més, au! Cap ni un! [...]

—Ma mare em crida —digué Glòria sense massa alegria—. Valdrà més que em tornes a casa, Robbie.

Robbie va obeir amb celeritat perquè alguna cosa dins seu li deia que valia més obeir la senyora Weston sense vacil·lar. El pare de Glòria rarament era a casa durant el dia, llevat dels diumenges —aquell dia, per exemple—, i, quan hi era, es mostrava una persona simpàtica i comprensiva. La mare de Glòria, per contra, era una font d'inquietud per a Robbie, qui sempre sentia l'impuls d'escapolir-se quan la veia.

La senyora Weston els dintingí quan aparegueren per damunt de la mata protectora de les herbes altes, i es retirà cap a dins a esperar-los.

—M'has fet perdre la veu de tant cridar-te, Glòria —va dir severament—. On estaves?

—Estava amb Robbie —va respondre ella amb veu tremolosa—. Li estava contant *La Ventafocs*, i m'he oblidat que era l'hora de dinar.

—És una pena que Robbie també se n'haja oblidat —i llavors, com si allò li haguera recordat la presència del robot, es girà cap a ell—: te'n pots anar, Robbie. Ella no et necessita per ara —va afegir brusca—. I no tornes fins que t'avise. [...]

—George!

—Mmmm?

—T'estic parlant, George! Vols deixar el diari i mirar-me? [...]

—Què passa, amor meu?

—Ja ho saps, George. Es tracta de Glòria i eixa màquina terrible.

—Quina màquina terrible?

—Au, va. No et faces el desentés. Em referisc a eixe robot, a qui Glòria li diu Robbie. No la deixa ni un moment.

—I per què hauria de deixar-la? Se suposa que la seua faena és estar amb ella. I, per descomptat, no és cap màquina terrible: és el millor robot que hi ha al mercat i m'ha costat la mitat del que guanyo en un any. Però s'ho val. És mil vegades més llest que la mitat dels empleats de la meua oficina. [...]

—Escolta'm bé, George. No vull confiar la meua filla a una màquina... i tant me fa que siga intel·ligent com no. No té ànima i no se sap què pot estar pensant. No es tenen fills perquè els guarde una andròmina de metall.

—Quan ho has decidit, això? —va demanar Weston arrufant les celles—. Ja fa dos anys que està amb Glòria i no havia vist mai que et preocupara, fins ara.

—Al principi era diferent. Era una novetat; m'estalviava un munt de faena i... tots en tenien un. Però ara no sé què dir-te. Els veïns...

—A veure: què pinten els veïns en açò? Escolta: un robot és infinitament molt més de fiar que una mainadera humana. Robbie va ser construït amb una única finalitat: fer companyia a un infant. Tota la seua "ment" ha sigut creada amb eixe propòsit. No pot ser sinó fidel, tendre i amable. És una màquina... dissenyada per a això. És molt més del que es pot dir d'alguns éssers humans.

—Però se li pot avariar alguna cosa. Podria... Podria... [...]

—Grace, estàs fent una de les teues, ho sé. Però no servix de res. La resposta és no. Robbie continuarà amb nosaltres!

Però ell estimava la dona... I encara pitjor: l'esposa ho sabia. Al capdavant, George Weston, només era un home —pobret— i la dona recorria a totes les argúcies que els hòmens més poc hàbils i més escrupolosos saben prou bé que són terribles.

Deu vegades va dir ell durant la setmana següent:

—Robbie es queda, i s'ha acabat el cafetí! —però cada vegada ho deia amb una veu més dèbil, cada vegada amb un gemec més anguniós i sonor. [...]

—On està Robbie, mama?

La senyora Weston es va assentar i va agafar la filla.

—No et preocupes, Glòria. Robbie se n'haurà anat.

—Se n'ha anat? A on? A on se n'ha anat, mama?

—No ho sap ningú, bonica. Se n'ha anat i avant. L'hem estant buscant i buscant, però no l'hem pogut trobar.

—Creus que no tornarà? —tenia els ulls molt oberts de terror.

—Potser el trobarem prompte. El seguirem buscant. Mentrestant, pots jugar amb este gosset tan bonic. Mira'!! Es diu Llampec i sap...

Però els ulls de Glòria es van amerar de llàgrimes. [...] Per descomptat, Glòria va parar de plorar, però també va deixar de somriure i, a mesura que passaven els dies, s'anava tornant més callada i melancòlica. A poc a poc, l'actitud passiva i dissortada de la xiqueta va anar minant la moral de la senyora Weston, i l'única cosa que li impedia donar-se per vençuda era haver d'admetre la derrota davant del marit. [...]

—El que necessita Glòria és canviar d'ambient. Com és natural, ací no pot oblidar a Robbie. Com deixarà de pensar en ell si cada arbre i cada pedra li porten records seus? La veritat és que esta situació és la més ridícula que he vist mai. Imagina't: una xiqueta que es neulix perquè ha perdut un robot!

—Bé, anem al gra. Quin canvi d'ambient estàs planejant?

—La portarem a Nova York. [...]

[Al cap d'uns quants dies a Nova York.]

—Se m'ha acudit una idea, Grace. [...]

—No tinc inconvenient a escoltar-te. Pareix que no ha servit de molt tot el que he fet jo. [...] Què proposes que fem?

—És molt senzill. On et penses que vaig anar ahir a la vesprada? A convèncer a Robertson d'U.S. Robots & Mechanical Men Inc. perquè ens organitze per a demà una visita completa a les instal·lacions. Hi anirem els tres. Quan s'acabe la visita, Glòria haurà assimilat que un robot no és un ésser viu. [...]

Glòria no ho acabava de veure bé del tot, però un dels robots semblava... semblava... Era ell!

—Robbie! [...]

Glòria es va tornar boja d'alegria. Es va esmunyir entre els barrots de la barana abans que el pare o la mare la pogueren aturar, va saltar àgilment a terra, mig metre més avall, i va córrer cap a Robbie amb els braços oberts i els cabells onejant cap arrere.

I els tres adults van veure amb horror una cosa que l'excitada xiqueta no havia vist: un gran tractor de transport s'hi acostava cegament per un carril fix. [...]

Fou Robbie qui va actuar a l'instant i amb precisió. Va eixir disparat des de l'altre extrem i va recórrer amb les seues cames metàl·liques el tros que hi havia entre ell i la seua xicoteta ama. Tot va passar en un moment. Robbie va agafar a Glòria amb un moviment del braç sense disminuir gens ni mica la velocitat, cosa que va fer que ella perdera l'alé. [...]

—Bé —va dir la senyora Weston finalment—, potser es pot quedar amb nosaltres fins que es rovelle.

32. ESPERANT GODOT

Acte primer

[...]

ESTRAGÓ. Quin lloc més deliciós. (*Es gira, avança cap endavant, mira cap al públic.*) Unes vistes inspiradores. (*Es gira cap a Vladimir.*) Marxem.

VLADIMIR. No podem.

ESTRAGÓ. Per què?

VLADIMIR. Estem esperant Godot.

ESTRAGÓ. És veritat. (*Pausa.*) N'estàs segur, que era aquí?

VLADIMIR. Què?

ESTRAGÓ. On havíem d'esperar.

VLADIMIR. Va dir al costat de l'arbre. (*Miren l'arbre.*) En veus cap altre?

ESTRAGÓ. Què és?

VLADIMIR. Crec que és un salze.

ESTRAGÓ. I on són les fulles?

VLADIMIR. Deuen ser mortes.

ESTRAGÓ. S'han acabat els plors.

VLADIMIR. O potser no n'és l'època.

ESTRAGÓ. A mi em sembla més aviat un arbrissó.

VLADIMIR. Un arbust.

ESTRAGÓ. Un arbrissó.

VLADIMIR. Un... Què estàs insinuant? Que ens hem equivocat de lloc?

ESTRAGÓ. Ell hauria de ser aquí.

VLADIMIR. No ens va pas assegurar que vindria.

ESTRAGÓ. I si no ve?

VLADIMIR. Tornarem demà.

ESTRAGÓ. I després demà passat.

VLADIMIR. Possiblement.

ESTRAGÓ. I així, anar fent.

VLADIMIR. És a dir...

ESTRAGÓ. Fins que arribi.

VLADIMIR. No tens pietat.

ESTRAGÓ. Ja vam venir ahir.

VLADIMIR. Ah, no! T'equivoques.

ESTRAGÓ. Què vam fer, ahir?

VLADIMIR. Què vam fer ahir?

ESTRAGÓ. Sí.

VLADIMIR. Diria que... (*Enfadat.*) Ho poses tot en dubte!

ESTRAGÓ. Jo crec que érem aquí.

VLADIMIR (*Mira al voltant.*) Et sona, aquest lloc?

ESTRAGÓ. Jo no he dit això.

VLADIMIR. Llavors?

ESTRAGÓ. No importa.

VLADIMIR. Tot igual... Aquest arbre... (*girant-se cap al públic*)... aquest aiguamoll.

ESTRAGÓ. N'estàs segur, que era aquest vespre?

VLADIMIR. Què?

ESTRAGÓ. Que havíem d'esperar.

VLADIMIR. Va dir dissabte. (*Pausa.*) Em sembla.

ESTRAGÓ. Et sembla.

VLADIMIR. Ho hauria d'haver apuntat.

(*Es furga les butxaques, carregades de tota mena de porqueries.*)

ESTRAGÓ. (*Insidiós.*) Però, quin dissabte? I avui som a dissabte? No deu ser pas diumenge? O dilluns? O divendres?

VLADIMIR. (*Mirant amb pànic al seu voltant, com si la data estigués inscrita en el paisatge.*) No pot ser!

ESTRAGÓ. O dijous.

VLADIMIR. Ara, com ens ho farem?

ESTRAGÓ. Si va venir ahir i no hi érem, ja pots estar segur que avui no tornarà.

VLADIMIR. Però si tu has dit que ahir al vespre vam venir.

ESTRAGÓ. Em puc equivocar. (*Pausa.*) Callem una mica, et sembla?

VLADIMIR. (*Feblement.*) Em sembla bé. (*Estragó seu. Vladimir va amunt i avall de l'escena agitat, aturant-se de tant en tant a observar l'horitzó. Estragó s'adorm. Vladimir es para davant d'Estragó.*) Gogo... (*Silenci.*) Gogo... (*Silenci.*) GOGO! (*Estragó es desvetlla sobresaltat.*)

ESTRAGÓ. (*Restituït en l'horror de la seva situació.*) Estava dormint. (*Retraient-l'hi.*) Per què mai no em deixes dormir?

VLADIMIR. Em sentia sol.

ESTRAGÓ. He tingut un somni.

VLADIMIR. No me l'expliquis.

ESTRAGÓ. He somiat que...

VLADIMIR. No me l'expliquis!

ESTRAGÓ. (*Fent un gest vers l'univers.*) No en tens prou, amb això? (*Silenci.*) No t'estàs portant bé, Didi. A qui vols que li expliqui els meus malsons més íntims, si no és a tu?

VLADIMIR. Que segueixin sent íntims i privats. Ja saps que no ho suporto, això.

ESTRAGÓ. (*Fredament.*) Hi ha moments que em pregunto si no seria millor separar-nos.

VLADIMIR. No aniries gaire lluny.

ESTRAGÓ. Seria un problema, un autèntic problema. (*Pausa.*) No t'ho sembla, Didi, que seria un problema? (*Pausa.*) Quan penses en la bellesa del camí. (*Pausa.*) I en la bondat dels caminants. (*Pausa. Fent-li la gara-gara.*) No t'ho sembla, Didi?

VLADIMIR. Calma, calma.

ESTRAGÓ. (*Amb voluptuositat.*) Calma... Calma... (*Somiador.*) Els anglesos diuen *kiip cawm*. Són gent molt *cawm*. (*Pausa.*) Coneixes la història de l'anglès que va a un bordell?

VLADIMIR. Sí.

ESTRAGÓ. Explica-me-la.

VLADIMIR. Para.

ESTRAGÓ. Això és un anglès que ha begut més del compte i se'n va a un bordell. La *madame* li demana si vol una rossa, una morena o una pèl-roja. Segueix.

VLADIMIR. Para.

(Vladimir se'n va. Estragó s'aixeca i el segueix fins al límit de l'escenari. Mímica d'Estragó semblant a aquella que fan els espectadors animant un pugilista. Entra Vladimir. Passa per davant d'Estragó, travessa l'escenari, amb la mirada baixa. Estragó se li acosta i s'atura.)

ESTRAGÓ. (*Dolçament.*) Vols que parlem? (*Silenci. Estragó fa una passa endavant.*) Vols dir-me alguna cosa? (*Silenci. Una altra passa endavant.*) Diques, Didi...

VLADIMIR. (*Sense girar-se.*) No tinc res a dir.

ESTRAGÓ. (*Una passa endavant.*) Estàs enfadat? (*Silenci. Passa endavant.*) Perdona'm. (*Silenci. Passa endavant. Estragó posa la mà a l'espatlla de Vladimir.*) Vinga, Didi. (*Silenci.*) Dona'm la mà. (*Vladimir es gira.*) Abraça'm! (*Vladimir s'encarcara.*) Deixa't anar! (*Vladimir s'estova. S'abracen. Estragó recula.*) Fas pudor d'all!

VLADIMIR. És pels ronyons. (*Silenci. Estragó mira atentament l'arbre.*) Ara què fem?

ESTRAGÓ. Esperar.

VLADIMIR. Sí, però mentre esperem...

ESTRAGÓ. I si ens pengem?

VLADIMIR. Seria una manera de trempar.

ESTRAGÓ. (*Excitat.*) Trempar?

VLADIMIR. Amb tot el que això comporta. Allà on caigui la llet, creixerà una mandràgora. Per això criden, les mandràgores, quan algú les arrenca. No ho sabies?

ESTRAGÓ. Pengem-nos ara mateix.

VLADIMIR. A una branca? (*S'acosten a l'arbre i se'l miren.*) No sembla gaire segur.

ESTRAGÓ. Sempre ho podem provar.

VLADIMIR. Prova-ho.

ESTRAGÓ. Després de tu.

VLADIMIR. No, no, tu primer.

ESTRAGÓ. Per què?

VLADIMIR. Perquè peses menys que jo.

ESTRAGÓ. Precisament.

VLADIMIR. No t'entenc.

ESTRAGÓ. Pensa una mica, home.

(*Vladimir pensa.*)

VLADIMIR. (*Finalment.*) No ho entenc.

ESTRAGÓ. T'ho explicaré. (*Reflexiona.*) La branca... La branca... (*Colèric.*) Fes servir el cap, home!

VLADIMIR. Ets la meva única esperança.

ESTRAGÓ. (*Esforçant-s'hi.*) Gogo lleuger... Branca no es trenca... Gogo mort. Didi pesat... Branca es trenca... Didi tot sol. (*Pausa.*) En canvi... (*Busca l'expressió justa.*)

VLADIMIR. No hi havia pensat, en això.

ESTRAGÓ. (*Ha trobat la frase.*) Si t'aguanta a tu, ho aguanta tot.

VLADIMIR. Però, vols dir que peso més que tu?

ESTRAGÓ. Ets tu qui ho ha dit. Jo no ho sé. Hi ha una possibilitat entre dues. Més o menys.

VLADIMIR. Llavors, què fem?

ESTRAGÓ. No farem res. És el més prudent.

VLADIMIR. Esperem a veure què diu.

ESTRAGÓ. Qui?

VLADIMIR. Godot.

ESTRAGÓ. Bona idea.

[...]

33. PALOMAR + SI UNA NIT D'HIVERN UN VIATGER

PALOMAR. La sina nua

El senyor Palomar camina per una platja solitària. Hi ha pocs banyistes. Una dona jove està estirada damunt l'arena prenent el sol amb la sina nua. Palomar, home discret, desvia la mirada cap a l'horitzó marí. Sap que en circumstàncies com aquesta, quan s'acosta un desconegut, sovint les dones s'apressen a tapar-se, i això no li sembla bonic: perquè és una molèstia per a la banyista que prenia el sol tranquil·la; perquè l'home que passa sent que és un destorb; perquè es confirma implícitament el tabú de la nuesa; perquè les convencions respectades a mitges propaguen inseguretat i incoherència en el comportament, més que no pas llibertat i franquesa.

Per això ell, tot just veu perfilar-se de lluny el núvol de bronze rosat d'un tors nu femení, s'apressa a col·locar el cap de manera que la trajectòria de l'esguard quedi suspesa en el buit i garanteixi el seu respecte educat per la frontera invisible que envolta la persona.

Però —pensa mentre continua caminant i quan ja l'horitzó ha quedat tot just esbandit, en reprendre lliurement el moviment del bulb ocular—, jo, amb aquesta actitud, demostro un refús a veure, és a dir: també jo acabo per reforçar la convenció que considera il·lícita la vista de la sina, o sigui que institueixo una mena de sostenidors mentals i els col·loco entre els meus ulls i aquests pits que, pel besllum que n'he tingut a l'extrem del meu camp visual, m'han semblat frescos i agradosos a la vista. És a dir, que el meu no mirar pressuposa que estic pensant en aquesta nuesa, que me'n preocupo, i això és, en el fons, una actitud indiscreta i retrògrada.

Retornant de la seva passejada, Palomar torna a passar davant aquella banyista, i aquesta vegada té la mirada fixa cap endavant, de manera que l'esguard frega amb uniformitat equànime l'escuma de les ones que es retiren, els bucs de les barques posades en sec, la tovallola estesa damunt l'arena, la lluna plena de pell més clara amb l'halo bru del mugró, el perfil de la costa calitjosa, grisa contra el cel.

Ara sí —reflexiona satisfet d'ell mateix, prosseguint el camí—, he aconseguit del tot que la sina fos absorbida completament pel paisatge, i que la meua mirada no pesés més que la mirada d'una gavina o d'una llúcera.

Però, és just fer això? —reflexiona encara—. ¿No és rebaixar la persona humana al nivell de les coses, considerar-la un objecte i, encara pitjor, considerar objecte allò que en la persona és específic del sexe femení? ¿No he estat perpetuant, potser, el vell costum de la supremacia masculina, que amb els anys ha fet un call d'insolència habitual?

Es tomba i torna sobre les seves passes. Ara, en fer córrer la seva mirada sobre la platja amb objectivitat imparcial, fa de manera que, tot just quan els pits de

la dona entren en el seu camp visual, es noti una discontinuïtat, una desviació, gairebé una vibració. La mirada avança fins a fregar la pell tensa, recula, com si valorés, amb un lleu estremiment, la consistència diferent de la visió i el valor especial que aquesta visió adquireix; i per un moment es manté a mig aire, descriu una corba que acompanya el relleu de la sina des d'una certa distància, evasivament però també protectorament, per després reprendre el seu curs com si no hagués estat res.

Crec que així la meva posició resulta ben clara —pensa Palomar—, sense possibles malentesos. Però aquest voleteig de la mirada, ¿no podria ser interpretat com una actitud de superioritat, una subvaloració d'allò que és i significa una sina, com deixar-la d'alguna manera de banda, al marge o entre parèntesis? Heus aquí que de bell nou torno a relegar la sina a la penombra en la qual l'han tinguda segles de pudibundesa sexomaníaca i de concupiscència com a pecat...

Una interpretació així va en contra de les millors intencions de Palomar que, tot i que pertany a una generació madura, per a la qual la nuesa dels pits femenins s'associava a la intimitat amorosa, saluda favorablement aquest canvi de costums, ja sigui pel que significa com a reflex d'una mentalitat més oberta en la societat, ja sigui perquè una vista d'aquesta mena li resulta agradable. És aquest encoratjament desinteressat allò que voldria ser capaç d'expressar amb el seu esguard.

Fa marxa enrera. Amb pas decidit torna vers la dona estirada al sol. Ara la seva mirada, llepant volublement el paisatge, s'aturarà damunt la sina amb un esguard especial, però s'apressarà a vincular-lo a un impuls de benvolença i de gratitud per tot, pel sol i el cel, pels pins vinclats i les dunes i l'arena i els esculls i els núvols i les algues, pel cosmos que roda a l'entorn d'aquells cims aureolats.

Això hauria de ser prou per tranquil·litzar definitivament la banyista solitària i per netejar l'ambient de suposicions fora de lloc. Però quan ell torna a acostar-se, vet aquí que ella s'aixeca d'una revolada, es tapa, rondina, s'allunya sacsejant les espatlles fastiguejada, com si fugís de les insistències amoïnadores d'un sàtir.

El pes mort d'una tradició d'immoralitats impedeix d'apreciar amb el valor just les intencions més diàfanes, conclou amargament Palomar.

Italo Calvino: *Palomar*, ed. LaButxaca (traducció: Maria-Antònia Oliver)

SI UNA NIT D'HIVERN UN VIATGER. Capítol I

Estàs a punt d'iniciar la lectura del nou llibre d'Italo Calvino, la novel·la *Si una nit d'hivern un viatger*. Relaxa't. Recull-te. Allunya de tu tot altre pensament. Deixa que el món que t'envolta s'esvaïsca en l'indistint. La porta, val més que la tanques; sempre hi ha algú o altre que té la televisió encesa. Ja els ho pots dir de seguida: «No, no vull vore la televisió!». Parla més fort; si no, no et senten: «Ara llijo! No vull que em destorbe ningú!». Potser no t'han sentit, amb tant d'aldarull; dis-ho més fort encara, cridant: «He començat a llegir l'última novel·la d'Italo Calvino!». O, si no vols, no ho digues; esperem que et deixen tranquil.

Tria la posició més còmoda: assentat, estirat, arrupit, gitat. Gitat d'esquena, de costat, de panxa en terra. A la butaca, al sofà, al balancí, a la gandula, al puf. A l'hamaca, si en tens una. Al llit, tant se val si és damunt com dins. Pots fins i tot posar-te de cap per avall, en posició de ioga. Amb el llibre capgirat, s'entén.

Certament, la posició ideal per a llegir no s'acaba de trobar. Temps arrere es llegia dret, davant d'un faristol. S'estava acostumat a estar parat plantat. Hom reposava així quan estava cansat d'anar a cavall. No ha pensat mai ningú llegir a cavall; i, tanmateix, ara la idea de llegir muntat a la sella, el llibre recolzat a la crinera del cavall, o bé penjat a les orelles del cavall amb arreus especials, et pareix atractiva. Amb els peus als estreps es deu estar molt còmode per a llegir; tindre els peus alçats és la primera condició per a gaudir de la lectura.

Bé, què esperes? Estira les cames, descansa els peus sobre un coixí, sobre dos coixins, sobre els braços del sofà, sobre les orelles de la butaca, sobre la tauleta de te, sobre l'escriptori, sobre el piano, sobre la bola del món. Trau-te les sabates, primer, si vols tindre els peus aixecats; si no, calça-te-les de nou. Ara no et quedes encantat amb les sabates a una mà i el llibre a l'altra.

Gradua la llum a fi que no se't canse la vista. Fes-ho ara, perquè tan bon punt t'hauràs submergit en la lectura ja no podràs apartar-te'n. Procura que la pàgina no et quede a l'ombra, si no vols una acumulació de lletres negres sobre fons gris, uniformes com una niuada de rates; però ves amb compte que no la toque una llum massa forta que, reflectint-se en la blancor cruel del paper, rosegue les ombres dels caràcters com en un migdia del sud. Convé que preveges ara tot el que puga interrompre't la lectura. Les cigarretes i el cendrer a l'abast de la mà –si fumes, clar. Què falta encara? ¿Has de fer pipi? Bé, tu sabràs.

No és que t'esperes res de particular d'este llibre en particular. Eres una persona que per principi no s'espera ja res de res. N'hi ha tants, més joves que tu o no tan joves, que viuen a l'espera d'experiències extraordinàries: dels llibres, de la gent, dels viatges, dels esdeveniments, del que el demà ens reserva. Tu no. Tu saps que el millor que algú pot esperar és evitar el pitjor. Eixa és la conclusió a què has arribat, tant en la vida personal com en les qüestions generals i fins i tot mundials. I amb els llibres? Bé, justament perquè l'has exclòs en tot altre camp, creus que és just concedir-te encara eixe plaer juvenil de l'expectativa en un sector ben circumscrit com el dels llibres, on pot anar-te bé o anar-te malament, però on el risc de la decepció no és greu. [...]

Altres obres

1. **E. Antiga**
 - Isop: *Faules* (segles VI o V aC)
 - Ovidi: *Les metamorfosis* (segle I dC)
 - Petroni: *El satiricó* (segle I dC)
 - Longus: *Dafnis i Cloe* (segle II dC)
2. **E. Medieval**
 - Anònim: *La chanson de Roland* (segle XI)
 - Maria de França: *Lais* (segle XII)
 - Anònim: *El cantar del mío Cid* (segle XII)
 - Anònim: *El cantar dels Nibelungs* (segle XIII)
 - Joanot Martorell: *Tirant lo Blanc* (1460)
3. **E. Moderna**
 - Fernando de Rojas: *La Celestina* (1499)
 - Nicolau Maquiavel: *El príncep* (1513)
 - William Shakespeare: *Hamlet* (1599-1601)
 - Miguel de Cervantes: *Don Quijote de la Mancha* (1605)
 - Tirso de Molina: *Don Juan* (1630)
 - Daniel Defoe: *Robinson Crusoe* (1719)
4. **Segle XIX**
 - J. W. Goethe: *Faust* (1808)
 - Contes dels germans Grimm (1812 i 1815)
 - Jane Austen: *Orgull i prejudici* (1813)
 - Walter Scott: *Ivanhoe* (1819)
 - Charles Dickens: *Oliver Twist* (1837)
 - Emily Brönte: *Cims borrascosos* (1847)
 - Herman Melville: *Moby Dick* (1851)
 - Victor Hugo: *Els miserables* (1862)
 - Lewis Carrol: *Alícia al país de les meravelles* (1865)
 - Louisa May Alcott: *Donetes* (1868)
 - Jules Verne: *La volta al món en 80 dies* (1872)
 - Lev Tolstoi: *Anna Karènina* (1877)
 - Robert Louis Stevenson: *L'illa del tresor* (1883)
 - H. G. Wells: *La guerra dels mons* (1895-1897)
 - Bram Stoker: *Dràcula* (1897)
5. **Segle XX**
 - Arthur Conan Doyle: *El gos dels Baskerville* (1902)
 - James Matthew Barrie: *Peter Pan* (1904)
 - Thomas Mann: *La muntanya màgica* (1924)
 - William Faulkner: *El so i la fúria* (1929)
 - Agatha Christie: *Assassinat a l'Orient Express* (1934)
 - J. D. Salinger: *El vigilant en el camp de sègol* (1951)
 - Marguerite Yourcenar: *Memòries d'Adrià* (1951)
 - Ernest Hemingway: *El vell i la mar* (1952)
 - William Golding: *El senyor de les mosques* (1954)
 - J.R.R. Tolkien: *El senyor dels anells* (1954-1955)
 - Vladimir Nabokov: *Lolita* (1955)
 - Harper Lee: *Matar un rossinyol* (1960)
 - Gabriel García Márquez: *Cien años de soledad* (1967)

Beneficis de la literatura

1. **Estimula les connexions neuronals.** El cervell s'activa perquè ha de relacionar fets ficticis amb vivències personals; això exercita la **memòria**, l'amplia i la fa més flexible.
2. **Fomenta el pensament lògic i abstracte.** El cervell ha d'establir relacions de causa i efecte i ha de completar **informació** implícita.
3. **Alimenta la intel·ligència emocional.** Fa que ens posem en el lloc de l'altre i que percebem i analitzem diferents punts de vista, cosa que potencia l'**empatia**.
4. **Relaxa.** Llegir demana **repòs i concentració**, i això reduïx els nivells de cortisol i d'estrés.
5. **Potencia la imaginació.** Transmet noves realitats que només existixen en la ment d'altres persones i suggestiona la **creativitat**.
6. **Educa.** Les obres literàries naixen de la necessitat per transmetre conflictes i proposar solucions: són una gran font de **valors**.
7. **Millora l'expressió.** Permet ampliar el vocabulari, expressar idees amb més precisió i dominar les normes gramaticals.